THALIA

În economia operei lui Herodot, cartea a III-a expune apogeul puterii persane, care coincide cu suirea pe tron a lui Darius, fită lui Hystaspes (*în anul* 522 *î.e.n.*)*. După înăbuşirea răscoalelor izbucnite la începutul domniei sale în diferite regiuni ale regatului persan, Darius a trecut la o reorganizare sistematică a imensului teritoriu aflat sub armuirea Ahemenizilor. Măsurile administrative şi fiscale luate de Darius sunt amintite de Herodot în această carte*[1]*. În cap. LXXXIX, Herodot observă că pe vremea lui Cyrus şi Cambyses populaţiile înrudite cu perşii nu erau impuse* la *tributuri fixe, ci numai* \la *„daruri”; în timpul domniei lui Darius, datorită întăririi statului sclavagist persan, s-a trecut la sistemul tributului fix, în genere foarte ridicat*[2]*; înăsprirea impunerilor fiscale necesare întreţinerii aparatului de opresiune persan şi politicii de cotropire i-au atras lui Darius porecla de „negustor”. Pentru coloniile greceşti integrate în satrapia Ioniei, stâţânirea persană devine deosebit de apăsătoare în privinţa îngrădirii libertăţilor politice şi a pretenţiilor fiscale, împreună cu alte populaţii învecinate, ionienii şi eolienii aveau îndatorirea să plătească vistieriei regale suma de 400 de talanţi’s*.

Aşa cum s-a arătat în Studiul introductiv vecinătatea unor, societăţi sclavagiste de tip deosebit – cum erau societatea sclavagistă greacă şi societăţile sclavagiste asiatice incluse în regatul ahemenid oferea climatul prielnic izbucnirii unui conflict armat. „Regatul hibrid stăpâhit de Darius nu putea să dăinuie decât înăbuşind răscoale şi strivind vecini periculoşi. Contactul care se stabilise între greci şi Orient în secolele VII-Vî î.e.n.

reprezenta o contribuţie însemnată la cunoaşterea reciprocă a structurii onnduirit sclavagiste din lumea greacă şi din cea asiatică. Polisurile greceşti, care din punct de vedere economic şi politic evoluaseră spre forme de organizare socială superioare celor existente în

1 Cap. LXXXIX-XC1V. Vezi Istoria universală, voi. II, p. 10 şi urm.

2 lbidem, p. 16.

regatele asiatice, unde clasa dominantă, prin politica sa de oprimare şi exploatare, sufoca dezvoltarea normală a celorlalte pături de oameni liberi[3]*, reprezentau o stavilă pentru perşii ajunşi în bazinul estic al Mediteranei. Perşii nu cunoşteau arta navigaţiei şi erau lipsiţi de o flota puternică, încurajarea negoţului fenician şi consolidarea flotei ele război a Feniciei 3 nu erau măsurisuficiente, pentru a înlătura pe greci din complexul de legături pe care îl creaseră timp de mai multe veacuri cu regiunile din vestul Mediteranei, din Africa şi de pe ţărmul Mării Negre. Cucerirea Greciei insulare şi continentale devenea o necesitate pentru consolidarea stăpânirii persane în Marea Mediterană. Prilejul de a înlesni perşilor primul pas în Mediterana l-a oferit Samosul, condus de Polycrates, Ar an care, după mărturia lui Herodot, dorea să-şi întindă dominaţia peste o sumă de insule şi peste Ioni a (cap. CXXII); cucerirea Samosului de către perşi este povestită de Herodot în \cap. CXXXIX-CXLIX ale cărţii a Uia.*

(Depăşirea ţărmului apusean al Asiei de către regatul persan, prima luare de contact cu grecii insulari, prin; atacul întreprins asupra Samosului, constituie evenimentul principal al povestirii lui Herodot cuprinsă în cartea a III-a, în măsura în care Herodot şi-a considerat lucrarea o „istorien a războaielor medice.

Independent de acest criteriu, cartea a III-a rămâne una din cele mai de seamă lucrări ale lui Herodot în domeniul istoriei persane[4] *căci tratează pe larg despre domnia lui Cambyses (529 – 525 î.e.n.), succesorul lui Cyrus, şi venirea la putere a lui Darius, fiul lui Hystaspes.*

Ca istorie a-Persiei, cartea a III-a este o continuare directă a capitalului I din cartea a II-a. Dacă se face abstracţie de marele excursus, echivalent cu „descrierea Egiptului (cap. II-CLXXXII din cartea a II-a), capitolul 1 din cartea a III-a se leagă logic de primul capitol al cărţii a II-a. Descrierea

---

3 Vezi Studiul introductiv, p. LXIX.

4 Vezi Studiul introductiv, p. VII.

2 Ibidem, p. XVI.

Egiptului, care fusese concepută de Herodol, ca o monografie, a fost intercalată de Herodot în Istoria Persiei *înainte de a povesti cucerirea Egiptului de către Cambyses. Cum diviziunea în cărţi nu aparţine lui Herodott, această dispoziţie a materialului apare firească.*

Herodot nu s-a străduit însă să obţină o unitate de compoziţie între cartea a II-a fi a III-a. Astfel vorbind despre Amasis în ultimele capitole ale cărţii a II-a, Herodot \nu pomeneşte nimic despre *atitudinea pe care a avut-o Amasis în faţa expansiunii. persane; în cap, XXVIII al cărţii a 111-a, istoricul vorbeşte pe larg despre semnele de recunoaştere ale boului Apis, iar în cartea a II-a, cap. XXXVIII, se mulţumeşte cu o simplă trimitere la cartea a III-a* (tă *ty* & *iv* cf-AXtp sp-wi. *Exemplele de acest fel se pot înmulţi. Spre deosebire de motivarea expediţiei lui Darius împotriva sciţilor1*[5]*, în enumerarea cauzelor care l-au determinat pe Cambyses să pornească împotriva Egiptului nu este amintită expediţia egipteanului Sesostris în Asia Motivarea invaziei persane în Egipt rămâne strict* în *domeniul anecdoticei.*

Cartea a III-a conţine câteva digresiuni. Principalele sunt: a) istoria Samosului, cap XXIX-LX; b) sfârşitul tiraniei lui Polycrates, cap. CXX-CXXVIII; c) *povestea l-ai Demokedes din Crotona, care conţine şi povestea pătrunderii primelor nave persane în interiorul Mediteranei, cap. CXXIX-CXXXVII.*

Istoria Samosului; este digresiunea cea mai marcantă, justificată de rolul pe care l-a jucat politica dusă de – tiranul Polycrates faţă de perşi. Herodot a cunoscut bine topografia şi istoria insulei, întrucât el a poposit vreme îndelungată aici i.

În ce priveşte ascensiunea puterii persane, care sub Cambyses (525 î.e.n.) atinge Egiptul până la sud de Elefantina, iar sub Darius chiar Indusul, istoria dispune astăzi de \o excelentă verificare a povestirii lui Herodot: inscripţiile egiptene şi marile inscripţii rupestre săpate de

---

5 Vezi Studiul introductiv p. LIX.

Darius la anumite intervale ale domniei sale[6]. *Concordanţa sau lipsa de concordanţă dintre relatările lui Herodot şi mărturiile epigrafice au fost semnalate în notele >care însoţesc cartea a III-a. Din lista răsculaţilor împotriva Ahemenizilor, inclusă în marea inscripţie de la Behistun, Herodot menţionează numele uzurpatorului Gaumata, sprijinit în anul 522 î.e.n./de cercurile politice rivale casei Ahemenizilor, înfrângerea răzvrătirii lui Or oiţe's şi, probabil,* a doua *răscoală a Babilomdui împotriva lui Darius. Celelalte vicisitudini care au însoţit primii ani ai domniei lui Darius <sunt trecute sub tăcere, eventual menţionate* prin *cuvintele*: otşebvreov t & v

7 tpayjx «. veiy, „apele nu se liniştiseră încă"[7]. *Herodot este însă departe de a poseda capacitatea critică necesară unei analize oricât de sumare – a cauzelor de ordin politic care au determinat răscoalele împotriva Ahemenizilor. El nu a putut să găsească nici explicaţia succesului lui Darius, care în mod abil a ştiut să-şi atragă de partea sa pe cei mai de seamă reprezentanţi ai marilor proprietari de sclavi, interesaţi în garantarea integrităţii drepturilor aproape nelimitate de care se bucurau sub pavăza regelui*'s.

În cartea a III-a, la cap. CXXXFV, Herodot \expune intenţia lui Darius de a merge împotriva sciţilor şi îndemnul soţiei sale Atossa să pornească o expediţie împotriva grecilor. Ulterior, în desfăşurarea evenimentelor, convorbirea dintre Darius şi Atossa, care a determinat, după Herodot, prima cercetare persană a litoralului grec, va fi diată uitării; numai hotărârea lui Darius de a ataca pe sciţi este pusă în aplicare. Dacă n-ar fi izbucnit marea răscoală tonică, ş-ctr părea, din relatarea lui Herodot, că Darius nici nu se mai interesa de greci, neştiind bine nici unde era situată Atena.

Aceeaşi carte – afară de o expunere destul de fidelă a evenimentelor care au determinat suirea pe tron ea lui Darius, restauratorul puterii Ahemeni%ilor – conţine

---

6 Vezi Istoria universală, voi. II, p. 9 şi uem.

7 Istoria universală, voi. II, p. 16 : - ' . ■ .

detalii preţioase asupra organizării regalului persan, completate prin alte observaţii incluse în cartea a V-a. Din expunerea lui Herodot reiese că satrapiile (< & PXa0 *şi districtele financiare* (vojaqî) *se suprapuneau, însă nu se identificau K Deosebit de înseninată ca mărturie istorică este observaţia că sub Darius populaţiile înrobite erau lovite şi de alte corvezi, independent de tributul impus nomosului* (*districtul financiar*) 2, *Se cuvine să fie semnalat şi cap CXXVIII, în care este amintită funcţia „grămăticului regesc”* (*spion oficial*), *precum şi procedeul* de *legătură instaurat de Darius între rege şi satrapi.*

Deoarece fragmentele rămase de le Hecatatos din Milet cu privire la Asia3 prezintă o mare analogie cu înşiruirea neamurilor incluse în *regatul persan, făcută de Herodat, este de presupus că în cartea a III-a Herodot a folosit opera lui Hecataios, aşa cum a procedat şi în cartea a îl-a.*

Cartea a Ilî-a se distinge prin bogăţia informaţiilor despre Asia Anterioară. Informaţiile din cartea a ÎÂI-a despre aceste regiuni-şi istoria lor se complinesc cu ştirile din cartea a li-a referitoare la compoziţia etnică a oştilor lui Darius.

J Vezi nota 215 la cartea a III-a.

2 Cap. CXVII.

3 Fi. 164 – 265 Miillex.

I Asupra acestui Amasis se sculă cu oaste Cambyses, fiul lui Cyrus; pe lângă alte seminţii peste care domnea, dintre eleni1 ducea cu sine pe iomeni şi pe calieni 2. Iată care a fost pricina 3 [războiului]: Cambyses, trimiţând un sol în Egipt, ceruse în căsătorie pe fiica lui Amasis – şi o ceruse după sfatul unui egiptean; îndemnul acestuia pornise din ură faţă de Amasis, deoarece regele, din câţi medici se aflau în Egipt, tocmai pe el îl despărţise de nevastă şi copii şi-l dăduse pe mina perşilor, atunci când Cyrus îi ceruse lui Amasis un medic pentru ochi, anume pe cel mai iscusit din câţi erau în Egipt4. Egipteanul, plin de obidă, stăruia cu sfatul pe lângă Cambyses, în domnindu-l să-i ceară lui Amasis fata: dacă acesta i-ar fi dat-o, ar fi fost

peste măsură de mâhnit, iar de nu, şi-ar fi făcut un duşman din Cambyses.

Amasis, căruia nu-i venea de loc la socoteală creşterea puterii perşilor şi în sufletul lui era înspăimântat, nu îndrăznea nici s-o dea nici să n-o dea; ştia el foarte bine că nu avea Cambyses de gând să-i ia fata de soţie, ci numai ca ţiitoare 5, Cumpănind lucrurile, iată ce făcu. Regele dinaintea lui, Apries, avea o fiică înaltă l-a trup şi neasemuit de frumoasă 9, singura care mai rămăsese din neamul ei; numele fetei era Nitetis 7. Pe această fată o găti Amasis cu veşmânt bogat, scule de aur şi apoi o trimise la perşi, dând-o drept fiica lui.

După dităva vreme, pe când Cambyses o mingiia, sărutând-o, şi o chema după numele tatălui ei, numai ce fata di spune: „O rege, nu-ţi dai seama că ai fost amarnic înşelat de Amasis, care m-a pornit către tine împodobindu-mă cât mai frumos şi dăruindu-mă ţie ca şi cum aş fi chiar fiica lui? Adevărul este că sunt fiica lui Apries, cel ucis de Amasis, al cărui stăpân era când Amasis s-a răsculat alături de egipteni...” Mărturisirea aceasta, cât 22*

şi faptul în sine îl minară pe Cambyses, fiul lui Cyrus, spre Egipt, mâniat peste măsură 8. Aşa povestesc perşii.

II Egiptenii „dimpotrivă, fac din Cambyses unul de-ai lor, spunând ca el s-a născut tocmai din această fiică a lui Apries; că Cyrus ar fi fost cel cate a trimis la Amasis după fată, şi nu Cambyses 9. Spunând acestea cu bună ştiinţă, nu grăiesc drept. Nu era nicidecum cu putinţă să le fi rămas ascuns (dacă cineva cunoaşte – aşa cum se cuvine rânduiedile de viaţă persane, apoi aceia sunt egiptenii), mai întâi că legea persană nu îngăduie unui fecior din flori să domnească când mai trăieşte încă unul legiuit, în al doilea rând, că acest Cambyses era fiul Cassandanei 10, născută din Pharnaspes, din neamul Ahemenizilor, şi nu al unei egipţence.

Egiptenii însă răstălmăcesc adevărul pentru a se arăta’ înrudiţi cu casa lui Cyrus. Aşa stau lucrurile.

III Mai umhla şi următoarea. poveste, căreia însă eu unul nu-i Sau crezare. Una din soţiile perşilor, intrând

întâmplător la soţiile lui Cyrus, o văzu pe Gassandaua înconjurată de copiii ei, chipeşi şi bine făcuţi11; femeia, admirându-i peste măsură, nu mai contenea să-i laude. Atunci Cassandana, soţia lui Cyrus, îi spuse: „Cu toate că sunt mama unor astfel de copii, Cyrus nu mă preţuieşte, în schimb, ţine în mare cinste pe venetica din Egipt”. Ea vorbea aşa, fiind adânc mâhnită din pricina lui Nitetis. Deodată, cel mai vârstnic i dintre copii, Cambyses, grăi: „Iacă, mamă, tocmai de aceea, când voi ajunge la vârsta bărbăţiei, voi răsturna Egiptul cu susul în jos şi cu josul în sus!: Băiatul, când rostea acestea, n-avea mai mult de zece ani şi femeile rămaseră încremenite de uimire. Cambyses a ţinut însă minte întâmplarea şi iată de ce, când s-a făcut mare şi s-a suit pe tron, ar fi pornit cu oaste împotriva Egiptului.

IV în ajutorul acestei expediţii s-a întâmplat să vină şi o altă împrejurare ipe care o voi povesti îndată. Printre oştenii lefegii care-l slujeau pe Amasis 12 se afla un bărbat din Halicarnassos, pe nume Phanes, priceput la un sfat bun şi oţelit în războaie. Acest Phanes, având o oarecare pricină de nemulţumire din partea lui Amasis, fugi din Egipt pe o corabie, cu gândul de a intra în vorbă cu Cambyses. Cum Phanes se bucura de mare vază printre lefegii şi cum ştia o mulţime de lucruri cu de-amănuntul despre Egipt, Amasis dădu poruncă să fie urmărit, făcând tot ce-i sta în putinţă ca să ipună mâna pe el. Pe urmele fugarului trimise o triremă cu cel mai credincios dintre eunucii săi; acesta îl prinse în Licya, dar după ce l-a prins, nu l-a roai dus înapoi în Egipt, căci Phanes îl trase pe sfoară prin viclenia sa 13; ameţindu-i cu băutură pe cei care-l păzeau, fugi la perşi.

Sosind la curtea lui Cambyses, care tocmai se pregătea să năvălească în Egipt şi nu ştia pe unde-i mai bine. s-o pornească, cum să străbată pustiul, îl înştiinţa pe rege de toate treburile lui Amasis şi i-l lămuri pe unde s-o ia, sfătuindu-i astfel: să trimită o solie la regele arabilor 14 cu rugămintea să-i îngăduie şi să-i asigure trecerea.

V Numai pe aci se cunosc căi deschise spre Egipt15.

Începând din Femeia, până la hotarele oraşului Cadytis 1G, ţinutul e în stăpânirea syrienilor palestinieni17; de la Cadytis însă – după părerea mea un oraş ceva mai mic decât Sardesul – şi până la lenysos 13, punctele de schimburi comerciale presărate pe ţărmul mării sunt în puterea regelui Araibiei; de la Ienysos până la lacul Setbonis 191 – pe lângă care muntele Casios 20 îşi răsfiră coamele până spre mare – ţărmul intră iar în stăpânirea. syrieniior21; dacă. treci de lacul Serbonis, în care legenda spune că s-ar fi ascuns Ty. pho-n 2S, de aici încolo începe Egiptul. Tot ce se găseşte între oraşul Ienysos, muntele Casios şi lacul Serbonis, ţinut destul de întins, căci ţine cale de trei zile, este de o uscăciune cumplită.

VI Voi vorbi acum de un fapt despre care puţini din aceia ce-au ajuns în Egipt pe mare îşi pot da seama. Din tot cuprinsul Elladei23 şi, afară de asta, şi din Fenicia, se aduc în Egipt de două ori pe an o mulţime de vase pline cu vin24; cu toate acestea, ca să zic aşa, nu poţi vedea prin părţile locului nici un singur ulcior de vin25. La ce oare, s-ar. putea întreba cineva, au fost ele folosite? Vă voi desluşi îndată. Fiecare demarh26 are datoria sa adune toată olăria din oraşul lui şi s-o trimită la Memfis, de unde ulcioarele – umplute cu apă – sunt duse 27 mai departe până în meleagurile Syriei, lipsite de apă.28 Astfel aceste oale golite şi aduse în Egipt, sunt trimise rând pe rând în Syria.

VII Perşii „de îndată ce-au pus mâna pe Egipt, au înlesnit în acelaşi fel trecerea ispre Egipt, îndestulând drumul cu apă după. cum s-a arătat mai. sus. Pe acea vreme, nu se afla pe acolo pe nicăieri apă la îndeamnă; Cambyses, urmând sfatul oaspetelui său din Hailicarnassos, trimise soli la arab 29 şi, cerându-i asigurarea unui drum fără primejdii, o dobândi; amândoi regii schimbară apoi între ei zăloguri de credinţă.

VIII Arabii30 îşi păzesc jurămintele de credinţă mai mult ca oricare alt popor. Iată cum se leagă ei prin jurământ: între cei ce vor să-şi jure credinţă, se aşază la mijloc un altul care crestează cu o piatră ascuţită palmele celor ce jură, în dreptul degetelor celor mari; după aceea,

smulgând din haina fiecăruia câteva fire, le moaie în sânge şi mânjeşte şapte 81 pietre aşezate la mijloc; în timp ce săvârşeşte. acest ritual, cheamă cu glas mare pe Dionysos şi pe Tirania Aa. Când mijlocitorul, a terminat, cel care face jurământul înfăţişează pe rând prietenilor săi pe străin sau pe cetăţean, dacă jurământul e făcut faţă de un cetăţean, iar prietenii se prind şi ei chezaşi că jurămintele vor fi ţinute.

Arabii au credinţa că nu există alţi zei decât singur Dionysos şi Urănia părul? i-l taie întocmai cum se tundea Dionysos zic ei, adică rotunjit şi cu tâmplele rase. Lui Dionysos îi zic Orotal, *33* iar Uraniei, AUiat34.

IX După ce regele arabilot s-a legat prin jurământ de prietenie faţă de solii lui Cambyses, iată ce măsuri a luat: umplând cu apă burdufuri din piele de cămilă 85, le încărca pe toate cămilele vii câte le avea, şi, când fu gata, mână cămilele în pustiu şi aşteptă acolo oastea lui Cambyses. Aceasta este povestea cea mai de crezut din oiţe, se spun; totuşi, trebuie să dau seama şi de o alta, mai puţin convingătoare, deoarece şi asta umblă din gură în gură: în Arabia se găseşte un mare fluviu al cărui nume este Corys 89; fluviul se varsă în marea numită Erythreea. Se spune că regele arabilor a dus apa în pustiu de la acest fluviu, mânând-o printr-un fel. de maţ întins în lungime, pe care l-a făcut din piei de bou crude şi alte soiuri de piei, cusute cap la cap, iar în pustiu a săpat nişte zăcitori mari pentru strânsul şi păstrarea apei S7. De ia. fluviu pană la desert este cale de douăsprezece zile de drum. Se zice că apa era minată pe trei căi, în trei locuri osebite.

X Psammemtos, fâul lui Amasis, aşezându-şi tabăra la gura Pelusiacă a Nilului, îl aştepta pe Cambyses 38; căci acesta nu l-a mai apucat în viaţă pe Amasis când s-a năpustit asupra Egiptului; după patruzeci «pl patru.de ani de domnie, Amasis murise, ani în care nu i se momplase niciun neajuns prea mare. La moartea sa, Amasis a fost îmbălsămat şi pus în mormântul pe care el îl ridicase în templu S9.

Când peste Egipt domnea Psammenitos i0, fiul lui

Amasis, mare minune s-a întâmplat pentru egipteni: la Teba egipteană a căzut ploaie, unde nicicând înainte vreme nu picase vreun strop, cum mărturisesc tebanii înşişi, şi nici după aceea, până în zilele noastre, n-a mai plouat 41. Într-adevăr, în Egiptul de sus nu plouă de loc; dat atunci o bură de ploaie a stropit puţin la Teba.

XI Perşii, după ce-au străbătut deşertul, îşi aşezară tabăra în faţa egiptenilor, gata de luptă. Atunci lefegiiiregelui egiptean, toţi eleni şi carieni42, înverşunaţi pe Pkanes >ca adusese".

oştire străină împotriva Egiptului, ca să se răzbune, iată ce le dădu prin cap: Phanes îşi lăsase copiii an Egipt; lefegiii, aducându-i în tabără în văzul părintelui lor, aşezară un crater drept la mijloc între cele două tabere; apoi, târând unul oiţe unul pe fiecare copil – îi junghiată deasupra vasului **; după ce sfârşiră de ucis toţi copiii, turnară vin şi apă; apoi băură din amestec pe rând 44, şi aşa porniră la luptă. Bătălia care s-a încins a fost crâncenă; după ce-a căzut mulţime mare din amândouă părţile, egiptenii o luară la fugă.

XII Am văzut un lucru foarte ciudat pe care mi l-au arătat localnicii; din osemintele celor căzuţi în această bătălie, zăcând despărţite (căci oasele perşilor au fost date într-o parte şi ale egiptenilor în alta, aşa cum au fost alese de la început), tigvele perşilor «în într-abât de slabe, încât, de-ai vrea, le-ai putea găuri doar cu o pietricică; în schimb, cele ale egiptenilor sunt aşa de tari, că de-abia le-ai sparge izbindu-le cu un bolovan. Pricina acestui lucru, după spusele lor, ar fi următoarea – şi

m-am încredinţat uşor că au dreptate: egiptenii, încă din copilărie, încep să-şi radă capetele45, iar oasele capului lăsate „în „bătaia soarelui se întăresc; de aceea ei nici nu chelesc; într-adevăr, printre egipteni vezi mai puţin oameni pleşuvi decât oriunde. Iată de ce au ţestele capului aşa de tari. Pe de altă parte, perşii au ţeasta slabă pentru că de mici copii îşi umbresc capul, purtând tiare de lină. Că aşa este, am văzut cu ochii rtiei; la P & premis 4 e, unde zac capetele celor ucişi, de îi byanul Inaros, odată cu

Achaimenes, fiul lui Darlus 47 – am văzut ceva asemănător cu ce se găseşte la Pelusion.

XIII Egiptenii, când fură înfrânţi, în bătălie, o luară la goană în neorânduială. După ce s-au închis în Memfis, Cambyses trimise în susul fluviului o corabie mytileniană care ducea un purtător de cuvânt persan, cu însărcinarea să-i poftească pe egipteni la o înţelegere. Aceştia însă, cum au zărit corabia intrând în Memfis, revărsându-se în pâlcuri dese din cetăţuie, sfărâmară corabia, sfâşiară oamenii în bucăţi, iar rămăşiţele le luară cu ei în cetăţuie „18. După această întâmplare, egiptenii, fiind împresuraţi, se văzură siliţi să se predea. Pe de altă parte, libyenii, vecinii lor, cuprinşi de spaimă – luând pildă de la cele petrecute în Egipt – s-au închinat fără împotrivire. Ei se învoiră să plătească un bir şi trimiseră daruri. Cei din Cyrene 48 f şi Barca 50, temându-se ca şi libyenii, făcură la fel. Cambyses primi cu bunăvoinţă darurile sosite de la libyeni, dar se arătă foarte nemulţumit de cele ale cyrenienilor, pentru că erau puţine, după câte cred eu – căci cyrenienii nu trimiseseră decât cinci sute de mine de argint; luând banii chiar cu mâna lui, regele. îi azvâtli printre soldaţi.

XIV într-a zecea zi după căderea Memfisului, Cambyses, aşeaindu-l în batjocură într-o suburbie a oraşului pe regele Psammenitos – care nu domnise decât şase luni – împreună cu alţi-fruntaşi egipteni, a pus la grea încercare sufletul acestuia, făcând precum urmează: după ce i-a îmbrăcat fiica în port de roabă, o trimise după apă cu un ulcior, împreună cu ea trimiţând şi alte fete pe care le-a ales dintre cele ale fruntaşilor, îmbrăcate la fel cu fiica regelui.

Când fetele trecută. prin faţa. părinţilor lot, văicărindu-se şi hohotind de plâns, ceilalţi părinţi răspunseră cu vaiete şi gemete, văzând ce îndurau. Psammenitos însă, cu toate că privi şi înţelese, îşi plecă doar ochii în jos. După ce au – trecut fetele care cărau apă, în al doilea rând, Cambyses trimise, alături de alte două mii de tineri de vârsta lui, legaţi de gât cu un ştreang şi cu

zăbale în gură, pe fiul lui Psammenitos. Tinerii erau mânaţi la moarte, să ispăşească pieirea mytilenienilor din Memăs şi a vasului lor; pedeapsa era dată de judecătorii regeşti, 51 care hotărâseră ca pentru fiecare om să piară în schimb câte zece egipteni din floarea ţării. Psammenitos, şi de astă dată, îi văzu cum treceau şi înţelese că fiul lui era dus la moarte; ceilalţi egipteni care-l înconjurau, se ringuiau şi erau la pământ de atâta jale; el însă făcu acelaşi lucru ca atunci când trecuse fiică-sa.

După ce convoiul se pierdu din ochi, s-a întâmplat ca în faţa lui Psammenitos – fiu al lui Arnasis, şi a celorlalţi egipteni aşezaţi în marginea oraşului să răsară un om, altă dată tovarăşul de ospeţe al regelui, trecut de vârsta tinereţii, acum însă scăpătat şi nemaivând nimic mai mult decât are un cerşetor; omul întindea mina să – capete milostenia de la ostaşi. Psammenitos, cum îl zări, izbucni într-un plâns zgomotos şi-şi chemă pe nume tovarăşul, izbindu-se cu pumnii în cap. Pe acolo însă erau nişte paznici care-l înştiinţau de îndată pe Cambyses de tot ce se întâmplă cu Psammenitos la trecerea fiecăruia. Cambyses, mirat – de ce se petrecea, trimise un sol să-l cerceteze pe egiptean; – solul grăi aşa: „Psammenitos, stăpânul tău Cambyses întreabă de ce, când ai văzut pe fiică-ta ajunsă – atic de rău şi pe fiul tău păşind spre moarte, nici n-ai strigat, nici nu te-ai plâns, dar l-ai cinstit pe cerşetor, care, precum am aflat de la alţii, nici măcar nu-i rudă cu tine?” Acestea au fost cuvintele solului, iar regele îi răspunse aşa: „O fiu al lui Cyrus, nenorocirile care m-au lovit sunt prea mari ca să mai pot plânge; starea jalnică a tovarăşului meu este însă vrednică de plâns: el ajunge în pragul bătrâneţelor, prăbuşit din tot belşugul şi fericirea de care s-a bucurat, căzut în – cea mai cumplită sărăcie”.

Cinci spusele lui Psammenitos au ajuns la urechea lui Cambyses, i s-au părut pline de miez. Precum povestesc egiptenii, Cresus chiar a. lăcrămat (căci acesta îl urmase pe Cambyses în războiul – din Egipt); li s-au umplut ochii de lacrimi şi perşilor care erau de faţă. Pe Cambyses însuşi îl cuprinse mila şi pe dată dădu porunci >să fie lăsat în –

viaţă fiul lui Psammenitos dintre cei osâadiţi la pieâre, iar regele să fie ridicat din marginea oraşului şi adus ia el.

XV Cei trimişi să aducă băiatul nu-l mai găsiră viu, căci fusese cel dintâi ucis; pe Psammenitos însă l-au luat şi l-au dus la Cambyses. De atunci îşi petrecu restul vieţii neavând de îndurat niciun neajuns. Dacă ar fi izbutit să câştige încrederea că nu va urzi ceva, ar fi dobândit-iehianjoatmuirea Egiptului; căci perşii au obiceiul jia jdnsfiască: „Osul domnesc; merg chiar până acolo că încredinţează fiilor domnia, chiar dacă părinţii s-au răsculat împotriva lor. Că într-adevăr aşa obişnuiesc să facă, se poate – dovedi din nenumărate alte pilde, printre altde, cea a lui Thannyras, fiul libyanului Inaroa, care a primit puterea ce-o avusese tatăl său; mai e şi pilda lui Bausiris *52,* fiul lui Amyrtaios: şi acesta a primit domnia tatălui său. Cu toate acestea, nimeni altul n-a făcut mai mult rău perşilor decât Inaros şi Amyrtaios. Cât priveşte pe Psammenitos, deoarece s-a ţinut numai de ticăloşii, şi-a primit răspl-ata: el a fost prins răsculând pe egipteni şi când a fost dovedit de Cambyses – s-a omorât pe loc, >bând sânge – de taur5S. Astfel s-a sfârşit Psammenitos.

XVI De la Memfis, Cambyses pleca spre Sais, cu gândul să faci ceea ce a şi făcut; când ajunse la palatul lui Atnasis, dădu poruncă pe dată ca leşul lui A-masis să fie scos afară din criptă. După ce porunca îi fu îndeplinită, Cambyses îşi puse oamenii să biciuiască leşul, să-i smulgă părul, să-l împungă „să-i batjocorească în fel şi chip. În curând însă, oamenii care pângăreau leşul ajunseră la capătul puterilor, deoarece mortul, fiind îmbălsămat, se ţinea tare şi nu se putea smulge nimic din el; atunci Cambyses porunci să fie ars, hotărâre cu totul nelegiuităb4, căci perşii socot focul drept o divinitate65; arderea morţilor, într-adevăr, nu intră nici. În obiceiurile perşilor, nici în ale egiptenilor; nu intră în ale perşilor din pricina care s-a spus: ei zic că nu se cuvine să se facă parte unui zeu de leşuri omeneşti; nici în ai egiptenilor, care au credinţa că focul este un fel de fiară însufleţită, în stare să – înghită tot ce apucă, stingându-se doar odată cu

ceea ce a înghiţit, când s-a săturat de pradă. La ei este o mare nelegiuire – să se dea vreun leş fiarelor; de aceea îşi îmbălsămează morţii, ca nu cumva mortul să fie ros de viermi 56.

Cambyses dădu, prin urmare, porunci care încălcau deopotrivă obiceiurile celor două neamuri. Totuşi, după – ţâţe spun egiptenii, nu Amasis ar fi fost cel care a pătimit toate acestea, ci un oarecare alt egiptean, de aceeaşi statură cu regele B7. Perşii, batjocorindu-l pe acesta, şi-au închipuit ca, batjocoresc pe Amasis. În Egipt, se povesteşte că Amasis* înştiinţat de un oracol de cele ce aveau să i se întknple după moarte şi vrând să ocolească urmările, a îngropat în cripta lui, chiar lângă intrare, pe acest om atunci când a muritadică pe cel de a – fost bâduât cât despre sine, a lăsat cu limbă de moarte fiului său să-l aşeze în ungherul cel mai depărtat al criptei. Acerste hotărâri ale lui Amasis privitoare fa mormânt şi la acest om nu mi se par a fi câtuşi de puţin adevărate, dar egiptenii înfrumuseţează astfel lucrurile ca să iasă tot pe-a lor.

XVII După această ispravă, Cambyses plănui trei expediţii: împotriva caithaginezilor, a ammonienilor58 şi a etiopienilor macrobi 59, cel cate locuiesc în părţile Libyei, pe lângă ţărmurile mării de miazăzi.

Stând şi chibzuind, a hotărât că e potrivit să trimită împotriva carthaginezilor uh plic de corăbii şi să lovească în ammonieni cu o parte aleagă a pedestrimii; la etiopieni însă, a pornit mai întâi iscoade, care, sub cuvânt că doc daruri regelui lor, trebuiau să vadă dacă nu cumva la aceşti etiopieni se află cu adevărat aşa-zisa „masă a Soarelui” ’80, şi, afară de asta, să mai la seama la ce se mai găsea pe acolo. –”.

XVIII Iată ce se zice că este „masa Soarelui”. Într-o margine a oraşului dai de o pajişte încărcată cu cărnuri fierte din toate dobitoacele cu patru picioare; pe pajişte, în timpul nopţii, carnea este aşezată de acei dintre cetăţeni cărora de fiecare dată le vine rândul să îndeplinească această treaba, iar ziua, poate să se ospăteze după voie, orice trecător. Băştinaşii spun că de fiecare dată pământul

însuşi scoate la iveală aceste bunătăţi. Aşa se vorbeşte că ar fi ceea ce se cheamă „masa Soarelui”.

XIX Cambyses, îndată ce găsi cu cale să-şi pornească iscoadele, trimise sâif aducă din oraşul Elofantina 84 câţiva ichthjffitphaşl din cei cate ştiau litriba etiopiana; între timp, până ia chemarea ichthyophagilor, Cambyses porunci ca flota să purceadă împotriva Carthaginei. Fenicienii însă nu se învoiră să place, zidind că ei sunt legaţi [de Carthagina] prin jurăminte grele şi că ar săvârşi o adevărată nelegiuire dacă s-ar lupta cu propriii lor copii 65. Fenicienii dându-se în lături, câţi mai rămaseră nu erau în stare să ducă singuri lupta. În felul acesta, carthaginezii scăpară de jugul perşilor. Cambyses nu crezu că e cuminte să-i silească pe fenicieni, deoarece aceştia se închinaseră de bunăvoia lor perşilor64 şi toată oştirea, cită lupta pe mare atârna de fenicieni. Cei din Cipru se supuseseră şi ei perşilor 63 şi luaseră parte la războiul împotriva Egiptului.

XX Ghid ichthyophâgii se înfăţişară lui Cambyses, venind de la Blefantina, regele îi trimise la etiopieni, învăţându-i ºC trebuie să spună şi încredinţân du-ile daruri, anume un veşmânt de purpură Ce, un colan răsucit de aur, brăţări, un vas de alabastru plin cu mir 87 şi un vas cu vin de palmier B8. Etiopienii, la care trimisese Cambyses, se zice că sunt cei mai înalţi şi mai frumoşi 69 dintre toţi oamenii; de asemenea, se spune că zise deosebesc de ceilalţi, oameni în obiceiuri, mai ales în privinţa alegerii regelui, purcezând în felul următor: pe cetăţeanul, pe care-l socot cel mai înalt şi puternic pe potriva staturii, pe acesta îl socot vrednic să le fie domn.

XXI De cum sosiră ichthyophagii la aceşti oameni, după ce încredinţară darurile aduse regelui lor, grăără aşa: „Cambyses, regele perşilor, în dorinţa de a fi prietenul şi aliatul tău, ne-a trimis cu porunca sa intrăm în înţelegere cu tine şi îţi dăruieşte aceste lucruri de care el însuşi se slujeşte bucuros”. Etiopianul, pricepând că veniseră ca iscoade, le răspunse cu aceste cuvinte: „Regele perşilor nu v-a trimis să-mi aduceţi aceste daruri dornic din toată inima să-mi fie prieten, nici voi nu grăiţi adevărul; aţi venit

doar să iscodiţi împărăţia mea, şi acel om nu este cu cugetul curat; căci, dacă ar umbla.cu bună dreptate, n-ar râvni la ţara altora, pe lângă cea pe care o are, nici n-ar duce în robie oameni din partea cărora n-a îndurat niciun neajuns. Acum însă, iată, duceţi-i acest arc şi spuneţi-i că regele etiopienilor îl sfătuieşte pe regele perşilor să pornească cu război împotriva etiopienilor macrobi, copleşindu-i cu numărul, şi abia atunci când perşii vor fi în stare să întindă cu aceeaşi uşurinţă ca şi noi arcuri de mărimea acestuia 70; până atunci să înalţe rugi de mulţumire zeilor că n-au sădit în mintea fiilor etiopienilor pofta de a mai înnădi şi alte ţinuturi la cele pe care le au”.

XXII După ce termină ce avea de spus, slobozi arcul şi îl înmână celor trimişi; apoi, luând veşmântul de purpură, întrebă ce era şi cuan fusese făcut. Când ichthyophagii i-au spus adevărul despre purpură <şi vopsit, el le răspunse că erau nişte oameni vicleni, după cum viclene erau şi veşmintele lor. Apoi întrebă la ce sunt bune colanul de aur împletit şi braţările. Ichthyophagii, lămurindu-l că se purtau ca podoabe, regele etiopienilor a râs; iprefăoindu-se încredinţat că aşa erau lanţurile la perşi, adăugă ca la etiopieni lanţurile sunt mai trainice. În al treilea când îi întrebă ce este mirul; solii îi vorbiră despre felul cum se face şi cum trebuie să te ungi cu el, iar regele repetă aceleaşi lucruri pe care le spusese şi despre haină. Când ajunse la vin şi află de pregătirea lui, peste măsură încântat de băutură, întrebă ce mănâncă regele şi cam cât dăinuie cea mai îndelungată viaţă a unui persan. Solii răspunseră că mănâncă pâine, iar apoi îi desluşiră ce este griul *71*, adăugând că vârsta cea mai înaintată la care poate ajunge cineva este cea de-optzeci de ani. Etiopianul, faţă de lămuririle date, zise că nu se miră nicidecum că perşii trăiesc aşa puţini ani, când mănâncă numai gunoaie; părerea lui era că nici n-ar putea trăi atâţia ani dacă nu s-ar ţine cu băutura, adică cu vinul; în această privinţă recunoştea că perşii erau cei mai tari.

XXIII Ichthyophagii, întrebând la nadul lor pe rege despre lungimea vieţii şi despre felul de trai al băştinaşilor,

[aflară] că cei mai mulţi dintre ei ajung vârsta de o sută douăzeci de ani, ba unii o şi depăşesc; mâncarea lor era carne fiarta, şi ca băutură beau lapte. Iscoadele, arătându-şi uimirea cu privire la numărul anilor, se spune că au fast duşi la un izvor în care scâklândunse au ieşit atât de lucioşi de parcă s-ar fi muiat în untdelemn; după baie, răspândeau o mireasmă de toporaşi. Iscoadele mai povesteau că apa izvorului e aşa de uşoară, că nimic nu poate pluti pe deasupra ei, nici lemnul, nici altceva mai uşor decât lemnul, ci toate lucrurile cad la fund. Acest soi de apă, dacă ceea ce – spun ichthyophagii despre ea este adevărat, s-ar putea să fie pricina că localnicii trăiesc aşa de mult, deoarece ei o folosesc în orice împrejurare. Plecând de >! a izvor, povestesc mai departe iscoadele, au fost îndreptaţi spre temniţa unde erau închişi bărbaţii, toţi încătuşaţi în lanţuri de aur. La această ramură a „etiopienilor, din câte metale se află pe pământ, cel mai rar şi cel mai de preţ este arama. După ce au sfârşit de văzut temniţa, li s-a arătat şi aşa-zisa „masă a Soarelui”.

XXIV După aceasta, la urmă, ichthyophagii fură plimbaţi prin faţa raclelor localnicilor, care se zice că «în făcute din cristal de stâncă 72, în următorul fel: după ce leşul a fost mumifiat, fie aşa cum fac egiptenii, fie în vreun alt chip, etiopienii îl acoperă în întregime cu un strat de gips pe care zugrăvesc chipul răposatului, străduindu-se să semene cât se poate mai bine; apoi îi aşază într-o coloană din piatră străvezie scobită pe dinăuntru. Piatră de acest fel se scoate. din belşug în partea locului şi se lucrează foarte lesne. Mortul, aşezat drept la mijlocul coloanei, se vede bine de tot, nu răspândeşte vreun miros neplăcut şi nu stârneşte scârbă; dimpotrivă, mumia se înfăţişează la vedere în toate privinţele aidoma cu mortul.

Rudele, cele mai apropiate ţin coloana timp de un an la casa lor, aducându-i prinoase din tot ce au şi felurite jertfe; după un an o duc afară din casă şi o aşază în împrejurimile oraşului73.

XXV Iscoadele, după ce văzură toate „s-au întors îndărăt. Când îi povestiră de-a fir-a-păr cele ce ştiau,

Cambvses. cuprins, de minte, fie îndată „slipormlxnpotriva etiopienilor fără a se îngriji de – hrană şi. fără. să cugete că, avea să-şi poarte ca; menii tocmai la capătul, pământului. Regele eră într-atât de turbat şi scos din minţi7 i, încât porni la război de cum auzi spusele ichthyophagilor, hotărând totuşi ca elenii care se aflau de faţă să rămână pe loc75; în schimb, luă cu el toată pedestrimea. Purces la drum, ajunse la Teba76, unde despărţi din grosul oştirii cam cincizeci de mii de oameni77; acestora le porunci să cobească pe ammonieni şi apoi să dea foc oracolului lui Zeus. El, în fruntea oştirii câtă mai rămăsese, se îndreptă împotriva etiopienilor. Înainte însă ca oastea să fi străbătut a cincea parte a drumului, dintr-odată soldaţii se treziră că nu mai aveau nimic din merindele ce le luaseră cu ei. După hrană, duseră curând lipsă şi de animalele de povară, căci le mâncară. Dacă măcar acum Cambyses, văzând ce se întâmplă, şi-ar fi – dat seama de nebunia ce făcea, şi-ar fi raânat oastea înapoi şi, cu toată greşeala de la început, s-ar fi arătat un om cuminte; dar, fără a sta şi a chibzui, el mergea mereu înainte. Oştenii, câtă vreme mai avură ce scormoni în pământ, o mai. duseră cum putură, mâncând ierburi; când însă ajunseră în pustiu78, câţiva din ei săvârşiră un lucru înfiorător: trăglad la-sorţi; „ntincara pe unul la fiecare zece oameni din jarurile. lor. Camby ses» aflând ce. se petrecea, de teamă. ca ” oamenii... nu... se jmâaioce între ei, se lăsă în cele din urmă de războiul împotriva etiopienilor şi făcu cale întoarsă spre Teba; pierderile în oameni erau foarte mari. De la Teba, coborî spre Memfis, unde îngădui elenilor să ia drumul mării79. Aşa a pătimit oastea îndreptată împotriva etiopienilor 80.

XXVI Între timp, perşii trimişi să lovească pe ammonieni, însoţiţi de călăuze la ieşirea din oraşul Teba, «e ştie bine că au ajung la oraşul Oasis81, care se află în stăpânirea samienilor din tribul aischtionic82; locul este depărtat de Teba cale de şapte zile prin deşert. Ţinutul acesta se cheamă pe limba elenilor „insula fericiţilor” 83. Până aici se ştie că a ajuns oastea; ce va mai fi fost de aici

înainte, afară doar de ammonieni înşişi şi de cei ce au aflat ceva. de la ei, nimeni altul nu mai poate da vreo veste despre acei oşteni. Perşii n-au ajuns la ammonieni, dar nici de întors nu s-au mai întors îndărăt. Iată ce povestesc amrrionienii; când perşii au pornit din Oasis împotriva lor prin mijlocul deşertului şi au ajuns ca la jumătatea drumului dintre ţinutul l-or. şi Oasis, abia prânziseră, că un vânt cumplit şi năprasnic se abătu asupră-le dinspre sud; uraganul, ridicând mormane uriaşe de nisip, i-a îngropat, şi din asta îi s-a tras pieirea84. Aşa spun ammonienii că s-a întâmplat cu acel corp de oaste.

XXVII Când Cambyses ajunse la Memfis, egiptenilor H s-a arătat Apis83, pe care elenii îl numesc Epaphos 86. Ori de câte ori se arată. Apis, egiptenii se gătesc cu cele mai frumoase veşminte ce le au şi se pun pe petreceri87. Regele, văzând ce făceau egiptenii, răstălmăci lucrurile, închipuindu-şi că ei ţin sărbătoarea pentru că îi mersese lui aşa de râu; chemă atunci la sine pe demnitarii Memfisului 88 şi când aceştia i se înfăţişară îi întrebă de ce mai dnainte vreme, când se afla al la Memfis, egiptenii n-au făcut niciodată aşa ceva, şi abia acum se veselesc, la întoarcerea sa, după ce-şi pierduse grosul armatei? Dregătorii îl lămuriră că îi se arătase un zeu care nu obişnuia să se ivească decât la răstimpuri îndelungate şi ca ori de câte ori se arată, atunci toţi egiptenii se bucură şi încep să petreacă. Cambyses îi asculta, apoi îi învinui că mint şi, ca pe nişte mincinoşi ce credea că sunt. îi osândi la moarte.

XXVIII După uciderea demnitarilor, chemă şi preoţii în faţa lui; preoţii spunând aceleaşi lucruri, Cambyses le răspunse că vrea să se încredinţeze dacă e adevărat sau ba, că o divinitate care coboară în tincturile oamenilor89 li – se arătase cumva egiptenilor; spunând aceste cuvinte, dădu poruncă preoţilor. să i-l aducă pe Apis. Preoţii porniră cu toţii să h aducă. Apis, adică Epaphos, este viţelul unei vaci care nu mai este în stare să poarte în pântecele ei alt rod. Egiptenii povestesc că asupra vacii coboară din cer o rază şi că din această rază zămisleşte ea pe Apis90. Viţelul,

Apis cum este el numit, are următoarele semne: este negru, pe frunte poartă o pată albă pătrată 91, pe spinare chipul unei pajuri 92, perii de la coadă sunt îndoiţi că număr, iar sub limbă are un gândac.

XXIX Când preoţii 11 aduseră pe Apis, Cambyses, parca scos din minţi, trase pumnalul şi, vrând să-l lovească, pe Apis în pântece, nu-l atinse decât în coapsă. Izbucnind an râs, zise către preoţi: „O capete seci, se află oare astfel de zei, cu sânge în vine şi carne, care pot fi loviţi de tăiuşul fierului33? Tocmai un astfel de zeu cred că e potrivit pentru egipteni! Dar să ştiţi că n-aveţi de ce să vă bucuraţi că v-aţi bătut joc de mine”. După aceste cuvinte, dădu în seama celor puşi anume pentru asemenea treabă914 să-i bată cu vergile.pe preoţi şi să omoare, pe orice egiptean prins că mai îndrăznea să ţină. sărbătoarea.

Într-adevăr, serbarea se sparse pentru egipteni, iar preoţit îşi primiră pedeapsa, Cât despre Apis, rănit la coapsă, se stinse după ce zăcu o vreme în templu95. După ce, murî în urma rănii, preoţii, cu toată opreliştea lui Cambyses, îl îngropată pe ascuns 9G.

XXX Dacă ar fi să dăm crezare egiptenilor 37, Cambyses, cate nici mai înainte nu era prea întreg la minte, înnebuni de-a binelea în urma sacrilegiului săvârşit. Cea dintâi faptă crudă a fost uridetea-frateiuL-săm... Smerdis. frate dintr-un tată şi o mamă», pă/Care, cpizmuindu-l, îl trimisese – îndărăt din Egipt în Persia, fiindcă fusese singurul persan în stare să întindă ca la două degete arcul adus de ichthyophagi. din partea regoaui Etiopiei î8; dintre ceilalţi perşi nimeni altul nu mai izbutise aşa ceva. Smerdis se reîntoarse în Persia, când, iată ce văzu în vis Cambyses: se făcea că un sol sosit din Persia. îl vesteşte că Smerdis, şezând pe tronul regesc, atinge cerul cu creştetul, în urma visului, Cam-byses temându-şi soarta, ca nu cumva frate-său să-l ucidă ca să ajungă rege an locui, trimise în Persia pe Prexaspes, omul lui cel mai de încredere dintre perşi, ca să-l sfârşească pe Smerdis. Acesta, sosit la Susa B3, îl omori pe Smerdis, sau momindu-l la o vânătoare – cum spun unii. – sau pe

ţărmurile Mării Roşii100 unde-l înecă – cum povestesc alţii.

XXXJ. Aşa spun egiptenii că, s-a făptuit cea dintâi din mârşăviile lui Cambyses. A doua *a* fost uciderea surorii sale, care-l însoţise în Egipt şi cu care trăia – doşi îi era soră bună1C1. Iată cum o luase de soţie: niciodată în obiceiurile perşilor nu fusese îndătinat ca bărbaţii să se însoţească cu surorile lor; totuşi, Cambyses se îndrăgosti de una din surorile lui102 şi dorea cu orice preţ s-o ia de soţie; cum îşi dădea socoteală ca voia ceva neobişnuit, chemă la sine pe judecătorii regeşti şi-i întrebă dacă nu cumva ştiu vreo lege care să îngăduie celui ce doreşte să se căsătorească cu propria-i soră. Judecătorii regeşti sunt. nişte bărbaţi aleşi între toţi perşii: ei îşi îndeplinesc îndatoririle până la sfârşitul vieţii, afară dacă se dovedeşte că umblă pe căi nedrepte. Ei Judecă pricinile la perşi?! tălmăcesc străvechile legiuiri părinteşti; toate neînţelegerile se lămuresc în faţa lor.

23 – Herodot – Istorii vol. I

La întrebarea (pusă de Cambyses, judecătorii L-au dat un răspuns şi drept, dar şi plin de prevedere – zicând că nu găsesc vreo lege care să îngăduie unirea fratelui cu sora, însă ştiu de o altă lege, după care regele perşilor poate să f. acă tot ce-ar dori. În felul acesta, nici n-au încălcat legea de frica lui Catribyses, iar.pe de altă parte, ca să nu se piardă ei. singuri cu mâna lor apărând cu orice preţ aceasta lege, au găsit o ailta, potrivită celui ce voia să-şi ia surorile de nevastă. Atunci, Cambyseş se căsători ou cea pe care o iubea, iar după câtva timp luă de nevastă o altă soră. P.e aceasta mai etnică, care îl şi însoţise în Egipt, a găsit cu cale s-o lucidă.

XXXII Despre moartea reginei, ca şi în jurul morţii lui Smetdis, umblă două zvonuri: elenii povestesc ca, în timp ce Cambyses ar fi pus să se lupte împreună un pui de leu şi un căţel, această soţie a lui privea şi ea lupta... Căţelul era gata să fie doborât, când un alt căţel, frate cu cel dintâi, rupându-şi zgarda, îi sări în ajutor; fiind doi „în felul acesta căţeii veniră de hac puiul, ui de – leu. În timp ce Cambyses

privea cu mare plăcere cele ce se petreceau, tovarăşa lui izbucni în plâns. Cambyses – b & gkidu-i de seamă lacrimile – o întrebă de ce plânge. Atunci femeia îi răspunse că a podidit-o plânsul văzând cum un căţel a sărit să-şi răzbune fratele; amintindu-şi de Smeridis, s-a gândit în sinea ei că, p. e el nu se găsea nimeni, să-l răzbune. Elenii spun că pentru această vorba Cambyses ar fi pus să fie ucisă; egiptenii însă povestesc că, pe când cei doi stăteau la masă, femeia, luând o lăptucă în anină, îi rupse foile una câte una şi apoi îşi întrebă soţul: „E mai frumoasă lăptuca cu său. fără foi?" – „Cu foi!" răspunse bărbatul; la care regina ar fi zis: „Faptele tale seamănă aidoma cu ce am făcut eu cu lăptuca, întrucât ai despuiat casa lui Cyrus 1" Cambyses, orbit de mânie, sări atunci la ea şi, cum femeia purta în pântec un prunc, lepăda şi muri.

XXXIII Aceste fapte nebuneşti le-a săvârşit Cambyses faţa de rudele sale apropiate, fie din pricina pângăriţii lui Apis, fie din alte pricini, aşa cum se abat, de obicei, multe nenorociri asupra oamenilor. Se mai spune, de altfel, că din naştere Cambyses era atins de o boală grea, căreia anii îi spun „boala sfântă" iOil. E foarte cu putinţă ca, pătimind de această îngrozitoare boală trupească, să nu fi fost întreg nici la minte – XXXIV Troc acum la cele pe care Camby & es, în nebunia lui, le-a săvârşit cu privire la ceilalţi perşi. Se zice că într-o zi ar fi spus lui. Prexaapas – pe oar-e, de altfel, îl preţuia mult (d era cel care. îi purta soliile, iar fiul său îi era paharnic, cinste de asemenea deosebită) – se zice că i-ar fi spus aşa; „Prexaspes, cam ce fel de om cred perşii că aş fi eu? Ce gândesc ei oare despre – mine?" Curteanul răspunse: „O stăpâne, la toate celelalte eşti peste măsură de lăudat, dar oamenii spun că prea mult îţi place băutura P 104 Aşa grăi Prexaspes despre părerea perşilor regele, foc – de supărat, îi întoarse vorba: „Cum, perşii apun oare că, supus vinului, bat câmpii şi 0U-<suntreg la cap? Atunci văd bine neadevărul celor. spuse deci altă dată!" B drept, odinioară, în timp ce stătea înconjurat de fruntaşii perşi şi de Cresus, Cambyses pusese acestora întrebarea ce fel de om li se părea că este

el faţă de tatăl său, Cyrus; perşii îi răspuns eseră că era mai presus de tatăl lui, căciavea sub stăpânirea sa tot ce aparţinuse tatăilui şi, afară de asta, dobândise Egiptul şi Marea Roşie. Aşa vorbiseră atunci. perşii, Cresus densă – care era de faţă şi căruia nud plăcuse felul perşilor de a judeca lucrurile – *a* spus regelui la rândul său: „Cât despre mine, fiu al lui Cyrus. eu nu te văd a fi deopotrivă cu tatăl tău: n-ai încă un fiu asemenea celui pe care l-a lăsat el 1” Camby & es se bucurase auzind cuvintele lui Cresus şi-i lăudase judecata.

XXXV Amintindu-şi de toate. acestea şi chinuit de furii, Cambyses îi zise lui Prexaspes: „Ei bine, află acum tu singur dacă perşii spun adevărul său, vorbind aşa, pu ştiu nici ei ce rostesc... Dacă izbutesc să ochesc în inimă pe fiul tău care stă în picioare în faţa uşii, înseamnă că perşii vorbesc prostii; dacă dau greş, este limpede căci au dreptate şi că eu nu-s în toace minţile”. În timp ce rostea cuvintele de mai sus, regele îşi întinse arcul şi-l lovi pe copil... Băiatul căzu jos, iar Cambyses dădu poruncă să i se spintece pieptul şi să i se cerceteze rana: cum săgeata s-a găsit înfiptă drept în inimă, regele, râzând şi înveselit peste măsură, grăi către tatăl copilului: „Ei bine, Prexaspes, sper că te-ai încredinţat pe deplin că nu eu sunt nebunul, ci perşii nu ştiu ce spun. Acum. spune-mi, rogu-te, pe care alt om l-ai mai văzut trăgând la ţintă cu arcul aşa de bine?” Prexaspes, văzând că regele nu era în toate minţile şi temându-se pentru sine însuşi, răspunse: „Stupine, cred că nici zeul 105 n-ar fi ţintit aşa de frumos*!

Astea-s isprăvile din acea vreme ale lui Cambyses. Altă dată, luând fără nicio pricină întemeiată doisprezece perşi – de asemenea dintre fruntaşi – A-a îngropat de vii cu capul în jos.

XXXVI Cambyses săvârşind asemenea fapte, Cresus, lydinsul, se crezu îndreptăţit să-i atragă luarea aminte cu următoarele cuvinte: „O rege. nu te lăsa cu totul în voia tinereţii şi a mâniei106, ci învaţă. să te înfrânezi şi să te stăpâneşti... Minunat lucru este prudenţa şi înţeleaptă e prevederea. Tu dai pierzaniei nişte oameni care sunt din

neamul tău, osândindu-i fără temei, ucizi până şi copii... Dacă urmezi pe calea aceasta, ia seama că nu cumva perşii să se ridice împotriva ta. Tatăl tău Cyrus, mi-a dat multe îndrumări pentru tine şi m-a însărcinat să-ţi deschid ochii şi să te întorc pe calea cca. bună atunci când voi găsi de cuviinţă” 107. Cresus, prin aceste sfaturi, îşi arăta numai bunăvoinţa faţă de Cambyses; regele însă îi răspunse aşa: „Cum, ai îndrăzneala să-mi dai sfaturi tocmai tu, care ţi-ai cârmuit aşa de măiestrit. propria-ţi ţară şi care l-ai povăţuit aşa de bine pe tatăl meu, îndemnându-l să treacă dincolo de fluviul Araxes şi să pătrundă în ţinutul massageţilor, când ei erau gata să treacă în ţinuturile noastre? Pe de o parte, drmuind prost treburile ţării tale, te-ai pierdut pe tine însuţi; pe de alta, l-ai nimicit pe Cyrus care ţi-a dat ascultare. Dar n-ai să te mai bucuri, căci de multă vreme îţi căutam eu ţie pricină 1” Zicând acestea, puse mina pe arc. să tragă în el. Cresus însă, repezindu-se spre uşă, ieşi în fugă afară. Regele, nemaiavând cum să-i atingă, porunci. slugilor să t prindă şi să-l ucidă. Slujitorii, cunoscând firea lui Cambyses, îl ascunseră pe Cresus, făcându-şi următoarea socoteală: dacă se va căi cumva – Cambyses şi ar ajunge să-l dorească iarăşi pe Cresus, ei, scoţându-l la iveală, vor primi o răsplată bună pentru că îi cruţaseră viaţa; dacă nu-l va mustra cugetul şi nu-I va cuprinde dorul după el, vor avea şi atunci vreme să-l sfârşească. Într-adevăr, nu mult timp după aceea, lui Cambyses i se făcu dor de Cresus şi slujitorii, prinzând de veste, îl înştiinţară ca lydianul trăia încă. Cambyses spuse că era peste măsură de fericit că Cresus se află în viaţă, dar că acelora care îi cruţaseră viaţa n-o să le meargă bine, ci vor fi ucişi. Şi regele se ţinu de cuvânt.

XXXVII Cambyses săvârşi, aşadar, multe asemenea fapte de nebunie împotriva perşilor şi a celor ce-i erau aliaţi. Pe când se găsea la Memfis, deschise până şi morminte vechi şi cercetă morţii108; între altele, a. pătruns într-un templu al lui Hephaistos şi a râs cu hohote când a văzut statuia zeului – căci seamănă grozav de mult cu acei pataici109 pe care fenicienii îi aşază la prora

triremelor lor. Pentru cine n-aavut prilejul să-i vadă. am să dau o lămurire: pataicii sunt asemenea piticilor. Cambyses a intrat până şi în templul calărilor Ii0, unde nu este iertat de lege să intre nimeni altul decât preotul; statuile de acolo le-a mai şi ars, după ce le-a luat în râs şi bătaie de joc. Aceste statui sunt aidoma cu cele ale lui Hephaistos; despre cabiri se spune doar că ar fi copiii zeului.

XXXVIII Pentru mine nu mai există nicio îndoială că regele era cutat nebun; altminteri n-ar fi cutezat el să-şi bată joc, cum şi-a bătut, de cele sfinte şi de datinile strămoşeşti. Dacă s-ar găsi cineva care să-i pună pe toţi oamenii din lume să-şi aleagă cele mai bune datini din câte se aflâ pe pământ, fiecare – după o chibzuire îndelungată – le-ar alege tot pe-ale lui; într-atât sunt încredinţaţi toţi că obiceiurile lor sunt cu adevărat cele mai bune. Nu este deci cu putinţa ca altcineva decât un nebun să ia în ns astfel de lucruri. Că într-adevăr aşa judecă cu privire la legiunile lor toţi oamenii, se poate dovedi, printre numeroase alte mărturii, şi prin următoarea încercare: pe timpul domniei lui Darius, regele, chemându-i la sine pe elenii care se găseau în preajma lui, îl întrebă în schimbul cărei sume de bani s-ar arăta gata să-şi mănânce părinţii când aceştia vor muri; ei răspunseră că nici în ruptul capului n-ar face aşa ceva. Darius chemă apoi pe acei indieni cărora le zice callaţi111, şi care-şi mănâncă părinţii şi. îi întrebă – elenii fiind de faţă şi lămuriţi – prin tălmaci de cele ce se vorbeau – cam pentru ce sumă – de bani ar primi să-şi ardă părinţii săvârşiţi din viaţă. Indienii începură să se văicărească cu glas mare şi-l rugară pe rege să rostească pe dată vorbe aducătoare de noroc Iată prin urmare care este firea lucrurilor, Pindar, după câte judec eu, a avut deplina dreptate când a. zis că „legea strămoşească este stăpâna tuturor” u!

XXXIX în timp ce Cambyses se lupta în Egipt, lacedemonienii porniră şi ei cu război împotriva insulei Samos şi a lui Polycrates u3, fiul lui Aiakes, cate pusese. stăpânire pe Samos, după. ce-l răsculase. Dintru început, Polycrates, împărţindu-şi stăpmirea în trei114, domni

împreună cu fraţii săi, Pantagnotos şi Syloson; apoi însă, ucigându-l pe primul şi alungind pe Syloson, care era mai tânăr, se făcu stăpân peste toată insula şi, odată stăpân, încheie prieteşug cu Amasis, regele Egiptului118; acestuia îi trimise daruri şi primi în schimb altele de la el. După puţină vreme, puterea lui Polycrates crescu iute şi faima ei. Se răspândi atât în Ionia oî<t şi în restul Elladei. Oriunde-i

S

oft ea inima să-şi îndrepte armele totul îi mergea de minune.

3. slujba sa stăteau cincizeci de pentecontere116 şi o mie de arcaşi; prădăciunile ce le făcea se abăteau asupra tuturor, fără alegere. „Unui prieten – obişnuia el să spună – îi faci mai mare plăcere când îi dai înapoi ceea ce i-ai luat, decât dacă nu-i iei de la început nimic”.

Stăpânirea lui Polycrates se întinse peste multe insuie şi peste multe cetăţi de pe uscat117: – printre altele, mvingindu-i pe mare pe lesbienii care săriseră în ajutorul milezienilor113 cu toată puterea lor, îi făcu robi. Aceştia au fost cei care sub povara lanţurilor au săpat întregul mare şanţ care înconjoară zidul din Samos.

XL Lui Amasis însă nu-i scăpa faptul că lui Polycrates îi mergea aşa de bine şi norocul acestuia 1. puse, pe gânduri. Cum tiranului îi surâdea norocul din ce în ce mai mult, Amasis îi scrise într-o scrisoare următoarele cuvinte pe care i le trimise în Samos: „Amasis grăieşte astfel către Polycrates: plăcut lucru este să afli că unui prieten şi aliat toate îi merg din plin, mie însă marile tale Izbânzi nu-mi plac, căci ştiu prea bine cât de pizmaşă este divinitatea 11S. Bu, pentru mine însumi şi pentru cei cărora le port de grijă, doresc mai degrabă în unele împrejurări izbândă, iar într-altele, înfrângere – ca astfel să trec prin viaţă gustând şi din binele şi din amarul ei, decât să mă bucur de: noroc în toate. Într-adevăr, din câte am auzit, nu ştiu pe nimeni căruia să-i fi mers totul strălucit şi care până la urmă să nu fi sfârşit prost, nimicit cu desăvârşire. Tu, acum, ascultă-mă pe mine şi, pentru binele de care te bucuri, fă ce te

sfătuiesc eu: caută să găseşti care anume lucru ar avea mai mult preţ în ochii tăi şi care, dacă s-ar pierde, ţi-ar îndurera mai cumplit inima; acel lucru ia-l şi zvârle-l în aşa fel, încât niciodată oamenii să nu mai dea de el. Iar dacă şi după această încercare norocul tău tot nu va fi întrerupt de necazuri, atunci cată de îndreaptă lucrurile tot aşa cum te-am învăţat”.

XLI După ce Polycrates citi aceste cuvinte şi rămase încredinţat în mintea lui ca Amasis îi dădea un sfat bun, se gândi mult după care din scule!) e lui de preţ ar simţi mai multă părere de rău dacă s-ar întâmpla s-o piardă gândindu-se bine, în cele din urmă găsi; el purta un inel cu pecete făcut dintr-o piatră de smaragd prinsă în aur. Inelul ieşise din mina meşterului Theodoros din Samos, fiul lui Telecles 120. Hotărând să se despartă de acest inel, iată ce făcu: se urcă pe o penteconteră încărcată cu oameni şi apoi porunci ca vasul să se îndrepte spre larg. Când se îndepărtă simţitor de coasta insulei, scoţându-şi inelul de pe-deget, în văzul tuturor celor din jur, îl azvârli în mare. După aceea se îndepărtă şi, ajuns acasă, cunoscu ce este mâhnirea.

XLII A cincea sau a şasea zi după cele petrecute, iată ce se întâmplă: un pescar, prinzând un peşte mare şi frumos, socoti de cuviinţă să-l înfăţişeze în dar lui Polycrates; aducându-şi ploconul până la porţile palatului, spuse că doreşte să meargă să-l vază pe Polycrates. După ce tiranul îi încuviinţă cererea, pescarul, dându-i peştele, rosti următoarele: „O rege, când am prins un astfel de peşte, n-am socotit că se cade să-l duc la târg, măcar că trăiesc numai de pe urma braţelor mele. Am crezut că e potrivit numai pentru tine şi rangul tău; iată de ce ţi l-am adus ţie, ca să-l primeşti în dar”. Polycrates, bucurându-se la auzul acestor cuvinte, îi răspunse aşa: „Ai făcut foarte bine ce ai făcut, şi-ţi sunt. Îndoit recunoscător – şi pentru cuvinte, şi pentru dar; te poftesc să vii la mine la cină”. Pescarul, foarte măgulit de cinstea ce i-o arăta tiranului, se duse acasă; întreti-mp, slugile, când au despicat peştele, găsiră în măruntaie inelul lui Polycrates). iniâiimndu-i

inelul, îi spuseră cum l-au găsit. Acesta, rămânând încredinţat că se întâmplase o minune cerească, scrise pe un sud de papirus toate câte le făcuse el şi cele ce i se întâmplaseră şi, după ce termină de scris, trimise sulul în Egipt.

XLIII Amasis, când a citit scrisoarea ce-i sosise din partea lui Polycrates, a priceput că era cu neputinţă unui muritor să abată pe un semen al său de la soarta ce-l aşteaptă 723 şi că Polycrates, norocos în toate, care găsea până şi ce zvârlise, n-avea s-o sfârşească bine. De îndată îi trimise ia Samos un soi cu vestea că înţelege să desfacă prieteşugul ce-i lega. Amasis se purta astfel fiindcă nu voia să-<l doară în suflet, aşa cum s-ar fi cuvenit pentru un prieten ce-i era îşi aliat, atunci când nenorociri mari şi grele s-ar abate asupra. lui Polycrates.

XLIV împotriva acestui Polycrates, norocos întru toate, îşi îndreptată armele lacedemonienii, la chemarea acelor samieni care, ceva mai tiârziu, au întemeiat cetatea Cydonia din Creta I23.

Polycrates, cu câtva timp mai înainte, trimisese o solie la Cambyses, fiul lui Cyrus, care strângea oaste ca să cotropească Egiptul, cu rugămintea să trimită şi la el în Samos să ceară oşti134. Cambyses, luând cunoştinţă de dorinţa lui Polycrates, plin de bucurie, grăbi spre Samos o solie care să-l roage pe Polycrates să-i trimită în întâmpinare corăbii cu oaste atunci când se va îndrepta, spre Egipt. Polycrates, alegând dintre cetăţeni pe cei pe care-i bănuia cu osebite că ar fi în stare, să se răscoale, îi trimise pe patruzeci de trireme 18 î, împărtăşindu-i lui Cambyses voinţa sa de a nu-i mai vedea niciodată înapoi.

XLV Unii zic că samienii trimişi de Polycrates n-ar fi ajuns în Egipt, ci că, pe când se aflau în apele insulei Carpathos, s-au sfătuit între ei şi au găsit că cel mai nimerit e să nu meargă mai departe. După alţii, ei ar fi ajuns în Egipt, de unde, însă au izbutit – să fugă, deşi erau păziţi. Apropiindu-se ei iarăşi de Samos, Polycrates le ieşi înainte însoţit de corăbii şi-i înfruntă într-o bătălie pe mare... Cum pribegii care se întorceau se spune că au fost

învingători, ei coborâră pe insulă, dar acolo fură înfrunţi într-o luptă pe uscat, în urma căreia au plecat pe mate spre Sparta. Sunt şi unii care povestesc că, dimpotrivă, cei reîntorşi din Egipt l-ar fi învins pe Polycrates, dar spusele acestora le cred lipsite de temei. Este neîndoielnic că ei n-ar fi avut nevoie să se roage de spartani să le sară în ajutor, dacă ar – fi fost singuri în stare să-i răpună pe Polyctates. Afară de asta, cum's – ar putea crede că Polycrates, care avea în slujba sa numeroasă o ştime – de mercenari tocmiţi, şi arcaşi dintre localnici, să fi fost învins d. e acei samieni care se reîntorceau, atât de puţini la număr1 – 7? Gt despre acei dintre cetăţeni care se aflau sub stăpânirea lui Polycrates, tiranul le ţinea copiii şi nevestele la un loc, ca ostateci, închişi în adăposturile corăbiilor 12 a, gata să-i ardă cu adăposturi cu tot dacă aceştia, trădându-l, ar fi trecut de partea celor care se întorceau.

XLVI Când saurienii alungaţi de Polycrates sosiră la Sparta, infâţişându-se arhonţilor 129, vorbiră îndelung, ca unii care-şi sprijină ruga cu toată hotărârea. După prima înfăţişare, spartanii le atraseră samienilor luarea aminte că au uitat tot ce aceştia au spus la început şi că n-au înţeles nimic din cele ce-au urmat13°. După aceea, la a doua înfăţişare, saurienii n-au mai grăit nimic alt, decât doar, adudind cu ei un sac, ziseră: „Sacul nu mai are făină”. Arhonţii răspunseră că şi cuvhiţu! *sac* era de prisos. Cu toate acestea, găsiră cu cale să le dea ajutorul cerut 131.

XLVII Ca urmare, spartanii se pregătiseră şi porniră înarmaţi împotriva insulei Samos, după câte spun samienii, plătind o datorie de recunoştinţă, căci odinioară şi samienii îi ajutaseră cu corăbii împotriva messenienilor 133 Dacă dăm crezare spartanilor, aceştia spun că n-au pornit războiul numai ca să răzbune pe cei care le ceruseră ajutorul, ci mai ales din dorinţa de a pedepsi furtul craterului pe care ei i-l trimiseseră lui Cresus 133 şi al pieptarului trimis lor în dar de Amasis, regele Egiptului i34. Acest pieptar, pe care samienii îl răpiseră un an

înainte de isprava asemănătoare cu craterul, era din pânză de in înflorit în ţesătură cu nenumărate chipuri, împodobit cu aur şi bumbac. Fiecare fir în parte din acest pieptar stârneşte uimire, căci, deşi subţire, în împletitura lui intră alte trei sute şaizeci de fite de tort, care toate pot fi văzute cu Ochiul liber 135. Pieptarul este aidoma celui închinat de Amasi-s zeiţei Athena de la Lindos 13S.

XLVIII Corintienii ajutară şi ei cu multă tivnă să se pornească războiul împotriva Sa moşului, căci şi faţă de ei samienii făptuiseră o nelegiuire, anume cu o generaţie 137 înaintea acestui război, cam pe aceeaşi vreme – când se întâmplase şi furtul craterului, Periandros, fiul lui Kypselos, trimisese lui Alyattes, la Sardes 138, trei sute de băieţi ai fruntaşilor din Corcyra ca să fie scopiţi. Corintienii primiră însărcinarea să ducă băieţii. În Lydia. Făcând un popas la Samos, samienii au aflat dedesubturile călătoriei spre Sardes şi, mai întâi, i-au învăţat pe băieţi să atingă cu mâna sanctuarul zeiţei Artemi-s 139, iar după aceea n-au mai îngăduit ca cei puşi sub ocrotirea zeiţei să mai fie smulşi din sanctuar; corintienii, încetând atunci să le mai dea de mâncate băieţilor, samienii au înfiinţat o sărbătoare, pe care o ţinpână azi încă, cu aceleaşi rituri. Atâta vreme cât băieţii au rămas sub ocrotirea lor, el alcătuita coruri de fete şi flăcăi, şi, când fură gata, decretară prin lege că, de îndată ce se lasă noaptea, corurile aveau îndatorirea să ducă cu sine plăcinte cu susan şi miere 140 – aşa ca băieţii corcyrianilor, «mulgându-le plăcintele din mină, să aibă ce mânca. Lucrurile s-au repetat până când corintienii, paznicii tinerilor corcyrieni, şi-au luat tălpăşiţa, lâsindu-i pe aceştia la voia întâmplării. Pe băieţi i-au adus înapoi la Corcyra marinari samieni14 i.

XLIX Dacă, la moartea lui Periandros142 ar fi domnit cumva buna înţelegere între corintieni şi corcyrieni, corintienii n-ar fi luat parte la războiul împotriva Samosului tocmai din această pricină. Aşa cum s-tăteau însă lucrurile, şi atunci – ca mereu de altfel de când colonizaseră Corcyra143, se aflau în mare duşmănie cu cei

din insulă. Iată de ce corintienii le purtau pică sarmenilor. Se spune că numai din răzbunare i-ar fi trimis Periandros la Sardes pe băieţii aleşi din casele fruntaşe din Corcyra ca să fie scopiţi; duşmănia a fost dezlănţuită de corcyrieni, care săvârşiseră faţă de el o faptă cumplită.

L După ce Periandros o ucisese pe Melissa 144, soţia sa, o altă întâmplare nefericită, pe care am s-o povestesc îndată, veni să se adauge celei dintâi.

Tiranul avusese cu Melissa doi băieţi145; unui se făcuse de şaptesprezece, iar celălalt de optsprezece ani. Chemind. la sine pe aceşti copii, bunicul lor din partea mamei, Procles, care era tiran în Epidauros, le-a arătat o mare dragoste, cum era şi firesc să arate faţă de feciorii fiicei sale. Gând veni ceasul despărţirii, bunicul le spuse, pornindu-i la drum: „Băieţi, ştiţi voi oare cine este ucigaşul mamei voastre?” Băiatul mai mare n-a luat de loc în seamă aceste. cuvinte, cel mai mic însă, care se numea Lycophron, se mâhni aşa de mult auzindu-le, încât, după ce sosi la Corint, nu mai grăi nici un cuvânt către tatăl său, pe care-l ştia de ucigaşul maică-sii, nici nu-i mai răspundea când acesta îl vorbea, ci rămase cu desăvârşire mut la întrebările tiranului. Până la urmă, ieşindu-şi cu totul din fire, Periandros l-a izgonit de acasă.

LI După ce-şi alungă fiul, Periandros începu a trage de limbă pe cel mai mare, cam ce le spusese bunicul lor. Băiatul îi povestea într-una cât de bine şi prietenos îi primise bunicul; totuşi, de acele cuvinte pe care Procics le rostise la plecarea lor, nu-şi mai amintea nimic, deoarece le uitase.

Periandros însă îşi zise că era peste poate ca bunicul să nu le fi băgat ceva în cap şi-l hărţuia într-una pe băiat cu întrebările; în cele din urmă, acesta îşi aduse aminte de cuvintele lui Procles şi! le împărtăşi. Tiranul trecu la răboj cele ce aflase şi – cum voia să se arate neînduplecat – trimise un crainic, acolo unde se afla fiul cel alungat, cu poruncă ca gazdele să nu-i mai primească în casa lor. Băiatul, când era alungat dintr-o casă, se ducea la alta, dar era gonit şi de acolo, fiindcă Periandros ameninţa pe cei

care-l primeau şi le punea în vedere să-i dea afară. Izgonit de pretutindeni, el trecea din casa unui prieten în casa altuia, şi aceştia, cu toată teama, îi primeau, încă privindu-l ca pe fiul lui Periandros.

LII în cele din urmă, Periandros dădu de ştire că acela cate l-al primi pe Lycophron în casa lui sau ar sta de vorbă cu el va trebui? a plătească în bani o pedeapsă sacră închinată lui Apollo, hotărând şi la cât se ridica plata. Din acea clipă, adică de la strigarea poruncii, nimeni numai voi să stea de vorbă cu Lycophron, nici să-l mai primească în casă: de altfel, băiatul crezu că nu e nimerit să încalce opreliştea; răbdând din răsputeri, se învârtea de colo până colo, cutreierând pe sub portice. În cea de-a patra zi, lui Periandros, zătindu-l murdar şi lihnit de foame, 1 se făcu milă de d. Mai potolindu-şi supărarea, se apropie de băiat şi-i vorbi aşa: „Fiule, ce crezi tu că este mai de dorit: s-o duci mereu ca acuma, sau să moşteneşti puterea, şi avuţiile pe care le am eu astăzi, dacă te arăţi ascultător faţă de tatăl tău? Tu, care eşti fiul meu, menit să domneşti peste Corintul cel fericiţi-ai ales o viaţă de pribegie pentru că te împotriveşti şi te arăţi cu mânie tocmai faţă de cine se cuvine cel mai puţin s-o faci 1 Dacă o nenorocire s-a întâmplat în casa noastră, în urma căreia supărarea ţi-a încolţit în suflet împotriva mea – nenorocirea mie mi s-a întâmplat şi asupra mea a căzut, cu atât mai mult cu cât eu sunt făptaşul. Acum – după ce ai simţit pe pielea ta dacă e mai bine să stârneşti pizmă decât milă, ai învăţat ce înseamnă să faci pe supăratul faţă de părinţi şi cei mai mari ca tine – întoarce-te acasă”. Periandros căuta prin astfel de cuvinte să-l înduplece pe copilandru, dar Lyoophron nu răspunse nimic altceva tatălui său decât doar că era acum dator să plătească zeului despăgubirea sacră pentru că intrase în vorbă cu el. Periandros, înţelegând că ura băiatului este neîmpăcată şi de neînvins, îl alungă din ochii lui, trimiţându-l pe o corabie la Corcyra, care pe vremea aceea se afla sub stăpânirea lui După ce-şi îndepărtă băiatul, Periandros făcu război socrului său Procles, pe care-l socotea drept adevăratul vinovat al

amărăciunilor prin care trecea. Cucerind Epidaurul, prinse pe Procles şi-l luă prizonier.

LIII Timpul se scurse. Periandros începu să îmbătrânească şi să-şi dea seama că nu mai este în stare să aibă sub ochii lui şi să urmărească îndeaproape toate treburile ţării. Atunci, trimise la Corcyra să-l cheme îndărăt pe Lycophron, cu gândul de a-l face părtaş la domnie, căci în fiul lui mai mare 148 nu avea nicio nădejde, ştiindu-l cam slab de minte.

Lyoophron nu-l învrednici, pe sol cu vreun răspuns. Periam dros însă, ţinând să-l teoiştige, trimise iarăşi după el, de astă dată pe sora băiatului, adică chiar pe fiica sa, cu gândul că îi va da fetei mai multă ascultare. Sosind la Corcyra, fata îi vorbea aşa: „Copil drag, vrei mai degrabă ca puterea să încapă pe mâini străine şi casa părintească să se destrame, decât, pledând de aici, să fii tu stăpân? Hai, întoarce-te acasă şi încetează de a te pedepsi singur. Îndărătnicia ta e râu sfetnic; nu căta să îndrepţi răul cu rău149. Înaintea dreptăţii câştigate prin judecată, mulţi pun buna învoială; pe de altă parte, mulţi înaintea noastră, urmărind bunuri din partea mamei, le-au pierdut pe ale tatălui. Puterea unui tiran este un lucru şubred; mulţi tânjesc după ea, şi pe urmă nu uita că bătrânul a trecut de floarea vârs tei. Nu lăsa altora cele ce sunt ale tale”. Ea, învăţată de taică-său, îi spunea lui Lycophron cuvintele cele mai nimerite ca să-l înduplece, dar băiatul, în răspunsul ce-l dădu, zise că nu se va întoarce niciodată la Corint atâta vreme cât îl va şti pe taică-său în viaţă. Când fata aduse această iveşte, Periandros-trimise pentru a treia oară un crainic, hotărât fiind să meargă el la Corcyra, şi-l pofti pe fiul lui să vină la Corint, ca să primească din mâinile lui domnia. Băiatul, arătându-se gata de a primi schimbul, Periandros se pregăti să se îmbarce pentru Corcyra, iar băiatul pentru Corint. Corcyrienii însă, aflând despre înţelegerea dintre cei doi, ca nu cumva Periandros să vină în ţara lor, l-au ucis pe tânăr 15°. În urma acestui omor a vrut Periandros să se răzbune pe corcyrieni.

LIV Spartanii sosiră cu multe corăbii şi împresurară

Samosui15 i. În cursul unui atac împotriva zidului înconjurător, năvălind asupra turnului care se ridică spre mare 152, în faţa intrării într-o l arşi ne aoraşului153 le ieşi înainte însuşi Polycrates, ajutat. de o oaste numeroasă, iar spartanii fura respinşi, între timp, din partea turnului de sus 1S\ care se înalţă pe muchia unui deal, ieşiră la luptă mercenarii şi o mulţime de cetăţeni chiar din cetatea Samosului. Încăierându-se cu spartanii, după puţină vreme o luară îndărăt la goană; spartanii îi sfârtecară în bucăţi.

LV Dacă în ziua aceea toţi spartanii câţi au fost atunci de faţă ar fi oirmat pilda lui Archias şi Lycopes, Samosul ar fi căzut. Archias şi Lycopes au fost singurii care, urmărind îndeaproape pe samieni, i-au fugărit până dincolo de ziduri; tăindu-li-se însă întoarcerea, aceştia au pierit în cetatea saurienilor. Eu însutni am înfcâlnit la Pita ne i55 pe un alt Archias, nepot al celui dintâi (căci ţinea de acelaşi dem), fiu al lui Samios, fiul lui Archias, care preţuia pe samieni – mai mult decât pe toţi ceilalţi străini, şi care povestea că tatălui său i s-a dat numele, de *Samios*, deoarece bunicul lui, Archias, murise ca un viteaz la Samos. Ei mai povestea că-i preţuia pe samieni din pricină că saurienii l-au îngropat pe bunicul său cu mare cinste ia A pe cheltuiala statului

LVI Spartanii, împlinindu-se patruzeci de zile de când împresurau Samosul, cum nu înaintau de fel, se întoarseră îndărăt în Pelopones. S-a zvonit, dar fără niciun temei 15 s, că Polycrates ar fi bătut o mulţime de bani de plumb poleiţi cu aur, că, amăgindu-i pe spartani, le-ar fi dat aceşti bani şi că numai astfel aceştia sau hotărât să place, primind b. anii. Aşa s-a desfăşurat primul, război pe care spartanii dorieni150 l-au făcut în Asia.

LVII Acei dintre samieni care luptaseră împotriva lui Polycrates, băgând de seamă că spartanii sunt pe cale să-i părăsească, au plecat şi ei pe mate spre insula Siphnos ieo. Ei n-aveau niciun ban, iar pe acea vreme treburile în Siphnos erau deosebit de înfloritoare; localnicii erau cei mai avuţi dintre insulari, deoarece, pe insula lor se aflau mine de aur şi argint într-atâta de bogate, încât numai din

a zecea parte a bogăţiilor ce le scoteau au închinat la Delfi un tezaur care nu-şi găseşte perechea printre cele mai bogate de acolo 161; în fiecare an, ei îşi împărţeau frăţeşte câştigul scos din mine. Pe vremea când au făcut tezaurul, au întrebat oracolul dacă se vor bucura timp îndelungat de bunurile ce le aveau acum la îndemână. Pythia le dădu următorul răspuns:

Când pritaneul la Siphnos alb aveţi şi-l vedeţi.

Şi când agora cu marmură alba s-o împodobi.

Fi-va atunci nevoie de-ur. om cu mintea întreagă, Care nă strige: fel iţi-vă de capcana de lemne şi de un roşu crainic…

La vremea aceea se nimerise ca piaţa publică şi pritaneul siphnienilor să fie gata împodobite cu marmură de Păros

LVIII Cei din Siphnos însă n-au fost în stare să înţeleagă oracolul nici atunci când a fost dat, nici când au sosit samienii. Samienii, de cum s-au apropiat de ţărmurile insulei, au pornit înaintea lor o singură corabie, care ducea o deputăţie în oraş. În vechime, toate vasele erau vopsite cu roşu103, şi tocmai acesta era lucrul de care Pythia’ îi prevenise pe cei din Siphnos: să se ferească de oastea de lemn şi de crainicul roşu. Solii, când sosită, îi rugară pe localnici să le împrumute zece talanţi; siphnienii însă nu se învoiră să dea împrumutul şi atunci samienii începură să le prade ogoarele. La această veste, cei din Siphnos puseră de îndată mina pe arme şi, încăierându-se cu duşmanii, fură înfrânţi în luptă. Samienii tăiară multora dintre ei calea spre oraş. În aceste împrejurări, învingătorii ceruă de la siphnieni o sută de talanţi.

LIX în schimbul acestor bani, samienii cumpătară de la hermioni insula Hydrea, în apropierea Peloponesului, pe care o dădură troizenilor 184 pe seamă, iar ei înşişi întemeiară Cydonia în Creta 1CV deşi nu-şi îndreptaseră cu aceste gânduri pânzele spre Creta, ti numai din dorinţa de a-i alunga din insulă pe zacynthieni. Totuşi, samienii rămaseră pe meleagurile acelea vreme de cinci ani, propăşind într-atât, încât incintele sacre care se mai văd şi

azi în Cydonia şi templul zeiţei Artemis-Dictys188, ei le-au zidit. Într-al şaselea an însă, egineţii îi învinseră într-o luptă pe mare 167 şi îi făcură robi cu ajutorul cretanilor; egineţii retezară prorele navelor samiene, care înfăţişau un cap de porc mistreţt68, şi le închinară în dar Athenei, în templul ce-l are la Egina *m*. Egineţii făcură toate acestea fiindcă aveau a veche răfuială cu samienii: pe vremea domniei la Saraos a lui Amphicrates 17°, samienii au fost cei dintâi care au cotropit Egina, pricinuind locuitorilor multe pagube, deşi la rândul lor au îndurat destule. Aceasta a fost pricina duşmăniei.

LX Dacă m-am întins mai mult decât ar fi trebuit asupra’s armenilor, ara făcut-o pentru că ei au săvârşit trei din cele mai mari lucrări făcute cândva de elenim. Într-un munte înalt172 de 150 de orgyii, au săpat, începând de la poalele muntelui, un tunel cu două guri. Tunelul are în lungime şapte stadii, este înalt şi lat de opt picioare. De-a lungul întregului tunel e săpat un alt şanţ, adânc de douăzeci de coţi şi lat de trei picioare; pe calea aceasta, prin nişte ţevi, se aduce până la oraş apă curgătoare de la o fântână bogată în izvoare I73. Tunelula fost făcut de arhitectul Eupalinos din Megara, fiul lui Naustrophos. Aceasta este însă numai una din cele trei lucrări;

cea de-a doua este un dig înaintând în mare în jurul portului m, du o adâncime de douăzeci de orgyii şi o lungime de mai bine de două stadii; cea de-a treia este un templu, cel mai mare din toate dte le-am văzut vreodată 175; cel dintâi arhitect al acestei clădiri a fost un localnic, Rhoicos, fiul lui Phileus în Din pricina acestor lucrări m-am întins ceva mai mult asupra samienilor.

LXI Pe când Cambyses, fiul lui Cyrus, îşi pierdea vremea prin Egipt şi înnebunea tot mai rău, doi magi, fraţi între ei, se răzvrătiră împotriva lui 177. Pe unul din ei, Cambyses îl lăsase ca intendent al palatelor regeşti. Tocmai acesta a fost cel care s-a răzvrătit, după ce a aflat de moartea lui Smerdis, de felul cum era’ tăinuit omorul şi cât de puţini perşi ştiau de el, în vreme ce mulţimea îl credea pe Smerdis încă în viaţă. În aceste împrejurări,

punând la cale ce voi povesti îndată, a uneltit împotriva puterii regeşti. Magul avea un frate, care, cum am spus mai sus, se răsculase odată cu el, foarte asemănător la chip cu Smerdis 178, fiul lui Cyrus, pe care-l ucisese Cambyses, tocmai fiindcă-i era frate; acesta, nu numai că semăna leit la înfăţişare cu Smerdis, dar purta şi acelaşi nume, adică tot Smerdis. Magul Patizeithes 179 îi încunoştinţă dar pe fratele său de toate câte avea să urzească în folosul lui şi-l ridică pe tron... După această ispravă, trimise crainici în toate părţile, precum şi în Egipt, ca să dea oştilor de ştire că de aici înainte aveau să-i dea ascultare lui Smerdis, fiul lui Cyrus, şi nu lui Cambyses.

LXII Toţi ceilalţi crainici vestiră schimbarea, iar cel rându-i-l să meargă în Egipt, întâlnind pe Cambyses şi oastea lui în

Agbatana180 Syriei, dădu glas poruncilor magului aşezându-se în mijlocul taberei. Cambyses auzi cuvintele crainicului şi, încredinţat că spunea adevărul şi că el fusese trădat de Prexaspes (anume că, trimis de el pentru a-l uci de pe Smerdis, Prexaspes nu înfăptuise omorul), uitându-se în ochii acestuia, grăi t „Prexaspes, aşa mi-ai îndeplinit porunca?” Iar sfetnicul îi răspunse: „Doamne, nu poate fi adevărat că Smerdis, fratele tău, s-ar fi răzvrătit împotrivă-ţi şi nici nu-i cu putinţă să mai ai pe viitor vreo pricină de fadă cu acest om, nici mare, nici mică; eu însumi, după ce am săvârşit cele ce mi-ai poruncit, l-am îngropat chiar cu mâinile astea. Dacă însă cumva morţii învie, apoi aşteapră-te să se scoale din mormânt şi medul Astyages; dacă lucrurile merg ca mai înainte, din partea fratelui tău nu te va mai supăra nimeni şi nimic, Acum, părerea mea este să-l urmărim pe crainic şi, după ce-l vom ajunge, să-l cercetăm din partea cui ne porunceşte în faţa tuturor să dăm ascultare regelui Smerdis*.

LXIII La auzul acestor cuvinte ale lui Prexaspes, care-i plăcură regelui, crainicul fu urmărit pe dată şi adus înapoi. Când sosi, Prexaspes îl întrebă precum urmează: „Omule, spui că vii ca trimis din partea lui Smerdis, fiul lui Cyrus; după ce ai să ne dezvălui adevărul, umblă sănătos.

Acuma, care din două: însuşi Smerdis ţi s-a înfăţişat în faţa ochilor şi ţi-a dat poruncile acestea sau vreunul din cei ce-l slujesc?” Solul răspunse: „Eu pe Smerdis, fiul lui Cyrus, nu l-am mai văzut niciodată de când regele Cambyses a purces spre Egipt; mie poruncile mi le-a dat magul pe oare Cambyses l-a lăsat să-i vegheze palatul; acesta mi-a spus însă că Smerdis fiul lui Cyrus este cel care mi-a poruncit să grăiesc faţă de voi cele ce ştiţi”. Solul nu spunea altceva decât curatul adevăr. Atunci Cambyses zise: „Prexaspes, tu, ca un om de treabă ce eşti, ai înfăptuit poruncile date şi, desigur, eşti în afară de orice învinuire. Dar cine oare dintre perşi s-a răzvrătit împotriva mea, însuşindu-şi numele lui Smerdis?” Prexaspes îi răspunse: „Eu, o rege, cred că am prins firul lucrurilor. Cei care S-au ridicat împotrivă-ţi sunt magii, adică Patizeithes, pe care l-ai lăsat să aibă grija de casa ta, şi fratele lui, Smerdis”.

LXIV De cum auzi Cambyses numele de Smerdis, fu izbit de adevărul celor grăite de Prexaspes şi al visului ce-l avusese – când în somn i se păruse că-i venise veste că Smerdis şade pe tron şi atinge cerul cu creştetul capului. Dându-şi seama că zadarnic îl făcuse pe fratele său să piară, începu să-l plângă amar; după ce-şi plânse şi ochii din cap şi gemu din greu asupra întregii nenorociri care se întâmplase, sări pe cal cu gândul să se năpustească cu oastea ce o avea asupra magului din Susa, în clipa când se avânta în şa, vârful tecii în care era băgat pumnalul 181 ce purta se desprinse şi căzu. Tâiuşul, rămas gol, îi străpunse coapsa. Rănit tocmai în acelaşi loc unde el însuşi îi lovise aâtva timp mai înainte pe Apis, zeul egiptenilor, şi înţelegând că era lovit de moarte, Cambyses întrebă care era numele localităţii în care se afla. Cei din jurul lui îi răspunseră: Agbatana. Să ne aducem aminte ca lui Cambyses încă mai înainte vreme oracolul din oraşul Buto îi prezisese că-şi va sfârşi zilele în Agbatana. Regele înţelesese atunci că se va săvârşi din viaţă de bătrâneţe la Agbatana în Media, în mijlocul tuturor avuţiilor lui; oracolul însă pomenise de Agbatana Syriei. De îndată ce află numele oraşului, copleşit de mâhnirea pricinuită de

mag şi de durerea rănii, se cuminţi ca prin farmec. Înţelegând ce voia să spună oracolul, strigă: „Aici e scris să moară Cambyses, fiul lui Cyrus!”

LXV Atât grai el atunci. Ceva mai târziu, cam după douăzeci de zile, porunci să fie chemaţi cei mai de vază din perşi, câţi se aflau acolo, şi le spuse următoarele: „Perşi, mă văd silit de împrejurări să vă dezvălui cel mai tăinuit lucru din toate câte mă privesc. Pe când eram încă în Egipt, am avut în vis o vedenie, n-aş mai fi avut-o! Se făcea că un sol venit de acasă m-a vestit că Smerdis, aşezat pe tronul regesc, atingea cerul cu capul. Temându-mă ca nu cumva să fiu despuiat de putere de frate un eu, am trecut la fapte cu prea multă grabă şi prea puţina înţelepciune. Din nefericire, nu-i dat omului să ocolească ceea ce e hărăzit să se întâmple. Necugetatul de mine l-am şi trimis pe Frexaspes la Susa să-l ucidă pe Smerdis. După ce această cumplită nenorocire s-a săvârşit, trăiam liniştit, fără teamă că, după înlăturarea lui Smerdis, s-ar mai putea lui altcineva care să se scoale împotriva mea. M-am înşelat cumplit asupra celor ce aveau să vină. Am ajuns ucigaş de frate, fără să fi fost nevoie, şi cu toate acestea tot n-am scăpat să fiu lipsit de domnie… căci era vorba despre magul Smerdis, pe care cerul mi l-a arătat în vedenia din vis că avea să se răzvrătească împotrivă-mi. Totuşi, fapta am săvârşit-o, iar voi să cugetaţi bine că Smerdis, fiul lui Cyrus, nu mai e printre voi. Deocamdată magii au uzurpat domnia, magul pe care l-am lăsat să vegheze peste bunurile palatului şi cu fratele lui, Smerdis. Acel care ar fi trebuit cu osebire să mă răzbune acum, când am avut de răbdat sfruntarea neruşinată a magilor – acela a pierit de o soartă crudă chiar de mâna celor mai de aproape. Pentru că el nu mai este, nu-mi rămâne altceva de făcut, o perşi, decât datoria din urmă: să vă încredinţez vouă ultimele mele dorinţe acum când viaţa mi se stinge. Las cu limbă de moarte, în grija voastră a tuturor, şi mai ales a acelor Ahemenizi care sunt de faţă, în numele zeilor ocrotitori ai acestui regat183, să nu îngăduiţi cumva ca stăpânirea să se întoarcă iarăşi la mezi. Dacă prin viclenie au dobândit-o,

apoi tot prin viclenie să le-o smulgeţi din mâini; iar dacă prin putere o păstrează, atunci trebuie să le fie smulsă cu o putere şi mai vârtoasă. Dacă veţi îndeplini cele ce vă cer, pământul să vă dea roadă bogată, femeile şi turmele să zămislească mereu şi pururea să vă bucuraţi de libertate! De veţi scăpa însă stăpânirea şi nici nu vă veţi strădui s-o păstraţi – va blestem ca cele ce v-am urat să iasă tocmai pe dos! Şi afară de acest blestem, facă-se ca sfârşitul fiecărui per 3. să fie aşa cum a fost al meu 1” Rostind aceste cuvinte. Cambyses îşi plângea nefericita lui soartă.

LXVI Perşii, când îşi văzură regele plângând, îşi sfâşiară cu toţii hainele şi se puseră pe bocet şi tânguite. După aceasta, osul rănitului începu să se macine, coapsa să putrezească repede, şi astfel se sfârşi cu Cambyses, fiul lui Cyrus 133, care domnise cu totul şapte ani şi cinci luni, fără să lase niciun fel de urmaş, nici parte bărbătească, nici femeiască. O mare îndoială puse stăpânire pe sufletele celor care fuseseră de faţă: nu puteau crede în ruptul capului că magii au pus mâna pe putere ’84. Bănuiala lor era că de ciudă plăsmuise Cambyses tot ce le spusese 24* despre moartea lui Smerdis, numai ca să stârnească duşmănia întregului popor împotriva fratelui său. Ei rămaseră, prin urmare, încredinţaţi că regele cane se suise pe tron nu, era altul decât Smerdis, fiul lui Cyrus, căci şi Prexaspes tăgăduia cu îndârjire că l-ar fi ucis pe Smerdis; după moartea lui Cambyses, lui Prexaspes nu-i venea de loc la îndemână să mărturisească că-l ucisese pe fiul lui Cyrus cu propria-i mână.

LXVII Pe de altă parte, magul, după sfârşitul lui Cambyses, domni nestingherit şapte luni – dându-se drept cel cu care se potrivea şi la nume, adică Smerdis, fiul lui Cyrus luni care mai lipseau lui Cambyses să împlinească tocmai opt ani de domnie. În acest răstimp, magul dărui pe toţi supuşii săi cu mari binefaceri, aşa că, la moartea lui, o mare jale cuprinse pe toţi câţi se aflau în Asia, afară doar de perşi. Prima lui grijă fu să trimită la flecare neam, din cele pe care le stăpânea, crainici cu vestea că erau scutite de oaste şi de plata birurilor pe trei ani. Această scutire o

vesti de îndată ce luă puterea în mână.

LXVIII în luna a opta fu însă dovedit astfel: Otanes, fiu al lui Pharnaspes 185, era, prin neamul şi averea sa, deopotrivă cu cel mai sus-puşi dintre perşi. În sufletul acestui Otanes încolţi cel dintâi bănuiala că magul nu era Smerdis, fiul lui Cyrus, ci acela care într-adevăr şi era. Bănuiala lui se înfiripase văzând că regele nu ieşea niciodată din cetăţuie186 bis şi că nu chema înaintea, lui pe nimeni din perşii mai de seamă. Ros. de bănuieli asupra regelui, iată ce făcu. Pe fiica lui, Phaâdima, o avusese de soţie Cambyses. Pe aceeaşi fiică o avea acum de soţie şi magul, care trăia cu ea aşa cum, de altfel, trăia cu toate celelalte neveste ale lui Cambyses lăfi.

Otanes, trimiţând o iscoadă la fiâcă-sa, o cercetă lângă cine dormea şi o întrebă dacă acesta era Smerdis, în lui Cyrus, sau era cumva altcineva. Ea îi trimise îndărăt răspuns că nu ştie, că nu avusese niciodată prilejul să-l vadă pe Smerdis, fiul lui Cyrus, şi că nici nu ştia cine putea fi cel cu care trăia. Otanes trimise atunci a doua oară la ea întrebând-o: „Dacă tu însăţi nu cunoşti pe Smerdis, fiul lui Cyrus, caută să afli de la Atossa cine este acela cu care trăiţi amândouă, şi ea, şi tu;

fără doar. şi poate, ea trebuie să-şi cunoască fratele”. Fata iarăşi trimise răspuns: „Nu e cu putinţă să stau de vorbă cu Atossa, nici să dau ochii cu vreuna din celelalte femei care locuiesc laolaltă cu mine, căci de îndată ce acest bărbat a luat în mină domnia, oricine ar fi el, ne-a despărţit, aşezându-ne pe fiecare în altă parte a palatului”;

LXIX Când auzi Otanes toate acestea, lucrurile începură să se lămurească tot mai mult în ochii lui. El trimise a treia oară Phaidimei veste, care grăia aşa: „Fiica mea, tu, născută dintr-un neam mare, eşti datoare să treci „prin primejdia pe care tatăl tău îţi porunceşte s-o înfrunţi. Dacă cumva acest om nu este Smerdis, fiul lui Cyrus, ci acela pe care-l bănuiesc, eu, fiindcă se culcă cu tine şi are în mâinile lui tronul Persiei, nu trebuie lăsat să se bucure în tihnă de viaţă, ci trebuie pedepsit aşa cum se cuvine. Iată acum ce aitu de făcut: când se va culca cu tine şi vei

băga de seamă că a adormit adânc, pipăi ei urechile. Dacă se va dovedi că are urechi, poţi fi sigură că trăieşti cu Smerdis, fiul lui Cyrus; dacă nu are, atunci să ştii că este magul Smerdis”. Phaidima îi răspunse zi când că, dacă va făptui ce-i cerea, va trece prin într-o primejdie cumplită. Dacă s-ar întâmpla ca bărbatul să nu, aibă urechi şi ar prinde-o că îl pipăie, ştie bine c-o aşteaptă pieirea. Totuşi ea va face aceasta. Aşa făgădui Phaidima tatălui ei că-i va îndeplini porunca.

Ce se întâmplase? Cyrus, tatăl lui Cambyses, pe când mai domnea încă, îi tăiase urechile – acestui mag pentru o învinuire destul de grea 1 87. Phaidima, fiica lui Otanes, îndeplini tot ce-i făgăduise tatălui ei: când îi veni rândul să se culce cu magul (căci la perşi femeile se duc pe rând la bărbatul lor), se duse în iatacul lui: şi îi împărtăşi culcuşul. Foarte lesne îşi dădu seama că omul n-avea urechi şi, de îndată ce se lumină de ziuă, îi şi trimise veste tatălui ei despre cele aflate 188.

LXX Otanes, luând deoparte pe Aspathines188 şi pe Gobryas – fruntaşi ai perşilor, oameni pe care-i socotea cei mai vrednici de încredere – le dezvălui toată întâmplarea. Aceştia îşi aveau şi ei bănuielile l-or că aşa stau lucrurile şi, atunci când Otanes le vorbi, îl încuviinţară pe deplin: hotărâră apoi ca fiecare să se întovărăşească cu persul în care ar fi avut mai multă încredere. Astfel, Otanes îl aduse pe Intaphernes; Gobryas, pe Megabyzos; Aspathines, pe Hydarnes. Ei erau şase la număr când sosi la Susa Darius, fiul lui Hystas. pes, venind din Persia, unde tatăl lui era satrap 19°. La sosirea lui, cei şase perşi socotiră că e bine să-l atragă şi pe el în urzeala lor.

LXXI Cei şapte, adunându-se laolaltă, îşi jurară credinţă şi ţinură sfat. Când îi veni rândul lui Darius să-şi spună cuvântul, acesta le spuse tovarăşilor săi următoarele: Eu credeam că sunt singurul care ştie că cel care domneşte este magul, în timp ce Smerdis, fiul lui Cyrus, a murit. De aceea am venit cât am putut mai degrabă, ca să pun la cale moartea magului. Cum se întâmplă ca nu numai eu, ci şi voi să cunoaşteţi adevărul,

cred că trebuie să ne punem de îndată pe lucru, fără nicio zăbavă...; orice întârziere nu poate fi decât spre răul nostru1. Faţă de aceste cuvinte, Otanes zise: „*O*, fiu al lui Hystaspes, te tragi dintr-un tată cu inimă vitează şi se pare că nu vrei să te arăţi mai prejos de tatăl tău. Totuşi, în această încercare, nu te pripi cu atâta nesocotinţă, ci cată să faci lucrurile mai cu chibzuială; trebuie ca numărul nostru să sporească şi abia atunci să trecem la fapte”. După ce vorbi Otanes, Darius lua cuvântul: „Bărbaţi câţi sunteţi de faţă, dacă veţi urma calea arătată de Otanes, să ştiţi bine că vă aşteaptă un greu sfârşit; căci se va găsi unul care să dezvăluie magului, ce-am pus noi la cale, ademenit de câştigul unei răsplăţi. Ar fi fost cel mai cuminte dacă, de îndată ce v-aţi înţeles între voi, aţi fi săvârşit pe dată cele hotărâte; de vreme ce aţi crezut cu cale să vă împărtăşiţi taina la mai mulţi şi mi-aţi încredinţat-o şi mie – sau trecem chiar astăzi la fapte, sau să ştiţi că, dacă mai lăsăm să treacă şi ziua de astăzi, nimeni altul nu mi-o va lua înainte, ci chiar eu vă voi pârî magului 1”.

LXXII Atunci Otanes, văzându-l pe Darius împins de atâta râvnă, zise: „Pentru că ne sileşti la atâta grabă. şi nu îngădui niciun fel de amânare, haide, spune-ne acum tu singur în ce fel am putea pătrunde în palat şi pune mâna pe magi. Ştii, fireşte, măcar din auzite, dacă n-ai văzut chiar cu ochii tăi, că din loc în loc sunt puse străji. Cum vom face să străbatem printre ele? ** – „Otanes, răspunse Darius, multe sunt lucrurile care nu se pot lămuri prin vorbe, ci prin fapte; altele, în schimb, cu vorba par uşor de făcut, dar din ele nu se alege nimica. Fiţi pe pace! Nu t nicidecum greu să trecem de străjile care păzesc palatul. Pe de o parte, fiind oameni de rangul ce-l avem, n-o să se găsească nimeni care să ne oprească, fie dintr-un simţamânt de respect, fie de frică; pe de alta – am o pricină minunată prin mijlocirea căreia putem pătrunde, spunând că tocmai am sosit din Persia şi că doresc să mă înfăţişez regelui cu veşti de la tatăl meu. Acolo unde e nevoie şa fie spusă o minciună, zică-se. Toţi muritorii

urmărim unul şi acelaşi ţel, atât cei care mint, cât şi cei care obişnuiesc să spună adevărul. Unii mint din dorinţa de a se face crezuţi prin minciunile lor şi de a trage astfel foloase; alţii spun numai adevărul, tot pentru a trage folos din sinceritatea lor, ca să dobândească şi mai multă încredere. Deci, urmând căi diferite, ţintim, spre acelaşi scop1M. Dacă nu s-ar urmări un câştig oarecare, cel ce spune adevărul ar putea tot aşa de bine şi mintă, iar cel care minte să rostească adevărul. Dintre oamenii de strajă la porţi, cine ne va lăsa să intrăm de bunăvoie nu va avea pe viitor decât de câştigat; în schimb, cel care va încerca să ni se împotrivească, să fie pe dată socotit duşman. Apoi, pătrunzând în palat, să ne vedem de treabă".

LXXIII Gobryas, luând atunci cuvântul, zise: „Dragi prieteni, când oare se va mai ivi pentru noi un prilej atât de nimerit de a mai pune mâna pe putere, sau, dacă nu ne vom dovedi în state de izbândă, să ne jertfim viaţa? Gândiţi-vă bine că noi, de viţă persană, suntem drmuiţi de un mag med „care n-are nici măcar urechi! Acei dintre voi care v-aţi aflat lângă Cambyses când era bolnav, vă aduceţi fără îndoială aminte de cuvintele încărcate de blestem pe care, dându-şi sufletul, le-a rostit regele împotriva acelor perşi care n-ar încerca să recapete stăpânirea. Pe acea vreme n-am dat crezare spuselor lui Cambysqs, ci gândeam că numai împins de pizmă vorbeşte aşa. Acum însă, îmi dau votul să-l ascultăm pe Darius şi să nu ne mai despărţim după această consfătuire decât pentru a ne duce chiar acum drept la mag". Aşa glâsui Gobryas şi toţi fură de părerea lui.

LXXIV în «timp ce fruntaşii perşi se sfătuiau, s-a întâmplat ca magii, vorbindu-se între ei, să hotărască sa şi-l facă pe Prexaspes prieten, fiindcă acesta avusese de suferit o cruzime nemaipomenită din partea lui Cambyses, care-i ucisese fiul cu săgeata, şi pentru că era singurul care ştia de moartea lui Smerdis, fiul lui Cyrus, pe care-l omorâse cu propria-i mâia A; afară de aceasta, Prexaspes se bucura de mare trecere în ochii perşilor. Din aceste pricini, ei îl chemară pe Prexaspes şi îi cerură să le fie

prieten, legându-i credinţa prin jurăminte că va păstra numai pentru sine, fără a mai dezvălui altcuiva taina înşelăciunii lor faţă de perşi; în schimb, făgăduiau că-i vor da daruri nesfârşite. Prexaspes se învoi la toate, iar magii după ce crezură că l-au câştigat – de partea lor7 îi mai făcură şi o a doua rugăminte, anume ca ed să-i strângă pe toţi perşii din cetate sub zidul care înconjoară palatul, iar el, adică Prexaspes, suindu-se pe un turn, să strige cu glas mare că stăpânirea e în mâinile lui Smerdis, fiul lui Cyrus, şi a nimănui altcuiva. Magii cereau acest lucru deoarece cuvântul lui Prexaspes avea o mare greutate printre perşi şi pentru că adeseori el îşi spusese faţă de toată lumea părerea că Smerdis, fiul lui Cyrus, trăieşte – făgăduind cu îndârjire că fusese ucis.

LXXV Prexaspes, răspunzând că e gata s-o facă şi pe asta, magii strânseră pe perşi, îl suiră pe Prexaspes înfer-un turn şi-l îndemnară să vorbească mulţimii. El însă, uitând de bunăvoie ce-i ceruseră ei, începând să vorbească despre Ahaimenes, făcu genealogia casei lui Cyrus 192; după aceasta, când ajunse să vorbească despre Cyrus, ca încheiere, aminti cât bine răspândise Cyrus peste Persia; terminând înşiruirea faptelor marelui rege> destăinui adevărul, mărturisind că până atunci îi ţinuse ascuns; tăinuirea o săvârşise fiindcă n-ar fi fost bine pentru el să spună adevărul asupra celor petrecute; acuma însă, în împrejurarea de faţă, era de datoria lui să dezvăluie totul. Şi unde începu să povestească cum el, silit de Cambyses, l-a ucis pe Smerdis, fiul lui Cyrus, şi că cei ce cârmuiesc sunt magii. Apoi – aruncând tot soiul de blesteme asupra perşilor dacă nu şi-ar da osteneala să cucerească înapoi puterea şi să plătească magilor ce li se cuvenea – se azvârli cu – capul în jos la picioarele turnului. Aşa pieii Prexaspes, om, care toată viaţa lui s-a bucurat «le preţuirea celor din jur, os.

LXXVI întrotkup, cei şapte, de îndată ce luară hotărârea de a-i lovi pe magi fără zăbavă, porniră la drum după o scurtă rugă înălţată zeilor, fără să ştie ceva despre cele săvârşite de Prexaspes. Când se aflau la jumătatea

drumului, aflară ce se petrecuse cu Prexaspes. Atunci, ferindu-se din drum, s-au sfătuit iarăşi ce e de făcut: cei care erau de partea lui Otanes, ţineau cu orice preţ ca fapta să se amâne şi să nu se treacă la îndeplinirea ei atunci când fierberea era aşa de mare; cei de partea lui Darlus voiau să se meargă cu orice preţ înainte, la înfăptuirea celor hotărâte, şi lucrurile să nu mai fie lăsate pe altă dată. Pe când se sfătuiau ei cu aprindere, iată că se ivesc şapte perechi de creţi gonind două perechi de vulturi pe care-i jumuleau de pene şi-i ciupeau. Văzând acestea, cei şapte fură cu toţii de părerea lui Darius şi apoi, îmbărbătaţi de prezicerea păsărilor, porniră asupra palatului 194.

LXXVII La intrare, se întâmplă întocmai cum prevăzuse Darius. Străjile se arătară pline de respect faţă de nişte fruntaşi ai perşilor, nebănuindu-i de fel în stare de ce avea să urmeze, iar conjuraţii trecură înainte, de parcă ar fi fost împinşi de o putere cerească; nimeni nu-i întrebă nimic. Când însă ajunseră în curte, se izbiră piept în piept cu eunucii care duc poruncile regelui; eunucii îi cercetară ou ce păsuri veneau la palat; totodată, în timp ce-i descoseau, ocărau pe paznici cu tot felul de ameninţări fiindcă îi lăsaseră pe perşi să intre, iar pe cei şapte îi opriră să treacă mai departe. Conjuraţii, îmbărbătându-se atunci unul pe altul, îşi traseră hangerele din teacă, îi străpunseră chiar unde se găseau pe toţi eunucii care li se împotriveau, şi astfel îşi croită drum spre odăile bărbaţilor.

LXXVin. Se întâmplase că amândoi magii erau înăuntru şi se sfătuiau ce să facă după destăinuirea lui Prexaspes. Când văzură zăpăceala eunucilor şi-i auziră ţipând, alergară împreună să vadă ce se întâmplă şi, când îşi dădură seama de cele ce se petrecuseră, se întoarseră în pripă să pună mâna pe arme. Unul din ei apucă să înşface arcul, celălalt se repezi la suliţă; pe dată încăierarea se şi încinse. Celui care pusese mina pe arc şi săgeţi, potrivnicii fiind prea aproape de ol şi încolţindu-l „arcul nu i-a fost de niciun folos. Celălalt însă, se apără cu suliţa şi-l lovi pe Aspathines la coapsă, iar pe Intaphernes

în ochi; În urma acestei răni, Intaphernes îşi pierdu ochiul, dar totuşi nu muri.

Aşadar, unul din magi îi răneşte pe aceştia doi; celălalt, cum arcul nu-i fusese de niciun folos, fugi în fer-o cămară care dădea în odăile bărbaţilor, cu gândul să zăvorască uşa. Doi din cei şapte, anume Darius şi Gobryas, se năpustiră pe urmele lui. Gobryas apucă pe mag de mijloc, iar Darius, aplecat asupra lor, nu ştia ce să facă, de teamă ca nu cumva, în întuneric, să-l străpungă pe Gobryas. Acesta, văzându-l că nu se mişcă, îl întrebă ce mai aşteaptă, iar la răspunsul lui Darius că se teme ca nu cumva să-l rănească – Gobryas strigă: „Înfige spada chiar de-o fi s-o treci prin amândoi!” Darius îl ascu’kă, lovi cu pumnalul şi avu norocul să-l nimerească pe mag.

LXXIX După uciderea magilor, le tăiară capetele şi lăsară pe loc pe acei care fuseseră răniţi, atât din pricina slăbiciunii lor, cât şi pentru a face ei paza cetăţuii. Ceilalţi cinci, ţinând în mână capotele magilor, alergară în goana mare afară din palat, strjgind cât îi ţinea gura şi făcând o zarvă nemaipomenită; apoi chemară pe ceilalţi perşi şi, arătându-le capetele, le povestiră fapta ce-o săvârşiseră. În acelaşi timp, uciseră, fără alegere”, pe toţi magii câţ-i le ieşiră în cale. Perşii, când aflară isprava celor şapte şi înşelăciunea magilor, se crezură îndreptăţiţi că facă la fel şi ei: trăgându-şi jungherele din teacă, omorâră pe toţi magii care le ieşeau în cale. Dacă nu s-ar fi lăsat noaptea, n-ar mai fi rămas în viaţă niciun mag. [De atunci] perşii serbează în fiecare an această zi, mai presus de oricare alta, încingând o mare petrecere căreia i-au dat numele de „Magophonia”. Când perşii prăznuiesc această zi, nici unui mag nu-i este îngăduit să se arate la lumina, ci stau cu toţii pe la casele lor, de dimineaţă până seara lfir!

...

LXXX După ce zarva se potoli şi se împliniră cinci zile din ziua omorului, cei care se răzvrătiseră împotriva magilor ţinură sfat despre felul cum se înfăţişau lucrurile. Cu acest prilej s-au rostit cuvântări de necrezut pentru unii eleni, dar care nu-i mai puţin adevărat că s-au rostit.

Otanes dădu sfatul ca treburile ţării să fie aduse în faţa obştii perşilor, şi ţinu următoarea cuvântare: „Părerea mea este că nu e bine ca unul singur din noi să ajungă stăpân. Acest lucru nu e nici plăcut, nici potrivit. Ştiţi foarte bine până unde a mers trufia lui Cambyses şi cu toţii aţi încercat pe pielea voastră trufia magului. Cum poate oare monarhia să fie o orânduire nimerită ofoid în monarhie este îngăduit unuia să facă tot ce vrea, fără să fie tras la răspundere? Fie el şi cel mai desăvârşit dintre oameni, pus în acest loc de frunte tot s-ar abate de la firea obişnuită. Trufia i se zămisleşte în suflet pe urma bunurilor ce le are la îndemână, iar pizma este dintru început înnăscută în om. Cel ce-ar lua puterea în nuni, cu aceste două racile în suflet ajunge cu desăvârşire rău; plin de înfumurare şi invidie, săvârşoşte nelegiuiri fără număr. Cu toate acestea, e limpede că un monarh ar trebui să fie lipsit de simţământul pizmei, înconjurat cum este de tot ce-i pofteşte inima; faţă de cetăţeni însă, se întâmplă ca purtarea lui să fie tocmai alta decât ar trebui. Tiranul îi invidiază pe toţi cei de iţeam bun câţi au mai rămas încă în viaţă, nu se simte bine decât alături de cei mai netrebnici dintre cetăţeni, îşi pleacă cu nesaţ urechea la defăimări. Un tiran e omul cel mai nestatornic cu putinţă: de-i arăţi o admiraţie potrivită, se supără că nu l-ai cinstit îndeajuns, ca pe un stăpân ce este; dacă cineva i se închină cu prea mate râvnă, de asemenea se supără, zicând că omul e un linguşitor. Vă voi spune însă acum ceea ce este şi mai rău: tiranul clatină rânduielile strămoşeşti, îşi bate joc de femei, ucide fără judecată pe oameni. Să nu uităm că puterea poporului poartă cel mai frumos nume de pe lume: isonomia126. În al doilea rând, nu săvârşeşte niciuna din încălcările pe care le-nfăptuiesc tiranii. Ea împarte dregătorii] e ţării prin tragere la sorţi, cel care are pe seamă o dregătorie răspunde de faptele sale 197 – şi toate hotărârile se iau în sfatul obştesc. Eu zic, aşadar, să înlăturăm monarhia şi să ridicăm poporul; mulţimea face puterea”. Aceasta a fost părerea înfăţişată de Otanes.

LXXXX Megabyzos îi îndemnă în schimb la oligarhie,

spunând cele ce urmează: „Cuvintele lui Otanes cu privire la desfiinţarea monarhiei mi le însuşesc pe deplin. Cât despre ridicarea poporului la putere – aici se abate de la o judecată sănătoasă. Nimic nu-i mai smintit şi mai neobrăzat deci-l o mulţime netrebnica; într-adevăr, ar fi peste putinţă de îndurat ca oamenii care cată să scape de trufia unui tiran să îngenuncheze sub cea a unei mulţimi dezlănţuite. Tiranul măcar, când face ceva, ştie ce vrea; mulţimea însă nu poate s-o ştie. Şi cum ar putea şti, când niciodată n-a fost învăţată, nici n-a dat cu ochii de ce e bun şi cuviincios! Ea se repede fără socotinţă la treburile ţării, împingându-le înainte asemenea unui şuvoi năvalnic. Aibă parte de ooarmuirea norodului doar cei ce poartă gând rău perşilor; noi însă, alegându-ne o adunare alcătuită din bărbaţii cei mai destoinici, acestora să le încredinţăm puterea. În rândurile lor ne vom afla şi noi – şi este de aşteptat că din partea celor mai cuminţi bărbaţi vor veni şi cele mai cuminţi hotărâri”. Aceasta a fost părerea lui Megabyzns 198.

LXXXII În al treilea rând, Darius îşi spuse şi el părerea zicând: „În cele rostite de Megabyzos cu privire la mulţime cred că se cuprinde mult adevăr, nu însă şi în cele spuse despre oligarhie. Din cele trei feluri de ocârmuiri pe care le-am cercetat, şi mă gândesc la cea mai desăvârşită înfăţişare a lor, adică la cea mai bună democraţie, oligarhie şi monarhie, cred că aceasta din urmă este cu mult cea mai potrivită. Se pare ea nimic nu-i mai bun decât un bărbat destoinic; călăuzit de vederi sănătoase, ar putea să ocârmuiască mulţimea fără greş şi, mai presus de toate, faţă de răuvoitori ar şti să păstreze taina hotărârilor luate. În oligarhie, unde mulţi se întrec în înţelepciune pentru binele obştesc, e cu neputinţă să nu izbucnească o – puternică duşmănie personală. Fiecare în parte năzuind să fie în frunte şi părerile lui să biruie, se ajunge la o cumplită dihonie, de aici se trece la răzvrătiri, iar de la răzvrătiri, la vărsări de sânge care împing lucrurile tot spre monarhie. Prin această schimbare, se dovedeşte pe deplin cu cât este monarhia cel mai bun fel de s-tâpânire. Acuma, să zicem că

poporul ar lua în mină puterea – este iarăşi peste putinţă să nu săvârşească tot felul de ticăloşii; când ticăloşia îşi scoate însă capul la iveală, nu-i urmează dezbinare şi ură între netrebnici, ci, dimpotrivă, prietenii foarte strânse nu-l) – f căci cei care împilează ţara o ac prin bună înţelegere. Lucrurile merg tot aşa înainte, până când se găseşte cineva care să se ridice în fruntea poporului şi să-i ţină în frâu pe astfel de oameni. Urmarea e că un asemenea conducător este admirat de popor şi, când este admirat, nu întârzie să ajungă şi rege. Prin aceasta iarăşi se dovedeşte că monarhia este cel mai bun fel de ocârmuire. Dar, ca să nu lungesc vorba, de unde ne vine oare nouă libertatea? Cine ne-a dat-o? Oare democraţia, oligarhia, sau monarhia? Credinţa mea este că dacă am fost mântuiţi de un singur bărbat 20°, datori suntem să păstrăm acelaşi fel de stăpânire. Afară de aceasta, să nu îngăduim să se strice rânduielile noastre strămoşeşti sub care ne-a mers aşa de bine; căci n-o să dăm doară deşi mai bine 1”.

LXXXIII Acestea au fost cele trei păreri, iar din cei şapte bărbaţi, patru se alăturară celui din urmă. Otanes, cel care stăruia să se statornicească în Persia egalitatea în drepturi, când îşi văzu înfrântă părerea, luă din nou cuvântul în mijlocul celorlalţi şi zise: „Tovarăşi de luptă, este limpede că unul din noi trebuie să ajungă rege, fie că sorţii vor cădea pe cineva dintre noi, fie că ne-am întoarce spre obştea perşilor, căreia i-am lăsa în seamă alegerea, fie printr-un oarecare alt mijloc. Eu, din partea mea, n-am să fac nicio împotrivire; n-am poftă nici să poruncesc, nici să mă supun. Mă lepăd de domnie dacă vă legaţi că nu voi primi porunci de la niciunul din voi, nici eu, atât cât voi trăi, nici urmaşii mei în veci”. După aceste cuvinte ale lui Otanes, cum ceilalţi şase s-au învoit cu cele cerute, Otanes nu le mai puse nicio piedica, ci se ţinu deoparte. Până în ziua de azi, această casă [adică a lui Otanes] mai dăinuieşte încă, fiind singura familie de perşi care se bucură de libertate, se supune stăpânirii numai cât pofteşte, fără a încălca vreodată legile ţării201.

LXXXIV Cei şase câţi mai rămăseseră se sfătuiră

între ei care ar fi chipul cel mai drept să-şi aleagă un rege; mai iuţii luară hotărârea ca, dacă stăpânirea regească ar ajunge în mâinile vreunuia, din ei, lui Otanes şi celor născuţi din el să li se dea pe veci, în fiecare an, ca o cinstire cu totul aparte, haina medică202, precum şi toate darurile care au cea mai mare preţuire la perşi. Ei se hotărâtă să –, l dăruiască pe Otanes cu toate aceste semne de vază pentru că el fusese cel dintâi care pusese la cale fapta ce săvârşiseră şi el îi strânsese pe toţi laolaltă... Acestea sunt cele asupra cărora s-au înţeles că se cuvin lui Otanes îndeosebi, şi iată acum ce hotărâră şi pentru sine: oricare din cei şapte are dreptul să pătrundă oricând vrea în palatul regesc, fără să fie mai dinainte vestit, afara doar dacă se întâmplă ca regele să fie culcat cu vreuna din femeile lui; regelui nu-i este îngăduit să-şi ia soţii decât din neamul conjuraţilor 2US, Cu privire la puterea regească, hotărâră ca acela al cărui cal va necheza cel dintâi la răsăritul soareluicând ei vor ieşi călări afară din oraş, a aceluia să fie domnia.

LXXXV Darius avea un om la cai, foarte isteţ, cu numele de Oi bares 205. Când cei şapte plecară fiecare la ale lui, Darius îi spuse grăjdarului: „Orbares, noi am crezut că e bine să-l recunoaştem de rege pe acela al cărui cal, călărit de stăpânul lui, va necheza cel dintâi odată cu răsăritul soarelui. Acuma, de ai tu vreun meşteşug, vezi de potriveşte lucrurile în aşa fel ca cinstea să ne vină nouă şi nimănui altcuiva”. Orbares răspunse aşa: „Stăpâne, dacă ţine numai de atât ca tu să fii ori să nu fii rege, poţi să ai deplină încredere şi să mergi cu inima uşoară, căci nimeni altul nu va fi rege în locul tău; am eu farmecele mele”. Darius cuvântă iarăşi: „Dacă într-adevăr ştii vreun mijloc bun, zise el, a şi sosit timpul să te apuci de treabă fără zăbavă, căci încercarea ce ne aşteaptă are loc chiar mâine...” Când auzi acestea, Orbares îşi şi făcu pregătirile de trebuinţă: cum se lăsă noaptea, luă dintre iepe pe aceea pe care armăsarul lui Darius o îndrăgea cel mai mult şi, ducând-o afară din oraş, o priponi acolo; apoi aduse şi calul lui Darius. Orbares, purtă armăsarul în jurul iepei,

apropiindu-l tot mai mult, iar la urmă îl lasă slobod s-o încalece.

LXXXVI Cum începu să se crape de ziuă, cei şase, după cum fusese înţelegerea, se înfăţişară călări; când călăreţii străbătură marginea oraşului şi ajunseră la locul unde fusese priponită iapa în timpul nopţii, calul lui Darius, repezindu-se înainte, necheză straşnic; odată cu nechezatul calului, un fulger brăzda oerul senin şi se auzi un bubuit de tunet206, Aceste împrejurări, parcă potrivite de o mână anume, înclinată cumpăna de partea lui Darius şi-l arătară drept neîndoielnicul câştigătot; ceilalţi, sărind jos de pe cai, se închinară până la pământ în faţa lui Darius ca înaintea unui rege21) *1*.

LXXXVII După unii, acestea au fost vicleşugurile lui Orbares, după alţii iată cum s-au petrecut lucrurile (amândouă poveştile vin însă tot din gura perşilor): Orbares, după ce ar fi atins cu mina părţile dinapoi ale iepei, şi-a ţinut mina ascunsă în nădragi 208; când, odată cu răsăritul soarelui, caii scoşi din grajduri erau gata de plecare – Orbares, scoţându-şi. mâna, a ridicat-o spre nările calului lui Darius; armăsarul, mirosind-o. a început să sufle şi să necheze.

LXXXVIII Aşa a fost rânduit rege Darius, fiul lui Hystaspes; afară de arabi, toţi locuitorii Asiei se aflau sub stăpânirea lui. Ei fuseseră supuşi mai întâi de Cyrus, iar pe urmă de Cambyses 209. Singuri arabii nu încăpuseră niciodată sub jugul persan, ci ajunseseră aliaţii perşilor, îngăduindu-i lui Cambyses liberă trecere spre Egipt; fără bunăvoia arabilor, perşii n-ar fi putut vreodată să pătrundă în Egipt 21°. Darius îşi luă două soţii de neam mare, anume pe Atossa211 şi pe Artystona212, amândouă fiice ale lui Cyrus; Atossa fusese înainte vreme soţia lui Cambyses, propriul ci frate, iar apoi soţia magului; A-rtystona era fecioară. Mai târziu se căsători şi cu fiica lui Smerdis, fiul lui Cyrus, al cărei nume era Parmys; în afară de aceste femei, avea de soţie şi pe fiica lui Otanes, cea care l-a dat pe mag în vileag 21S. Totul fu strâns sub puterea sceptrului lui. Una din cele dintâi griji ale lui

Darius a fost să cioplească în piatră un chip care înfăţişa un bărbat călare; sub chip a săpat următoarele: „Darius, fiul lui Hystaspos, mulţumită isteţimii calului său (urma numele calului) şi a lui Orbares, grăjdatul său, a dobândit tronul Persiei” 214.

LXXXIX După ce săvârşi cele de mai sus în Persia, Darius înfiinţă douăzeci de guvernăminte pe care perşii le numesc satrapii25S. După ce le înfiinţă şi le rândui satrapi 21°, aşezi birurile ce trebuia să-i plătească fiecare neam în parte şi statornici vecinii de pe lungă aceste neamuri; apoi, depăşind vecinii apropiaţi, le subordona fiecăruia în parte ialte neamuri mai. Îndepărtate 2 l7.

Guvernămintele şi vărsarea anuală a birurilozs le rostui în felul următor: acelora dintre ale care-şi plăteau darea în argint, le porunci să plătească în talanţi de Babilon, iar celor ce plăteau în aur, în talanţi euboici 2 l9. Talantul babilonic face cât şaptezeci de mine euboice 22°. Pe vremea domniei lui Cyrus şi apoi sub cea a lui Cambyses, stăpânirea nu aşezase încă niciun bir, ci fiecare aducea daruri. Din pricina acestei statorniciri a birurilor şi din alte asemenea pricini, perşii spun că Darius a fost un negustor, Cambyses un despot, iar Cyrus un părinte; cel dintâi pentru că din toate scotea bani, al doilea, fiindcă era aspru şi nepăsător, iar cel – de-al treilea, fiindcă era blând la fire şi se ostenea numai spre binele lor.

XC De la ionieni, magnesienii din Asia, eolieni, carieni şi lycieni, milyeni, pamfydieni (căci aceştia plăteau la un loc tributul) – Darius sootea patru sute de talanţi de argint. Toţi aceştia alcătuiau împreună primul, district21. De la mvsieni, lydieni, lasoni, de la cabali şi hygennei, lua cinci sute de talanţi; aceştia alcătuiau al doilea district 222. Locuitorii de pe ţărmul drept al Hellespontului, când intri în strâmtoare, frigienii, tracii din Asia, paflagonii, mariandynii şi syrienii plăteau un bir de trei sute şaizeci de talanţi şi alcătuiau laolaltă al treilea district 2Î»

De la cilicieni, regele primea trei sute şaizeci de cai albi, unul pe fiecare zi, şi cinci sute de talanţi de argint. Din aceşti bani, o sută patruzeci erau cheltuiţi pentru

călărimea care păzea pământul ciiician, iar restul de trei sute şaizeci mergeau în vistieria lui Darius. Cilicia era al patrulea district ă24.

XCI De la oraşul Posideion225 – pe care l-a întemeiat Amphilochos, fiul lui Amphâaraos 22 f>, pe fruntariile dintre Cilicia şi Syria – începând de aci şi peână în Egipt, afară doar de ţinutul araibilor (oare era iertat de bir 227), tributul se ridica la trei sute cincizeci de talanţi. Acest district, al cincilea, cuprinde întreaga Fenicic, Syria, numită a Palestinei, precum şi insula Cipru. Egiptul, părţile Libyei învecinate cu Egiptul, Cyrene şi Barca (aceste ţinuturi erau rânduite în districtul Egiptului, al şaselea) trimiteau şapte sute de talanţi, fără să mai pun la socoteală banii scoşi din vânzarea peştelui din lacul Moeris 22S. Districtul Egiptul lui vărsa deci şapte sute de talanţi, afară de venitul provenit din peşte, şi o anume măsură de geâne. Grânele datorate, o întărind o sută douăzeci de medimne, erau împărţite perşilor care locuiau în fortăreaţa Alba din Memfis229, precum şi oştilor ce-i însoţeau. Sattagizii şi gandarii, dadicii şi aparyţii aduceau cu toţii în devălmăşie o sută şaptezeci de talanţi; aceştia alcătuiau al şaptelea district 23°. De la Susa şi din restul regiunii kissienilor, mai veneau vreo trei sute de talanţi; pe aici se întindea ai optulea district2S1.

XCII Babiilonul şi rostul Asirici 2!? 2 trimiteau regelui o mie de talanţi în argint şi cinci sute de tineri eunuci238. Aceste ţinuturi alcătuiau al nouălea district. Ecbatana, toată Media, paricanii şi orthocoribanţii, cel de-al zecelea district, trimiteau patru sute cincizeci de talanţi 234; caspii, pausicii, pantimaţii şi darciţii, cel de-al unsprezecelea235, trimiteau şi ei împreună două sute, iar locuitorii din Bactria, până la aigli, adică al doisprezecelea district, trei. sute 23B.

XCin Din Pactyike şi din Armenia, cât şi de la neamurile învecinate acestor regiuni, până la Pontul Euxin, Darius lua patru sute de talanţi; aici era al treisprezecelea district 237. De la sagarţi, sarangi, thamanei, uţi, mycieni şi locuitorii insulelor din Marea Ery. three, în care regole-i

aşază pe cei surghiuniţi, lua un tribut de şase sute de talanţi; aceştia se aflau într-al paisprezecelea district 238. Saocii şi caspii aduceau şi ei două sute cincizeci de talanţi, alcătuind al cincisprezecelea district 239. Părţii, chorasmii, sogdienii şi arii văcsau vistieriei trei sute de talanţi; ei erau al şaisprezecelea district 24°.

XCIV Paricanii şi etirxpienii din Asia 245 aduceau patru sure de talanţi; acesta era al şaptesprezecelea district. De la matieni, saspiri, alarodieni249 se luau două sute de talanţi; acesta era al optsprezecelea district. Moschii, tibarenii, macronii, mossynidi şi marsil248 erau impuşi la trei sute de talanţi; acesta era al nouăsprezecelea district. Dintre toate populaţiile pe care le cunoaştem, indienii 244 sunt cu mult cei mai numeroşi şi erau, 25 – Heradot – Istorii *vol. 1* faţă de ceilalţi, mai greu loviţi de biruri, anume cu trei sute şaizeci talanţi pulbere de aur. Acesta era al douăzecilea district.

XCV Dacă argintul în talanţi babilonici se preţuieşte după greutatea talantului euboic, ajungem la nouă mii cinci sute patruzeci de talanţi245; aurul fiind socotit de treisprezece ori mai scump ca argintuză, pulberea de aur face, în talanţi euboici, patru mii şase sute optzeci de talanţi. Dacă adunăm toate acestea la un loc, tributul plătit anual lui Darius se ridica la paisprezece mii cinci sute şi şaizeci de talanţi” euboici 247, fără să mai punem la socoteală şi sume mai mărunte.

XCVI Acesta era tributul vărsat lui Darius de Asia şi de o mică parte a Libyei 248; mai târziu însă se adăugară şi alte tributuri din insule şi de la locuitorii Europei care se întind până la hotarele Thesisaliei 24B.

Iată cum îşi strânge regele aceste dări în vistierie 250: argintul topit este turnat în nişte vase mari de lut; spărgându-se apoi pereţii vasului, argintul este dezghiocat din învelişul de lut* Când regele are nevoie de bani, bate atâta monedă cită îi trebuie de fiecare dată.

XCVII Prin urmare, aceasta era întocmirea satrapiilor şi a birurilor 251. Numai ţinutul Pensiei n-a fost trecut pe lista ţărilor lovite de biruri: într-adevăr, perşii locuiesc într-

o ţară scutită de dări262. Populaţiile care urmează nici ele n-au fost silite la vreun tribut, însă erau datoare să aducă daruri: anume este vorba de triburile etiopiene învecinate cu fruntariile Egiptului253 şi pe care lepa înfrânt Caanbyses când a pornit împotriva etiopienilor macrobi, triburi ce trăiesc prin preajma cetăţii sfinte a Nysei264 şi ţin sărbătorile lui Dionysos. Aceşti etiopieni, precum şi vecinii lor, seamănă aceleaşi gnâne 265 ca şi calanţii 266 din India; bordeiele şi le sapă sub pământ257. Şi unii şi alţii aduceau, şi aduc încă şi astăzi, la fiecare trei ani, două hoinice de aur curat, două sute de trunchiuri de lemn de abanos, cinci copii etiopieni, douăzeci de colţi de elefanţi 2B8.

Colchidienii 259 şi vecinii lor [care se întind] până la poalele la ucazului – căci numai până la acest munte se întinde puterea perşilor – 5-au îndatorat de bunăvoie la daruri; mai spre miazănoapte, dincolo de la ucaz, nimeni nu se mai sinchiseşte de perşi. Aceste populaţii, pe vremea mea, mai aduceau încă tot la cinci ani darurile pe care Le hotărâseră, o sută de băieţi şi o sută de fete. Arabii, la rândul lor, aduceau în fiecare an câte a mie de talanţi de tămâie. Iată care sunt darurile închinate de aceste neamuri în afară de tribut.

XCVIII Iar aurul acela arăt de mult, din care indienii trimit regelui praful despre care s-a vorbit, şi-l agonisesc în felul următor: în părţile de răsărit ale Indiei se întinde o mare de nisip 260; din câţi oameni ştim, şi despre care putem spune ceva fără şovăială, indienii râm cei mai îndepărtaţi dintre locuitorii Asiei, care-şi au sălaş urile spre revărsatul zorilor şi soare-răsare. Aceste ţinuturi ale Indiei sunt pustii din pricina nisipurilor. În India este un furnicar de oameni care nu vorbesc toţi aceeaşi limbă; unii din ei sunt păstori nomazi, alţii nu, unii locuiesc în partea mlăştinoasă a fluviului şi se hrănesc ou peşte crud, pe care-il prind în bărci de trestie 261; fiecare luntre este făcută din partea crescută între două noduri de trestie 262. Aceşti indieni poartă haine din scoarţă de rogoz; după ce retează şi bat rogozul din fluviu, îl împletesc ca pe o

rogojină şi împletitura o poartă ca şi cum.ar fi o platoşa.

XCIX Alţi indieni, locuind mai la răsărit de aceştia, sunt nomazi şi mănâncă carne crudă; ei se numesc padei 263. Se zice că moravurile lor ar fi următoarele: dacă vreunul din ei se îmbolnăveşte, fie bărbat, fie femele, pe bărbat îl ucid ceilalţi bărbaţi care-i sunt prieteni mai de aproape, sub cuvânt că dacă-l macină boala, carnea lui ar fi prăpădită pentru ospăţ. Degeaba râgăduieşte omul că-i e rău, prietenii tot nu-l cred, îl omoară şi pe urmă se veselesc la un mare praznic. Dacă o femeie boleşte, de asemenea femeile mai legate sufleteşte de că fac acelaşi lucru ca şi bărbaţii. Pe cel care îmbătrâneşte îl jertfesc şi-l mănâncă la un praznic. Puţini mai apucă bâtrineţele, căci înainte de a-i scădea puterile, cel lovit de boală este ucis.

C Xa alţi indieni găseşti altfel de trai: nu ucid nicio vietate, nu seamănă, n-au obiceiul că-şi ridice case; ei se hrănesc cu buruieni; în ţara lor creşte de la sine din pământ o iarbă cu grăunţele învelite într-o păstaie, mari cât bobul de mei 264; seringind boabele, le fierb cu teci cu tot şi le mănâncă. Cel care cade bolnav pleacă în pustie şi zace; nimănui nu-i pasă nici dacă a murit, nici dacă boleşte.

CI La toţi aceşti indieni despre care am vorbit, împreunarea dintre bărbat şi femeie se petrece în văzul lumii, de parcă ar fi vite; culoarea pielii este aceeaşi la toţi, foarte asemănătoare cu a etiopienilor205. Sămânţa lor, pe care o slobozesc în femei, nu este al bă ca a celorlalţi bărbaţi, ci neagră, după cum le e şi pielea; tot aşa este şi sămânţa etiopienilor. Aceşti indieni locuiesc departe de Persia, spre suarc-răsarc, şi nu dau niciun fel de ascultare regelui Darius.

Cil Alte neamuri de indieni locuiesc în vecinătatea cetăţii Caspatyros şi a Pactyikei 206; ei vieţuiesc mai spre miazănoapte decât ceilalţi indieni şi felul lor de trai se aseamănă cu al bactrienilor 267. Aceştia sunt cei mai războinici dintre indieni şi cei care merg în cântarea aurului, căci prin părţile locului se întinde pustia stearpă din pricina nisipului. Prin întinderile pustii şi nisipoase

fotifotosc nişte furnici, ceva mai mici decât câinii, dar mai mari decât vulpile2 Ca. La curtea regelui Persiei pot i văzute câteva, prinse la vânătoare pe aici 269. Aceste furnici, săpându-şi casa sub pământ, ridică grămezi de pământ, aşa cum fac şi furnicile din Ellada şi în acelaşi chip; la înfăţişate seamănă foarte mult cu cele din Ellada. Nisipul ridicat de de este amestecat cu firişoare de aur. După acest nisip merg oamenii în pustie, înhămând fiecare trei cămile, la dreapta şi la stânga animale de partea bărbăteajscă pe care le mină din hăţuri, iar la mijloc o cămilă de parte femedască; pe cămila din mijloc încalecă chiar omul270, având însă grijă să înhame o cămilă fătată de curând şi pe care o desparte de puii ei. Cămilele, în ce priveşte iuţeala, nu sunt mai prejos decât caii, afară de asta sunt în stare să care poveri mult mai grele.

CUI Nu voi mai descrie ce înfăţişare axe cămila, pentru că elenii o cunosc; voi vorbi numai despre câteva lucruri pe care ei nu le ştiu. Cămila are la picioarele dindărăt dte două coapse şi doi genunchi părţile bărbăteşti trec printre picioarele dinapoi şi sunt întoarse spre coadă 271.

Civ în felul acesta, şi înhămând animalele aşa cum am spus, indienii se duc să caute aurul, socotindu-se să-l strângă când va fi arşiţa mai cumplită. În timpul arşiţei, furnicile se fac nevăzute sub pământ. Prin ac de ţinuturi, cel mai tare frige soarele de dimineaţă, şi nu cum se întiâmplă pe aiurea, la amiază; căldura ţine cât timp se ridică soarele pe cer, până la ceasul când la noi se sparge târgul. În tot timpul acesta, soarele frige mult mai tare ca la nămiezi în Ellada, aşa încât se zice că locuitorii sunt atunci nevoiţi să se stropească cu apă. La amiază, în India, căldura este la fel că şi în alte părţi. Gând coboară spre apus, soarele are la ei aceeaşi putere ca într-alte părţi de dimineaţă; pe măsură însă ce asfinţitul se face tot mai rece, la scăpătatul soarelui este de-a dreptul frig 272.

CV Gândindienii, ducând cu ei desagi, ajung la ţinta, îşi umplu desagiicu nisip şi apoi o iau îndărăt la sănătoasa, cât pot de repede; căci, după oiţe spun perşii, furnicile,

adulmeaindu-i după miros, se iau după ei. Ca iuţeală sunt neîntrecute, aşa că, dacă indienii nu le-ar lua-o cu mult înainte la drum, până când se strâng ele la un loc, niciunul din ei n-ar mai scăpa cu viaţă. Cămilele de parte bărbătească (care la fugă sunt mai încete decât cele de parte femeiască şi de-abia se mai târăsc) sunt dezlegate pe nad 273; cea din mijloc în schimb, cu gândul la puţi pe care i-a părăsit, nu slăbeşte nicio clipă pasul. După spusele perşilor, asfefol îşi dobândesc indienii cea mai mare parte din aurul lor; o alta, rmiilt mai neînsemnată, o scot din minele de aur de prin partea locului.

CU Ţările de la marginile lumii care sunt locuite au cele mai bune produse, aşa cum Ellada se bucură în schimb de cele mai plăcute anotimpuri m. Într-adevăr, după cum am spus ceva mai sus, spre răsărit, India este ultima ţară locuită; acolo, vieţuitoarelecu patru picioare şi zburătoarele sunt cu mult mai mari decât în alte ţinuturi, afară doar de cai; aceştia sunt în – trecuţi în mărime de cei din Media, cunoscuţi sub numele de cai niseeni 75. Tot aici se află şi aur din belşug 27°, parte scos prin săpături, parte carat de apele durilor şi parte dobândit aşa cum am arătat. Tot în această ţară cresc nişte tufe sălbatice care rodesc lână 277, mult mai frumoasă şi mai mătăsoasă decât cea tunsă de pe oi; indienii culeg lina de pe aceşti copăcei pentru îmbrăcăminte.

CVI1 Spre miazăzi, cea mai îndepărtată ţară locuită este A tabla; din toate ţările lumii, numai aici se fac tămâia, smirna, casă, scorţişoara şi led a nul 278. Toate acestea, afară de smirnă, arabii le dobândesc cu mare anevoie. Tâmiia o st ring arzând styraxu-l 279 pe care în Ellada îl aduc fenicienii; aşa capătă ei tămâie, prin arderea styraxului, căci copacii producători de tămâie sunt păziţi de nişte şerpi înaripaţi, mititei şi tărcaţi, care stau grămadă în jurul fiecărui copac. Toţi şerpii aceştia năvălesc în cete asupra Egiptului; nimic., altceva nu-i alungă departe de copaci decât fumul styraxului.

CVIII Arabii spun că toată ţara lor ar mişuna de aceşti şerpi, dacă nu s-ar întâmpla cu ei ceva asemănător

cu ceea ce ştim că se întâmplă cu viperele. Într-adevăr, pronia cerească, fiind înţeleaptă – cum e şi firesc să fie – a rânchiit ca acele vieţuitoare fricoase şi care se mănâncă să fie toate foarte puioase – ca nu cumva, mâncate întruna, să ajungă să li se stingă neamul; iar, în schimb, cele rele şi vătămătoare să nască pui puţini 28°. Aşa, de pildă, iepurele, vânat de orice fiară, de păsări şi de om, este într-atka de puios, încât singur din toate animalele zămisleşte din nou înainte de a fi fătat; în pântecele iepuroaicei se pot afla deodată un pui cu blăniţă, un altul fără, altul de-abia plămădit în mitră, şi ea e pe dale să mai zămislească unul. Aşa e soiul acestui animai 261. Iată însă leoaica. Ea, care este fiara cea mai puternică şi mai îndrăzneaţă, fată doar o dată în viaţă un singur pui, căci atunci când fată leapădă, odată cu fătul, şi mitra. Pricina acestui fapt este următoarea: puiul de leu, pe când se mai află încă în pântecele maică-sii şi începe să mişte, având cele mai ascuţite gheare dintre toate fratele, sfâşie pereţii mitrei; şi, cu cât creşte, o rupe, zgâriind-o tot mai adânc. Când vine – sorocul naşterii, n-a mai rămas, din mitră nicio fărâmă nevătămată.

CIX De asemenea, dacă cumva năpârcile şi şerpii zburători din Arabia s-ar înmulţi după curule. este firea, traiul pe pământ n-ar mai fi cu putinţă pentru oameni; în clipele însă când ele se împerechează şi şarpele bărbătesc îşi sloboade sămânţa, şerpoaica îşi implmtă colţii în gâtul lui şi, înhăţându-l strâns, nu-i dă drumul până nu i-a mâncat gâtul de tot. Partea bărbătească piere aşa cum am povestit. Femeiuşcă plăteşte şi ea uciderea bărbătuşului, cum veţi vedea îndată: puii îşi răzbună părintele încă în pântecul mamei, căci îi rod mitra şi pe urmă îşi croiesc drum afară, mândindu-i în întregime măruntaiele.

Ceilalţi şerpi, care nu sunt vătămători oamenilor, fac ouă 232 şi scot puzderie de pul. Viperele sunt râs. pândite în lumea întreagă; şerpii înaripaţi se găsesc însă grămădiţi numai în Arabia şi nicăieri în altă parte; de aceea şi, par aşa de mulţi.

CX Aşadar, în acest fel strâng arabii tămâia; iată

acum cum fac pentru casia283). pornesc în căutarea ei după ce-şi acoperă tot trupul şi faţa – afară de ochi – cu piei de vită şi alte animale. Casia se găseşte. prin bălţi nu prea adânci 284; în jurul bălţii, şi chiar într-însa, roiesc nişte jivine înaripate, foarte asemănătoare la înfăţişare cu liliecii; ele scot nişte ţipete înfiorătoare şi sunt grozav de puternice la luptă. Oamenii adună casa apărându-şi bine ochii de aceste lighioane.

CXI Culesul scorţişoarei e şi mai nemaipomenit. Unde creşte scorţişoara şi în ce fel de pământ, localnicii nu sunt în stare s-o spună, afară doar de unii, care, după o tradiţie vrednică de crezare, spun că ea creşte chiar prin ţinuturile unde a fost crescut Dionysos. Ei povestesc cum acele coji răsucite, pe care noi am învăţat de da fenicieni să le numim cinnamonă (scorţişoară) 285, sunt purtate în cioc de nişte păsări mari; păsările le cară ca să-şi facă cuibul pe care-l lipesc cu lut de pereţii stâncoşi ai munţilor, acolo unde nu poate călca picior de om. Ca să ajungă la ele, iată ce meşteşugesc arabii: după ce taie în bucăţi cât mai mari hoituri de bou şi măgar, ca şi de alte vite de jug, le duc în acele pustietăţi, unde le pun cât mai aproape de cuiburi; iar ei se îndepărtează şi pândesc mai în lături. Păsările, repezindu-se în jos, înhaţă carnea din zbor şi o duc la cuib 289; cuiburile, nefiind în stare să ţină greutatea, se prăbuşesc la pământ, iar oamenii stau la pândă şi în chipul acesta adună scorţişoara, care, odată adunată, ajunge şi pe meleaguri străine.

exn în ce priveşte led anul, căruia arabii îi zic ladan, se adună într-un chip care-i mai minunat decât toate: venind dintr-un loc puturos, are o mireasmă îmbătătoare. Ei se găseşte, într-adevăr, prins de barba caprelor şi a ţapilor de care se lipeşte, fiind un fel de răşină vâscoasă lăsată de un arbust. Se întrebuinţează la pregătirea multor parfumuri şi arabii o folosesc mai ales ca mirodenie de ars.

CXIII Cât am vorbit despre plantele aromate e de ajuns; toată ţara Arabiei răspândeşte de pe urma lor o mireasmă minunată. Tot acolo găseşti două soiuri de oi, care merită să te uimească şi care nu se mai află nicăieri

altundeva. Unul din ele are cozile lungi, cam de trei coţi, care, dacă ciobanul le-ar lăsa să se târască după oi, s-ar acoperi de răni tot frecându-se de pământ. Numai că fiecare cioban se pricepe la dulgherie: ei meşteresc un fel de roabe pe care le pun sub cozile oilor; fiecare oaie are, prin urmare, coada legată de câte o roabă. Celălalt soi de oi are cozile late, ajungând şi până la un cot lăţime zâ7.

CXIV Acolo unde partea de miazăzi a bolţii cereşti se înclină spre soare-iapune, acolo se întinde ţara Etiopiei, ultima din ţările locuite. Ea este foarte bogată în aur, în elefanţi uriaşi 28 a, în tot soiul de copaci sălbatici, lemn de abanos şi are bărbaţii cei mai înalţi şi mai frumoşi 209 din lume, cărora le este hărăzită viaţa cea mai îndelunga.

CXV Acestea sunt părţile cele mai îndepărtate ale Asiei şi ale Libyei. Despre ultimele ţinuturi ale Europei, oare se întind spre apus, nu pot spune nimic cu temei 2B0. Eu unul nu pot crede să fie vreun fluviu numit de barbari Ieri danui, care s-ar vărsa în Marea Nordului, şi de pe ale cărui maluri se zice că s-al aduce chihlimbarul, nici nu ştiu nişte insule Cassiterite, de unde ne-ar veni cositorul291. Mai întâi, însuşi numele „Eridan” mărturiseşte că este eden şi nu barbar 292, plăsmuit de vreun poet oarecare; apoi, pe de altă parte, cu toată silinţa ce minam dat, mi-a fost peste putinţă să aflu de la vreun om că a văzut cu ochii lui vreo mare care scaldă ţărmurile Europei prin acele meleaguri. Tot ce ştim e că chihlimbarul şi cositorul ne vin de acolo.

CXVI Spre nordul Europei, aurul pare să se găsească mai din belşug; cum ajung să-l dobândească, iarăşi n-aş putea să spun fără greş; se zice totuşi că este răpit de la nişte zgriptori de către arimaspi, oameni cu un singur ochi 29 s. Nu sunt însă de loc încredinţat că se nasc oameni cu un singur ochi, care în toate celelalte privinţe să fie la fel cu toţi oamenii. Oricum ar fi, se vede că marginile lumii, care închid celelalte ţinuturi şi le strâng ea într-un inel, cuprind tot ce nouă ni se pare a fi mai bun şi mai rar294.

CXVII în inima Asiei se află o câmpie în cinsă din toate părţile de un lanţ de munţi; străpuns doar de cinci

păsuri 295. Odinioară, aceasta câmpie aparţinea chor a senilor 296, întinzându-se chiar pe hotarul lor, precum şi pe cel al hyrcanilor 2S7, părţilor, şamangilor 2 (rs şi thamaneilor; de când însă perşii au pus mâna pe putere, câmpia a căzut sub stăpânirea marelui rege. Din şirul de munţi care înconjoară câmpia izvorăşte un mare fluviu al cărui nume e Akes Fluviul, înainte vreme despărţit în cinci braţe, uda pământurile neamurilor mai sus pomenite, rostogolindu-şi apele prin trecătorile ce dau spre fiecare din ele. De când însă aceste neamuri au trecut sub stăpânirea marelui rege, iată ce-au păţit. Regele, zăgăzuind trecătorile din munţi, a pus de s-au ridicat la fiecare trecătoare nişte stăvilare; apele fiind împiedicate că mai treacă, câmpia aflată în mijlocul lanţului muntos, din pricina prisosului apelor fluviului care acum nu mai avea ieşire pe nicăieri, s-a prefăcut într-o mare, Oamenii, de multă vreme deprinşi să se folosească de apa fluviului, nemaiavând cum să facă acest lucru, s-au văzut loviţi de o cumplită pacoste. Iarna mai ploua şi pe la ei, cum plouă şi pe la alţii; vara în schimb, când semănau meiul şi susanul, duceau mate lipsă de apă.

Gând n-au mai putut răbda seceta, ducându-se în Persia, bărbaţi şi femei, s-au aşezat în faţa porţilor palatului regesc şi s-au pus pe vaiete şi bocete. Drept urmare, regele a poruncit să se deschidă numai porţile care dădeau spre pământurile acelora dintre ei care aveau mai grabnică nevoie; când pământul lor s-a îmbibat şi a mustit de apă, porţile s-au închis din nou, iar regele a dat poruncă să se deschidă altele la rând, pentru alte triburi rămase în suferinţă, care se vor fi tânguit cel mai tare. După dte ştiu, marele rege stoarce mari sume de bani aind deschide stăvilarele, afară de birul obişnuit 30°. Aşa stau lucrurile pe acolo.

CXVIII Din cei şapte bărbaţi care s-au sculat împotriva magului, unuia – şi anume lui Intapliernes 301 – i s-a tras moartea îndată după răscoală, pentru ca a săvârşit cu semeţie următoarea faptă: odată voia să intre în palat ca să stea de vorbă cu regele asupra unor treburi; după

cum se ştie, se întocmise rânduiala ca cei şapte care se răsculaseră împotriva magului să aibă liberă intrare la re-e, fără să-l mai întrebe dacă-i primeşte, afară doar dacă s-ar fi întâmplat ca regele să fie în pat împreună cu vreuna din soţiile lui. Intapliernes, prin urmare, cum făcea parte din ceata celor şapte, se crezu în drept să nu mai înştiinţeze pe rege şi vru să intre înăuntru. Straja de la poartă şi, slujbaşul care lăsa. lumea înăuntru nu-i îngăduiră. să treacă nici în ruptul capului, zicând că regele era culoat cu o femeie. Atunci, năzărindu-i-se că oamenii minţeau, iată ce ispravă făcu Intaphernos: trăgându-şi paloşul din teacă, tăie străjerilor urechile şi nasul, înşiră bucăţile de-a lungul căpăstrului de la calul lui şi ai poi, tredându-le căpăstrul pe după grumaz, le dădu drumul aşa legaţi.

CXIX Slujitorii se înfăţişară regelui şi-i spuseră pricina păţaniei lor. Darius, temându-se ca nu cumva fapta să i fost săvârşită cu învoiala celor şase 802, trimise după fiecare în parte şi-i ispiti îndeaproape dacă încuviinţează cele întâmplate. După ce se încredinţă că faptul fusese săvârşit de Intaphernes fără vreun amestec al celorlalţi, puse mina pe Intaphernes, pe copii, *cât* şi pe toate rudele lui apropiate, având mari bănuieli că el şi neamurile lui uneltesc împotrivă-i. După ce-i prinse, îi trimise în lanţuri la moarte.

Soţia lui Intaphernes însă tot alerga în sus şi în jos în faţa porţilor palatului regesc, plângând şi tânguindu-se întruna. Cum femeia nu-şi mai ostoia plânsul, lui Darius i se făcu milă de ea şi îi trimise vorbă: „Femeie, regele Darius îţi îngăduie să scapi din ghearele morţii pe unul din familia ta care zace în lanţuri, pe oricare anume ai să alegi tu”. După ce stătu şi se îndi, ea răspunse aşa: „Dacă regele îmi dăruieşte viaţa unuia singur, voi alege dintre toţi pe fratele meu”. Aflând răspunsul, Darius, uimit de aceste cuvinte, îi trimise o altă întrebare zicând: „O, femeie, regele te întreabă ce gând ai avut în minte rând ţi-ai lăsat în voia sorţii bărbatul şi copiii şi ai hotărât să-ţi rămână în viaţă fratele, care-ţi-este şi mai străin clocit capiii şi mai

puţin drag decât soţul? Ea răspunse atunci aşa: „O rege, dacă va voi cerul, poate voi mai avea alt bărbat şi alţi copii; cum însă tatăl şi mama mea nu mai trăiesc, este poşte putinţă să mai am vreodată alt frate 3 e3. Iată cum am judecat eu când am spus cele ce-am spus. Lui Darius i se păru că femeia vorbise cu mult miez şi dădu drumul şicului pe care-l ceruse ea şi celui mai vitstnic dintre feciorii ei – plăcându-i cum gândise; pe ceilalţi însă îi ucise până la unul. Aşadar, după cum am povestit, chiar de la început pieri unul din cei şapte.

CXX Cam pe vremea bolii lui Cambyses s-au mai petrecut şi. următoarele întâmplări. Un pers, Oroites, rânduit de Cyrus să fie satrap la Sardes 304, îşi puse în gând să înfăptuiască o nelegiuire: fără să fi păţit ceva sau să fi auzit vreo vorbă nepotrivită din partea lui Folycrates, tiranul Samosului, fără măcar să fi dat vreodată ochii cu el, se hotărî să-l prindă şi să-l piardă. După spusele mai multora, ura lui Oroites s-a aprins din următoarea pricină: aşteptând odată la poartă regelui împreună cu un alt pers, anume Mithrabates, satrapul din Daskyieion din vorbă în vorbă au ajuns să se certe. Cum tot îşi o întăreau vrednicia, Mi thrabates îi spuse mustrător lui Oroites: „Te numeri tu oare printre bărbaţi, când n-ai fost în stare să cucereşti pentru regele nostru insula Samos, vecină cu satrapia ta? Şi totuşi este foarte lesne să pui mâna pe insulă dacă a putut fi cucerită de unul din băştinaşi – care şi acum o stăpâneşte – sprijinit în răscoala pusă la cale doar de cincisprezece oameni” 306. Se zice ca atunci Oroites, mâhnit adânc de aceste cuvinte pline de ocară, a hotărât în inima lui, nu atinsa se răzbune pe cel care le rostise, ci mai ales să-l nimicească cu desăvârşire pe Folycrates, din pricina căruia îşi atrăsese asemenea mustrare.

CXXI-Alţii, mai puţini la număr, povestesc că Oroites ar fi trimis un sol ia Samos să întrebe ceva (nu se spune ce anume). Polycrates se afla întâmplător în camera bărbaţilor lungit pe un pat, de faţă fiind şi Anacreon din Teos 307. Fie că dinadins n-a dat nicio însemnătate

întrebărilor lui o roite’s, fie că a fost doar o întâmplare, când intră trimisul lui Oroites să-i vorbească, Polycrates, care se nimerise să stea cu faţa la perete, nici nu s-a întors, nici nu i-a răspuns.

CXXII Acestea ar fi fost deci cele două pricini care i-ar fi adus lui Polycrates moartea; liber fiecare s-o creadă pe care vrea.

Adevărul este că Oroites, aflându-se în Magnesia pe malurile fluviului Meandru 80S, a trimis la Sâmos cu o solie pe Myrsos, fiul lui Gyges, un lydian, deoarece cunoştea gândurile lui Polycrates. Polycrates – după câte ştim noi, afară de Minos din Cnossos sau de vreun alt stăpânitor al mărilor care va fi fost înaintea lui Minos – este cel dintâi elen care şi-a pus în minte să se facă stăpânul mărilor309. În epoca aşa-zisă a „vârstei oamenilor” 309 bi6, Polycrates este cel dintâi care şi-a făcut mari speranţe cu privire la – stăpânirea Ioniei şi a insulelor

Oroites, aflând deci de gândurile lui Polycrates, îi trimise o solie prin care îi spunea: „Oroites grăieşte către Polycrates astfel: mi-a ajuns la ureche că tu pui la calo fapte mari, dar că puterile tale băneşti nu sunt pe măsura lor. Acuma, de vei face ce te sfătuiesc eu, va fi bine şi de tine şi mă vei mântui şi pe mine. Regele Cambyses urzeşte moartea mea; despre aceasta am primit veşti neîndoielnice S1°. Tu vino şi scoate-mă de unde sunt, şi pe mine şi comorile ce le am pe mână, ia-ţi partea cuvenită, iar restul îmi rămâne mie. Cu aceste bogăţii vei putea ajunge stăpânul întregii BMade. Dacă n-ai încredere în privinţa banilor, trimite pe omul tău cel mai de credinţă şi îi voi arăta aceluia ceea ce am”.

CXXHI Auzind aceste cuvinte, Polycrates se lăsă ispitit şi se învoi bucuros; cum era însufleţit de dorinţa de a avea bani cât mai mulţi, trimise mai întâi în Magnesia pe Maiandrios, fiul lut Maiandrios, cetăţean al Samosului, care-i era şi grămătic; acesta, scurtă vreme după întâmplările ce le povestesc, a închinat în întregime templului Herei minunata mobilă din încăperile pentru

bărbaţi ale palatului lui Podycrates. Oroites, aflând că trebuia să sosească un trimis oare să vadă starea avuţiilor, iată cum se pregăti; umplând cu pietre opt lăzi până aproape de gură, presără un strat de aur pe deasupra pietrelor şi apoi, îrmadând bine legătura lăzilor, le ţinu gata la vad ere. Mutând ros veni, le văzu şi înştiinţa pe Polycrates.

CXXIV Polycrates, cu toate rugăminţile ghicitorilor de la curte şi ale prietenilor săi, se pregăti să plece chiar el în Magnesia. Afară de aceasta, fiica lui avusese, pe când dormea, următorul vis: se făcea că tatăl ei, ridicat sus, în slăvile cerului, era scăldat de Zeus şi uns de soare cu miresme. După acest vis, fata încercă tot ce-i stătea în putere ca să-l oprească pe tai că-sau să plece la Oroites; tiranul era gata suit pe o penteconteră şi fata tot îi mai striga încă prevestirile de rău. Atunci el d ameninţă că, dacă se va întoarce teafăr, o va lăsa multă vreme să rămână fecioară. Ca răspuns, ea înălţa rugi să se împlinească ameninţarea lui: mai bucuroasă era să rămână cât de multă vreme fecioară decât să-şi piardă părintele.

CXXV Polyerates totuşi, neţinând seama de sfaturile nimănui „porni pemare spre Oroites, ducând cu sine o ceată întreagă de prieteni, printre care se găsea şi medicul Demokedes, fiul lui Calliphon, cetăţean al Crotonei, cal mai priceput pe acea vreme dintre toţi cei din tagma lui.

De îndată ce puse piciorul pe pământul Magnesiei, Polycrates muri de o moarte grozavă, nevrednică de el şi de înaltele lui năzuinţe. Lăsând la o parte pe tiranii Syracusei – nici unu) din – ceilalţi tirani ai elenilor nu este vrednic să fie apropiat de Polycrates ca strălucire. După ce-l uciseinti: – un chip care nici nu se poate povesti, Oroites îi răstigni leşul. În schimb, le dădu drumul tuturor saurienilor care-l însoţiseră pe tiran, atrăgându-le luarea-aminte să-i poarte recunoştinţă, deoarece datorită lui ajunseseră liberi; cât despre străinii sau sclavii care-l însoţiseră ps Polycrates, îi păstră, sub cuviânt că îi scoate în rândurile robilor. Polycrates, atârnat de cruce, împlini cu prisosinţă vedenia din visul fiică-sii: era scăldat de Zeus

ori de câte ori ploua şi uns de soare când îi mustea trupul umflat311.

Un asemenea sfârşit a curmat şirul întâmplărilor norocoase din viaţa lui Polycrates, aşa cum îi prerisese, de altfel, Amasis, regele Egiptului.

CXXVI Nu după multă vreme *însă*, urgia cerească, răzbunându-l pe Polycrates, îl lovi şi pe Oroites. După moartea lui Cambyses, cât ţinu domnia magilor, Oroites, rămas la Sardes, nu le fu de niciun folos perşilor, cărora mezii812 le răpiseră puterea. În aceste vremuri tulburi îl ucise pe Mithralbatşş „satrapul din Daskyleion, cel care odinioară îi făcuse mustrări pentru Polycrates, şi după Mithrabates şi pe Cranaspes, fiul acestuia, amândoi băr-i baţi de seamă printre perşi. În mu’lte chipuri îşi dovedi Oroites trufia: aşa, de pildă, sosind odată la el un trimis813 al lui Dări us cu veşti care nu-i erau tocmai pe plac, puse să-l pân’ dea E că la drumul mare şi-l ucise când se întorcea acasă. După săvârşirea omorului, îl făcu nevăzut cu cal cu tot.

CXXVII Darius, îndată ce se făcu stăpân pe tron, dorea din tot sufletul să se răzbune pe Oroites pentru nelegiuirile săvârşite, dat mai ales pentru uciderea lui Mithrabates şi a fiului său. Cu toate acestea, nu socoti cuminte să trimită de la început o oştire împotriva lui, şi din pricină că apele nu se liniştiseră încă, domnia fiind nouă, şi pentru că aflase că Oroites era foarte puternic 314; într-adevăr, pe satrată îl păzea o strajă alcătuită din o mie de perşi şi avea sub stăpânirea sa districtele Frigiei, Lydiei şi Ioniei. În asemenea împrejurări, iată ce făcu Darius: chemându-i la sine pe fruntaşii perşilor le vorbi aşa: „O bărbaţi perşi, care din voi seir lega faţă de mine să împlinească o faptă care cere mai degrabă iscusinţă decât număr şi putere 815? Căci acolo unde se cere iscusinţă, nu încape silă. Care dintre voi ar putea sau să mi-l aducă de viu pe Oroites sau să-l ucidă? Omul acesta n-a fost niciodată de folois perşilor şi a săvârşit mari fărădelegi; i-a făcut să piară pe doi dintr-ai noştri, i-a omorât şi pe cei trimişi de mine cu poruncă să se înfăţişeze la curte. Mai

înainte ca el să le facă perşilor vreun tău şi mai mare trebuie să-l lovim de moarte”.

CXXVIil Acestea-s cuvintele lui Darius. Pentru rege săriră de îndată treizeci de bărbaţi, fiecare doritor să-i împlinească voia. Cum se sfădeau între ei, Darius îi potoli şi îi îndemnă să tragă la sorţi. Sorţii căzură pentru Bagaios, fiul lui Arhontes. După ce ieşi la sorţi, Bagaios făcu precum urmează: ticluind o mulţime de scrisori care priveau tot felul de treburi, puse pe ele sigiliul, lui Dariusapoi, luându-le cu sine, plecă la Sardes. Sosind – aici şi fiind dus în faţa lui Oroites, rupând peceţiile, desfăcu pe rând fiecare sul şi-l dădu spre citire grămăticului regesc Slfl; căci toţi satrapii au pe lângă ei grămătici regeşti. În timp ce înmâna scrisorile, Bagaius trăgea cu coada ochiului la străji să vadă dacă sunt semne că oamenii ar fi gata să se răzvrătească împotriva lui Oroites. Văzându-i că arată mare cinstire pentru scrisori şi mai ales faţă de cuprinsul lor, mai rumână una în care stăteau scrise următoarele: „Perşi, regele Darius vă opreşte de a mai sta de strajă lui. Oroites”. Soldaţii, la auzul acestor cuvinte, puseră jos suliţele 317. Bagaios, îmbărbătat de supunerea soldaţilor faţă de porunca scrisă, îndrăzni, atunci să-i dea grămăticului şi pe cea din urmă în care stătea scris: „Regele Darius porunceşte perşilor din Sardes să-l ucidă pe Oroites”. Străjile, de îndată ce auziră acestea, îşi traseră cuţitele şi-l uciseră pe satrap pe loc. Astfel îl ajunse pe Oroites persanul. urgia cerurilor şi, B, răzbunându-l pe Polycrates din Samos.

CXXIX Averile lui Oroites fură ridicate şi aduse la Susa, Nu mult mai târziu se întâmplă ca regele Darius, afibndu-se la o vânătoare, să-şi sucească piciorul sărind jos de pe cal. Scrântitura fusese aşa de grozavă, că osul de la gleznă îi ieşise din încheietură. Socotind că are la îndemână medici egipteni310, vestiţi ca cei mai neîntrecuţi în meşteşugul tămăduirii, se dădu la început pe mina lor. Aceştia însă, încercând să-i pună cu sila piciorul la loc, îi făcură şi mai rău. Şapte zile şi şapte nopţi, durerile neslăbindu-l de loc, somnul nu se lipi de Darius; în ziua a

opta, mergându-i tot mai prost, cineva, care mai înainte vreme se vede că auzise la Sardes. despre dibăcia lui Demokedes din Crotona, îi vorbi regelui deispre el. Darius dădu poruncă ca Demokedes să-i fie adus cât mai repede cu putinţă. Medicul, găsit printre robii lui Oroites – unde fusese dat uitării – fu adus în faţa tuturor, târându-şi lanţurile de picioare şi îmbrăcat în zdrenţe.

CXXX îndată ce se înfăţişă curţii, Darius îl întrebă dacă stăpânea arta vindecării. El nu dezvălui totuşi cine este, de teama ca nu' cumva, dându-se cu totul pe faţă, să nu mai fie lăsat să se întoarcă vreodată în Ellada. Darius însă îşi dădu bine seama – că omul, deşi cunoscător, se prefăcea – şi porunci celor ce-l aduseseră să-i mai aducă în odaie bice şi ţepi. Elenul fu atunci ceva mai deschis şi spuse că nu ştia prea bine meşteşugul leacurilor, dar că tot se pricepea niţel, fiindcă odinioară umblase mult pe la un medic. După aceea, cum Darius se lăsă pe mâna lui, Demokedes, începu să-i facă obilojelj elenice şi. folosindu-se de mijloace liniştitoare după cele dureroase, făcu mai întâi ca regele să-şi redobândească somnul şi în scurt timp îl vindecă cu totul, după ce Darius îşi pierduse orice nădejde să mai fie vreodată zdravăn de picior 88°. După ce s-a vindecat, Darius îl dărui cu două perechi de obezi de aur, iar Demokedes îl întrebă dacă dinadins îi îndoia rău-l, fiindcă îl făcuse bine. Lui Darius, plăoandu-i cuvântul, îl trimise pe elen la soţiile lui. Eunucii care a-l însoţeau le spuseră femeilor că el scăpase viaţa regelui. Atunci fiecare din ele, scoţând cu un talger bani din lada cu aur, îl copleşiră pe Demokedes cu daruri atât de bogate, că sluga care umbla în urma lui, un anume Skiton, adunând staterii821 ce râdeau pe de lături din talger, îşi agonisi o adevărată avere în aur.

CXXXI Iată cum, du, pă ce plecase din Crotona, legase Demokedes prietenie cu Polycrates. La Crotona, mereu simit de un tată arţăgos şi mânios din fire, nemaipurind răbda, şi-a luat lumea în cap şi s-a dus la Egina. Statornicindu-i-se aici, chiar din primul an de practică, îi întrecu pe cei mai buni medici, deşi era lipsit

de soule şi de toate cele trebuincioase în meseria lui. În al doilea an, egitreţii îl plătiră cu un talant din vistieria cetăţii 822; în al treilea, atenienii îi dădură o sută de mine şi într-al patrulea, Polycrates, doi talanţi 323 şi aşa ajunsese Demokedes la Sămos. Datorită lui, medicii din Crotona oişti gară o faimă deosebita; într-o vreme, se spunea chiar că medicii din Crotona sunt cei dintâi din Ellada în meseria lor, şi că după ei vin cei din Cyrene321. Tot pe atunci argienii treceau drept cei mai neîntrecuţi cântăreţi 323.

CXXXII La Sus a, după ce-l tămădui pe Darius, Demokedes primi ca locuinţă un adevărat palat şi era mereu poftit să stea cu regele la masă. Tot ce visa avea la îndemână, afară de încuviinţarea de a se întoarce în Ellada. Rugându-se ic rege, dobândi iertarea de la pedeapsa cu moartea pentru medicii egipteni care-l îngrijiseră pe Darius mai înainte vreme şi care fuseseră osândiţi să fie traşi în ţeapă. pentru vina de a se fi lăsat întrecuţi de un medic elen; mai scăpă şi pe un ghicitor din de ea care-l urmase pe Polycrates şi care fusese dat uitării printre robi. Într-un cuvânt, Demokedes se bucura de mare trecere pe lângă rege.

CXXXIII La puţină vreme după toate acestea, au mai urmat şi alte întâmplări; Atossei, fiica lui Cyrus şi soţia lui Darius, i-a ieşit un buboi la sân. Buboiul spărgându-se, puroiul săpa înainte. Câtă vreme buboiul fusese mie, Atossa îl ţinu ascuns şi, fiindu-i ruşine, nu spunea nimănui nimic. Când însă se simţi rău, trimise după Domokedes şi i-l arătă. Medicul îi făgădui că o va face sănătoasă, dar o puse să-l jure că şi ea va face pentru el ceea ce îi va cere – lăsând să se înţeleagă că nu-i va cere nimic ce ar fi călcat buna cuviinţă.

CXXXIV La cât va timp după ce a căutat-o şi a vindecat-o, Atossa, învăţată de Domokedes, fiind în pat cu Darius, îi grăi aşa: „O rege, deşi ai o putere atât de mate, stai cu mâinile încrucişate, nici nu aduci sub stăpânirea ta alte popoare, nici nu sporeşti puterea perşilor. Este firesc ca un bărbat, cât e încă tânăr şi stăpân peste avuţii atât de mari, să strălucească printr-o ispravă oarecare – aşa ca să

ştie şi perşii că au de stăpân un adevărat bărbat. Din două pricini s-ar cuveni să înfăptuieşti asemenea lucruri: şi ca perşii să ştie că în fruntea lor stă un bărbat, şi ca ei să se macine în lupte, nemaiavând astfel răgaz să urzească împotriva ta. Acum e ceasul prielnic, cât mai eşti încă în floarea vârstei, pentru săvârşirea unei fapte mari; odată cu trupul, creşte mereu şi mintea omului, dar atribătrinind, slăbeşte şi ea şi parcă este lipsită de vlagă în orice ar întreprinde omul” 326. Aşa vorbi Atossa după cum o învăţase medicul elen. Iar regele îi răspunse zicând: „Draga mea, ai spus tocmai ceea ce îmi pusesem eu însumi în gând să fac. Tocmai chibzuisem să durez un pod între uscatul asiatic şi celălalt uscat ca să pornesc cu război în ţinuturile sciţilor; în scurt timp, cele ce am în minte se vor împlini”. Atossa luă însă din nou firul vorbei şi zise: „Gândeşte-te mai bine şi lasă-te deocamdată de gândul se a începe mai întâi războiul cu sciţii; pe aceştia, oricând îţi va fi voia, îi vei aduce sub sceptrul tău. De hatârul meu porneşte împotriva EUadei, doresc şi eu, după toate câte mi s-au spus, să am slujisetoare din Sparta, din Argos, din Attica şi Corint 327. Ai la curtea ta pe omul cel mai nimerit din lume ca să te lămurească despre Ellada şi să-ţi slujească de călăuză, omul care ţi-a pus piciorul la loc...” Darius îi răspunse: „Femeie, dacă părerea ta este să ne încercăm puterile mai întâi asupra Elladei, cred că cel mai cuminte ar fi să trimitem mai întâi la eleni iscoade dintre perşi, împreună cu cel despre care vorbeşti, care, aflând şi văzând cu ochii lor tot ce este pe acolo, să ne spună apoi şi nouă. Şi după ce voi fi luminat pe deplin, îmi voi purta armele împotriva lor”.

CXXXV Acestea grăi Darius. Aşa cum zise, aşa şi făcu. Îndată ce se lumină de ziuă, chemă la el cincisprezece fruntaşi perşi şi le dete porunci ca sub călăuzirea lui Demokodes să cutreiere coastele mărilor Elladei, având însă mare grijă ca nu cumva să le scape elenul, ci să-l aducă înapoi cu orice preţ. După ce le dădu aceste porunci, îl chemă chiar pe Demokedes şi-l rugă ca, după ce-l va fi călăuzit pe perşi şi le va fi arătat toată

Ellada, să se întoarcă înapoi. îl îndemnă de asemenea să ia cu sine toată averea lui cită putea încărca şi s-o ducă în dar tatălui şi-fraţilor săi, făgăduindu-i că-i va dărui în schimb lucruri şi mai de preţ. Afară de aceasta, îi mai făgădui să adauge o corabie încărcată cu tot soiul de bogăţii care îl va însoţi pe câtum. După câte cred, Darius împărtăşea lui Demokedes cele ce spunea fără niciun gând ascuns. Demokedes însă, temându-se că e pus la încercare, nu se grăbi să primească toate uite i le dăruia regele, ci spuse că-şi va lăsa pe loc lucrurile ca să le aibă la întoarcere; totuşi, primi să ia cu sine corabia de care Darius îi spusese c-o pregăteşte în vederea darurilor ce urma să le dea fraţilor săi. Regele, învăţându-tl şi pe Demokedes aceleaşi lucruri ca pe ceilalţi, îi pocni spre un port la mare.

CXXXVI Coborând ei cu toţii în Fenicia, anume la Sidon, pregătiră numaidecât două trireme şi un mare vas de negoţ încărcat cu tot felul de lucruri de preţ. Terminându-şi pregătirile, s-au îndreptat spre Ellada. Ţinându-se cât mai aproape de coastă, luară bine seama la crestăturile ţărmurilor şi le însemnară în scris, iar după ce văzură cea mai mare parte a ţării şi oraşele cele mai vestite, ajunseră în Italia, la Tarent. Aici, din bunăvoinţă faţă de Demokedes, Aristophilides, regele tarentinilor S2S: scoase cârmele de la corăbiile medice928 şi-i băgă la închisoare pe perşi, ca pe nişte spioni, cum, de altfel, şi erau. În timp ce perşii o păţiseră, Demokedes plecă la Crotona; îndată ce Aristophilides 11 ştiu ajuns acasă, le dădu drumul perşilor şi le dete îndărăt şi tot *ce* luase de pe corăbiile lor.

CXXXVII Perşii însă, pornind din Tarent pe mare şi luându-l urma lui Demokedes, ajunseră la Crotona unde, găsindu-l pe elen prin piaţă, puseră mâna pe el. Unii crotoniaţi, temându-se de puterea perşilor, se arătau gata să li-l dea, alţii însă se împotriviră şi-i loviră pe perşi cu ciomegele, în timp ce aceştia căutau să-i înduplece zicând: „Oameni buni din Crotona, luaţi seama la ceea ce faceţi 1 Ne smulgeţi un o-m care este-robul fugar al marelui rege.

Credeţi voi oare că regele Darius va răbda această ocară? Vă aşteptaţi ca pentru faptele voastre să vă meargă bine dacă nâl răpiţi? împotriva cărui alt oraş vom porni jeu armele dacă nu împotriva voastră? Care altă cetate caut a-vom oare s-o robim mai întâi?” Cu toată ameninţarea lor perşii nu izbutiră să-i înduplece pe crotoniaţi; după ce-l pierdură pe Demokedes şi după ce li. s-a luat şi vasul cu mărfuri pe care-l duceau cu ei, plecară pe mare îndărăt spre Asia, şi nici n-au mai căutat să facă alte cercetări asupra EMadei când au trecut pe acolo, lipsiţi fiind de călăuza lor. Când au ajuns în larg, atâta – doar îi rugă Demokedes, să-i spună lui Darius că era logodit cu fata lui Mâlon 390 pe care urma s-o ia în căsătorie Numele luptătorului Milon se bucura de multă preţuire în ochii regelui 85, 1 şi, după socotinţa mea, numai din această pricină a grăbit Demokedes nunta, cheltuind şi o groază de bani numai ca să zise arate în ochii lui Darius om cu mare trecere şi la el acasă.

CXXXVIII Perşii, când ieşiră din apele Crotonei, fură zvârliţi de vânt cu corăbiile lor cu tot pe coastele Iapygiei «sa. Luaţi acolo ca robi, un anume Gillos, tarentin de neam, însă surghiunit de ai lui, îi răscumpără şi îi duse înapoi la regele Darius. Regele, în schimbul supuşilor săi, se arătă gata să-i împlinească orice dorinţă; Gillos, povestindu-i suferinţele prin care trecuse îi ceru să-i asigure reîntoarcerea la Tarent. Totuşi, ca să nu se işte tulburare în El lada dacă din pricina lui o flotă numeroasă 26*

s-ar fi îndreptat împotriva Italiei, spuse că ar fi fost de ajuns dacă numai cnidienii *am* s-ar fi străduit să-i înlesnească întoarcerea, giindindu-se că prin mijlocirea lor, buni prieteni cu tarentinii, ar fi dobândit uşor putinţa.de a se întoarce. Darius, ascultindu-l cu bunăvoinţă, îi îndeplini voia trimiţând un sol la cnidieni, le porunci să-l pună iarăşi pe Gillos în drepturile lui de cetăţean la Tarent. Cei din Cnidos se supuseră lui Darius, dar tarentinii nici nu vrură să audă de aşa ceva, iar cnidienii se dovediră prea slabi ca să-i silească cu armele.

Aşa s-au petrecut lucrurile. Aceştia au fost cei dintâi perşi care au venit din Asia în Ellada – şi ei au fost trimişi ca iscoade în scopul pe care d-am arătat.

CXXXIX După aceasta, din toate oraşele elene şi barbare, Darius se făcu mai întâi stăpân pe Sarnos 334, din următoarea pricină: pe vremea când Cambyses, fiul lui Cyrus, se războia împotriva Egiptului, stoluri de eleni mersetă şi ei în Egipt, unii, cum era şi firesc, pentru negoţ, alţii, pentru a lupta ca lefegii şi câţiva, minaţi de dorinţa să cunoască ţara aceasta; printre aceştia din urmă se număra şi Sylasori, fiul lui Aiakes *3S 5*, frate cu Polycrates şi surghiunit din Samos.

Iată ce întâmplare norocoasă îi ieşi în cale acestui Şyloson: înfăşurat într-o mantie de lină purpurie, se plimba prin piaţa Memfisului. Darius, care pe atunci făcea. parte din straja lui C & mbyses şi nu era încă un om de mare vază, zărindu-l, îi plăcu grozav mantia şi, apcopiindu-se de el, îi ceru să i-o vândă. Syloson însă, văzând dt de aprig îşi doreşte Darius mantia, parcă împins de o putere cerească, spuse: „Mantia n-o am de vânzafe; ţi-o dăruiesc oricum, dacă ţii cu orice preţ să fie a ta 1” Darius îi mulţumi călduros şi luă haina.

CXL Sydoson îşi dădu numaidecât seama că-şi pierduse mantia prosteşte. Dar timpul trecu, Cambyses muri, cei şapte se răsculata împotriva magului şi „dintre aceşti şapte, Darius luă domnia, când numai ce află şi Syloson că sceptrul încăpuse chiar pe mâna omului căruia odinioară îi dadiise ol haina pe cate acesta o râvnâse. Mergând la Susa, se aşeză în poartă. palatului regal şi spuse că era un binefăcător al lui Darius. Păzitorul porţii auzindu-l, se duse şi-l anunţă pe rege. Darius, foarte mirat, zise către paznic: „Cine să fie oare elenul acesta care că-mi fi făcut mie vreun bine şi eu să-i fi rămas îndatorat, când abia de curând cârmuiesc împărăţia? N-am avut de-a face cu niciun elen şi nici nu mă ştiu dator faţă de vreunul. Totuşi, lăsaţi-l să intre înăuntru, să văd şi eu ce vrea că zică cu vorbele astea”.

Paznicul îl aduse pe Syldson în palat. Gând se află în

faţa regelui, tălmacii îi întrebară *cine* era şi prin ce faptă se poate numi binefăcător al regelui. Syloson povesti atunci toată întâmplarea cu mantia – adăugând că el era cel care o dăduse. La auzul acestor cuvinte, Darius strigă: „O, cel mai mărinimos dintre oameni*, tu eşti oare acela oare, pe când n-aveam nicio putere. mi-ai făcut un dac oricut de neînsemnat? Recunoştinţa mea în schimb va fi aceeaşi, ca şi cum astăzi aş fi primit un dar de preţ. Pentru bucuria ce mi-ai făcut-o odinioară, îţi dăruiesc cu prisosinţă aur şi argint, ca să nu te caieşti vreodată că ai făcut un bine lui Dariuis al lui Hystaspes”. „Rege, răspunse Syloson. nu-mi da nici aur, nici argint...; scapă. Însă, pentru a mi-o încredinţa mie, patria mea, Samosul, pe care acum, după uciderea fratelui meu Polycratos de către Oroites, o stăpâneşte un rob deal. nostru. Dă-imi-o, fără vărsare de sânge şi fără luare în robie”.

CXL1 Darius, dându-i ascultare, trimise o oştire în frunte cu Otanes, unul din cei şapte, cu poruncă să îndeplinească tot ce i-ar fi cerut Syloson. Qfcanes coborî la ţărmul mării de unde porni expediţia.

CXLII în vremea aceea la Samos puterea se afla în mâinile lui Maâandrios, fiul lui Maâandrioş, care fusese lăsat de Polycrates să-i ţină locul 3518. Maiandrios ar fi dorit să fie cel mai drept om între oameni, dar dorinţa lui n-a putut fi împlinită, Când a fost înştiinţat de moartea lui Polycrates, iată ce făcu: mal întâi a pus să se ridice un altar în cinstea lui Zeus Eliberatorul SÂW, rididind de jur-împrejur o incintă care şi astăzi se mai vede încă într-o parte mărginaşă a oraşului. Apoi, când sfârşi construcţia, porunci să fie chemată adunarea tuturor cetăţenilor şi rosti următoarea cuvin la re: „Mie, după. câte ştiţi şi voi, mi-au fost încredinţate şi sceptrul şi toată puterea lui Polycrates. Atârnă numai şi numai de? mine să fiu acum stăpânul vostru, Eu însă, pe cât îmi stă în putere, nu voi face ceea ce nici eu nu văd cu ochi buni la altul. Felul cum Polycrates se făcuse stăpân peste cei deopotrivă cu el nu mi-a plăcut câtuşi de puţin, cum nu mi-ar plăcea nici la altul care ar face aşa ceva. Polycrates şi-a împlinit soarta, dar eu mă

lepăd de putere în faţa unastră şi hotărăsc să ne bucurăm cu toţii de aceleaşi drepturi. Cred totuşi că mi se cuvin câteva cinstiţi deosebite: mai întâi, să mi se pună deoparte din averea lui Polycrates şase talanţi 896, apoi, în afară de asta, îmi opresc pentru mine şi pentru urmaşii mei, pe vecie, cinstea preoţiei lui Zeus Eliberatorul, căruia chiar eu i-am ridicat un sanctuar şi în numele căruia vă dau înapoi libertatea 1. Acestea le împărtăşi Maiandrios saurienilor în cuvântarea sa. Unul din ei se sculă însă şi zise: „Tu, om de rând, o adevărată năpastă, nu eşti nicidecum vrednic să domneşti peste noi! Vezi mai bine de dă socoteală de banii pe care i-ai avut în seamă!”

CXI. III Cel care rostise aceste cuvinte era un cetăţean de vază, anume Telesarhos. Maiandrios înţelese atunci că, dacă-ar fi lăsat puterea din mână, în locul lui s-ar fi ridicat alt tiran. Prin urmare se răzgândi să mai plece din fruntea cetăţii. După ce se închise în cetăţuia oraşului trimise după fiecare fruntaş în parte, sub cuvânt că doreşte să dea seama de mânuirea banilor. Gând aceştia i se înfăţişară, îi prinse şi-i puse în fiare. Astfel fură aruncaţi în închisoare fruntaşii Samosului.

Ea câtâva vreme după aceea, Maiandrios-căzu bolnav. Frate-său Lyicarestes, crezând că avea să moară, îi ucise pe toţi cei închişi, ca să pună mai uşor mâna pe cârmuirea Samosului. Pe cât se pare, samienilor nu le plăcea să fie liberi.

CXT. IV Când perşii care-l aduceau îndărăt pe Syloson ajunseră în Samos, nimeni nu li s-a împotrivit; cei care erau de partea lui Maiandrios, precum şi Maiandrios însuşi, se arătară gata să plece din insulă în urma unei învoieli pecetluite cu o libaţie. Otanes primind condiţiile şi, făcând libaţia, cei mai; de vază dintre perşi, adudindu-şi nişte jilţurise aşezară în faţa cetăţuii.

CXLV Tiranul Maiandrios avea un-frate cam slab de minte al cărui nume era TIarileos; acesta, pentru o vină oarecare, fusese aruncat în temniţă. Prânzind de veste ce se petrecuse, trecându-şi capul printre gratiile temniţei şi vă aindu-i pe perşi aşezaţi paşnic pe jilţuri, începu să

strige, zicând că voia să vorbească cu Maiandrios. Frate-isău, auzindu-l, porunci paznicilor să-l dezlege şi să i-i aducă. Cum se găsi în faţa lui Maiandrios, Ilari-Ieos începu să-l mustre şi să-l ocărască, îndemnându-l să-i atace pe). perşi. El vorbea aşa: „Ticălosule, pe mine, fratele tău, care cu nimic n-am greşit ca să fiu aruncat în lanţuri, m-ai legat şi ai socotit că-s bun de închis pare! Gând însă dai de nişte perşi care te alungă din ţara ta şi te lasă fără adăpost, nu îndrăzneşti să le-o plăteşti, oricât de lesne ar l să pui mâna pe el. Dacă ţie ţi-e frică de ei, dă-mi lefegii pe seamă şi le voi arăta eu perşilor ce înseamnă «să fi venit aici. Cât despre tine, sunt gata să te scot din inş>ulă".

CXLVI Acestea au fost spusele lui Harileos; Maiandrios le luă de bune, după mine nu pentru că era a-şa de neghiob să-şi închipuie că puterile lut erau «în stare să se măsoare cu ale marelui rege, oi mai degrabă din pizmă faţă de Syloson, ca acesta să nu se facă aţiit de lesne stăpân poşte un oraş înfloritor şi neatins de urgia războiului. Prin întărâtarea perşilor, Maiandrios urmărea să slăbească cât mai mult puterea statului din Samos şi abia astfel să le predea oetiatea, ştiind el foarte bine că, dacă perşii ar fi păţit ceva, nu le-ar fi iertat-o niciodată «saurienilor. Mai ştia de asemenea că, oricând ar fi vrut, avea slobodă ieşire din insulă, căci îşi făcuse o trecere tainică ce ducea de sub cetăţuie la malul măriie41; şi Maiandrios plecă din Samos. Cât despre Harileos, înarimând pe toţi lefegiii şi deschizând larg porţile, îi repezi asupra perşilor care nici nu se aşteptau la aşa ceva, încredinţaţi fiind că toate erau în «bună rânduială. Lefegiii, căzând asupra perşilor, începură să ucidă tocmai pe aceia din ei care erau însoţiţi de-sclavi ce le purtau jilţurile şi se bucurau de mare vază. În timp ce făceau treaba asta, restul oştirii persane sări într-ajutor; respinşi, lefegiii fură siliţi să se închidă în cetăţuie.

CXLVII Otanes, căpetenia oştirii persane, martor al grozăviei prin care trecuseră perşii, îşi aduse aminte de poruncile date de Darius când îl trimisese în Samos, adică să nu ucidă şi să nu ia în robie pe niciun locuitor şi, să-i

încredinţeze nevătămată insula lui Syloson, dar socoti că este mai bine să le uite. Aşadar, trimise vorba ostaşilor să ucidă fără alegere pe cine le-ar cădea în mână, bărbat sau copil. Parte dintre ostaşi luară atunci cu asalt cetăţuia, iar ceilalţi trecură prin ascuţişul sabiei pe oricine le ieşea în cale, fie în templu 342, fie afară din templu.

CXLVIII Maiandrios, fugind din Samos, se îndreptă spre Lacedamonia. Când ajunse acolo, puse oamenii să-i care de pe corabie tot avutul, se îngriji să-i găsească adăpost, apoi iată ce făcu: în timp ce slujitorii lui frecau de zor nişte potire de aur şi argint pe care le scosese la vedere, el, ducându-se să stea de vorbă cu Cleomenes, fiul lui Anaxândridas, care atunci era regele Spartei, îl aduse la locuinţa sa. Când Cleomenes zări potirele, rămase fermecat şi plin de uimire în faţa frumuseţii lor. Maiandrios îl pofti să-şi aleagă din ele după plac. Cu toate că Maiandrios sitarul de vreo două, trei ari, Cleomenes dovedi că era un om deosebit de cinstit, căci nu se crezu îndreptăţit să primească cele cu care era îmbiatăia. Dându-şi seama că, momiţi de darurile lui Maiandrios, alţi cetăţeni i-ar fi putut da acestuia ajutorul după care umbla, Cleomenes se duse drept la efori şi le spuse că cel mai bun lucru pentru Sparta ar fi fost izgonirea acestui străin din Pelopones, ca nu cumva, să-i îndemne la rele până şi pe el sân pe vreun alt spartan. Eforii îl ascultară şi dădură de veste prin crainici că Maiandrios era izgonit.

CXLIX Perşii, prinzând Samosul, pustiit de bărbaţi, ca într-o plasă, îl cuceriră şi îl încredinţară lui Syloson. La câtăva vreme după aceasta, Otanes, în urma unei vedenii avute în vis şi a unei boli care l-a lovit la părţile bărbăteşti, aduse din nou locuitori pe insulă.

CL Pe vremea când Darius îşi porni corăbiile spre Samos, babilonienii, după îndelunga pregătire, se răzvrătiră *Sii*. Cât dăinuke domnia magului şi urzeala celor şapte, în tot timpul acesta plin de mari tulburări, ei se pregătiseră să facă faţă unei împresur ari şi cu toate acestea. nimeni nu prinsese de vestei

Când s-au hotărât să se răscoale pe faţă, iată ce au

făcut: afară de mamele lor, fiecare îşi alese, din câte femei avea la casa lui, d. după voie, numai pe una singură, iar pe toate celelalte, adunându-le la un loc, le sugrumară. Fiecare îşi păstrase câte p femele care să-i facă de mâncare 3” 6, iar celelalte îşi găsiră moartea, ca în felul acesta să se cruţe merindele.

CU Darius, aflând despre răscoală, îşi strânse toată oastea şi purcese împotriva lor; înaintând asupra Babilomilui, îl împresură; locuitorii arătau însă că nici nu le pasă. Suindu-se pe turnurile întăriturilor, dănţuiau în bătaie de joc şi-l ocărau pe Darius şi oştirea lui. linul din ei le zvârli vorba asta: „Ce mai aşteptaţi, perşilor, şi nu faceţi cale întoarsă? Ne veţi lua cetatea când vor făta catârii 1” Aşa vorbi un babilonian, cate-şi închipuia că niciodată mi catâr n-ar putea să fete.

CLII Trecu un an şi şapte luni. Darius şi întreaga lui oştile nu mai puteau de inimă rea că nu or.au în stare să cucerească Babilonul; orice vicleşug, orice mijloc întrebuinţase Darius, toate dăduseră greş. Nu izbuti să-l cucerească nici atunci când, printre alte şiretlicuri, îi încercă şi pe acela prin care odinioară izbândise Cyrus; babilonienii vegheau pretutindeni cu străşnicie, aşa că degeaba îi împresura.

CLIII între timp, după douăzeci de zile de împresurate, lui Zopyros 3, B, fiul lui Megabyzos, care fusese unul din cei şapte care-l alungaseră pe mag, i s-a întâmplat o minune: i-a fătat o cari rea’ din vitele lui de povară 347. Îndată ce i se dădu de ştire, nevenindu-i să creadă, se duse chiar c) să vadă mânzul, după ce mai întâi opri pe cei ce-l văzuseră să sufle cuiva vreo vorbă despre întâmplare. Apoi stătu şi. chtbzui ce era de făcut. Luându-se după cuvintele acelui babilonian care spusese la începutul împresurării că „atunci vor fi cucerite zidurile când vor făta cafcârii” şi judecând după această spusa, Zotpyros Socoti că sosise ceasul căderii Babijonuhii. E1 era încredinţat că din porunca cerurilor vorbise babilonianul şi îi fătase şi lui catâroa.

CLIV îndată ce-i încolţi în minte gândul că ursita hotărî se căderea Babilomiluis4R, se duse la Darius şi-l întrebă dacă ţinea mult să se facă stăp în peste Babilon. La răspunsul regelui că punea mare preţ: pe această iabândă, chib /ui iarăşi cum să facă să cucerească el oraşul şi isprava să fie numai a lui, căci la perşi faptele mari se răsplătesc cu cinstiri tot mai mari. Frământându-şi mintea, găsi că nu era ailtă cale să se facă stăpân pe cetate decât să fugă la babilonieni după ce s-ar fi sluţit. Atunci, socotind că faptul n-avea deosebită însemnătate, se ciunti fără nădejde de îndreptare: după ce-şi tăie nasul şi urechile, îşi ciopârţi părul şi se brazdă cu lovituri de bici, se înfăţişă lui Darius.

CLV Darius se îngrozi văzându-l ciuntit astfel pe unul din cej maj de seamă din oamenii săi; sărind ca ars de pe tron, începu să strige şi-l întrebă pe Zopyros: cine şi pentru ce îl schilodise? Acesta grăi: „Afară de tine nu se află om pe pământ destul de puternic care să-şi îngăduie să se poarte astfel cu mine… Nimeni altul, o rege, n-a înfăptuit cele ce vezi decât eu singur, cu mâna mea, adânc rănit în străfundul] inimii mele că «sirienii îşi bat joc de perşi”. Darius atunci îi luă vorba din gură: „Nenorocitule, împodobeşti cu cel mai frumos nume ti faptă grozav de urâta când zici că din pricina împresuraţilor te-ai pocit fără leac! De ce oare, om smintit ce eşti, dacă tu te-ai ciuntit, duşmanii noştri s-or închina mai repede? Nu cumva oare ţi-ai ieşit din minţi când te-ai adus în starea asta?” Zopyros îi răspunse: „Dacă ţiiaş fi dezvăluit cele ce aveam de gând, negreşit că nu m-ai fi lăsat; aşa că m-am luat numai după capul meu. Acuma, dacă nu ne vei lipsi de ajutorul tău, vom lua Babilonul. Eu, aşa cum mă vezi, mă voi strecura în cetate ca fugar şi le voi spune că ceea ce am păţit s-a întâmplat din porunca ta. Nădejdea mea este că, după ce îi voi încredinţa, voi ajunge căpetenia oştirii lor. Tu, într-a zecea zi de când eu voi fi pătruns în cetate, alege din oştenii tăi o mie de oameni a căror pierdere nu înseamnă mare pagubă şi aşază-i în faţa porţilor Semiramidei. La o săptămână din ziua a zecea, pune-mi la îndemână alte

două mii în faţa porţilor lui Ninos. Când şi săiptămâna se va sfârşi, lasă să treacă încă douăzeci de zile şi mai aşiază alţi patru mii de oameni în dreptul porţilor chaldeiene. Nici primii, nici aceştia din urmă să nu aibă asupra lor altă ar, mă de apărare decât. sabia. Numai aţiit să aibă. După a douăzecea zi, porunceşte întregii oştiri să lovească zidurile cetăţii de jur-împrejur, toate deodată, şi cată mai ales să am la îndemână oştire persană în faţa porţilor lui Belos şi Kissos 3S0. Nu mă îndoiesc că babilonienii, vădind că xăvârşesc fapte mari, îmi vor lăsa totul pe mină, până şi zăvoarele porţilor; pe urmă, ce rămâne de făcut e treaba mea şi a perşilor”.

CLVI După ce se înţelese cu regele, se furişă spre porţile Babilonului, întorcând privirea într-una şi ferindu-se, ca şi cum într-adevăr ar fi fost un fugar. Oamenii, aşezaţi de pază sus pe turnuri „de cum îi zăriră, se dădură repede jos şi, crăpând puţin una din porţi, l-au întrebat cine era şi ce căuta. El le răspunse că era Zopyros şi că-şi căuta scăpare la ei. Paznicii porţilor, cum auziră acestea, îl duseră în faţa sfatului babilonienilor. Ajuns în adunare, Zopyros se jelui cu glas mare şi spuse că cele ce-şi făcuse cu mâna lui le pătimise de pe urma hii Darius, pentru că-l sfătuise să despresoare cetatea când nicio cale de izbânda nu mai putea fi întrezărită. „Acuma, urmă el, o, babilonieni, am venit la voi spre binele vostru cât mai mare şi spre răul lui Darius şi al oştii lui. Doar n-o să-l las să doarmă liniştit pe cel care m-a batjocorit în aşa hal; cunosc eu cu de-amănuntui toate tertipurile pe care le-a pus el la cale”.

CLVII Aşa vorbi Zopyros. Babilonienii, când văzură pe unul din cei mai de vază bărbaţi ai perşilor ciuntit la nas şi la urechi, plin de sânge şi brăzdat de urmele biciului, nu statură nicio clipă la îndoială că spunea adevărul şi că le venise într-ajutor. Ei se arătară gata să-i pună la îndemână tot ce le-ar fi cerut. El le ceru căpetenia oştilor. După ce-o dohândi, porni să facă ce se înţelesese cu Darius, Xntr-a zecea zi, scoţând în iureş oastea babilonienilor, înconjură mia de ostaşi pe care îl sfătuise pe Darius s-o trimită mai

întâi, şi o nimici cu desăvârşire. Văzând babilonienii că la faptă se arată aşijderea ca la vorbă, se bucurară foarte şi hotărâtă să-i dea deplină ascultare. Omul nostru, aşa cum se înţelesese cu Darius, lăsând să mai treacă şi zilele următoare, îşi alese iarăşi o mână de babilonieni pe care îi scoase la un nou atac, când nimici şi celelalte două mii de soldaţi ai lui Darius. Martor al acestor isprăvi, întreg Babilonul avea pe buze numai numele lui Zopyros, copleşindu-l cu laude, iar el, pentru a treia oară, după sorocul hotărât, îi mină pe babilonieni la locul despre oare a fost vorba mai înainte şi, înconjurându-i, ucise şi pe cei patru mii. După ce săvârşi şi fapta asta, Zopyros ajunse totul pentru. babilonieni, care trecură oastea numai sub porunca lui, şi-i încredinţară şi paza zidurilor de apărare.

CLVIII Abia când D, ar ins, după cum le fusese vorba, începu să lovească cetatea de jur-împrejur, se dezvălui şi viclenia lui Zopyros. Babilonienii, suiţi pe ziduri, ţineau piept oştirii lui Darius, când Zopyros – deschizând larg porţile lui Kissos şi ale lui Belos – lăsă pe perşi să pătrundă în inima oraşului. Parte din babilonieni, care văzură ce se întâmplă, se adăpostiră în templul lui Zeus Belos 3B1; cei cate însă nu băgaseră de seamă au rămas fiecare la locul lui până când s-au lămurit şi ei că fuseseră trădaţi.

CLIX Aşa căzu pentru a doua oară Babilonul 85Z. Darius, după ce puse stăpânire pe oraş, dă rimă zidurile de apărare 353 şi smulse porţile de la locul lor. Cyrus, primul cuceritor al Babilonului, nu se gândise să facă niciuna, nici alta 8E4, Darius, prinzând apoi cam la trei mii dintre cel mai de frunte bărbaţi ai cetăţii, îi trase în ţeapă, îngăduindu-le celorlalţi să locuiască în oraş ca mai înainte. Totodată, ca babilonienii să aibă femei şi să nu li se stingă neamul, Darius prevăzător, iată ce făcu: babilonienii, cum s-a arătat la începutul) acestei povestiri, îşi sugrumaseră femeile pentru a-şi cruţa merindele. Regele dădu poruncă neamurilor învecinate să trimită femei în Babilon, hotărând şi numărul datorat de fiecare neam, până se strânseră la un loc cincizeci de mii de femei. Din acestea se trag babilonienii de astăzi.

CT. X. După părerea lui Darius, niciun alt pers, nici din vremurile de demult, nici din cele mai noi, nu l-ar fi putut întrece pe Zopyros în măteţia faptelor sale, afară doar de Cyrus, căci niciun pers nu s-a socotit cândva vrednic să se asemene cu acesta's! rs.

Se spune că Darius ar fi zis că, mai bine aş vrea ca Zopyros să nu fi păţit [grozăvia ce? i-a făcut-o cu mâna lui] decât să domnesc peste douăzeci de Babiloane, nemaipunând la socoteală pe cert în fiinţă". Regell. e îl cinsti peste măsură pe Zopyros: îi hărăzi în fiecare an darurile socotite drept cele mai de preţ la perşi şi-i lăsă cârmuirea Babilonului scutită de orice dări, până la sfârşitul vieţii, afară de multe alte hatâruti. Acest Zopyros fu tatăl lui Megabyzos 3 r, G, cel care luptă în Egipt împotriva atenienilor şi a tovarăşilor lor, iar din acest Megabyzos se născu Zopyros S57, cel care, lepădându-se de perşi [se aşeză] la Atena [de bunăvoia lui].